

SZÍN

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KOMATÁLLAL

Alkotói pályázat jelent meg kézművesek részére

A Nemzeti Művelődési Intézet együttműködésben a Népművészeti Egyesületek Szövetségével, a Népfőiskola Alapítvánnyal és a Nagycsaládok Országos Egyesületével, az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával egy szép hagyományt, a komatálhoz kapcsolódó szokásokat szeretné feleleveníteni és ismét elterjeszteni a családokat körülvevő közösségek körében egy hosszú távú közösségépítő folyamat során.

A közösségépítő folyamat első lépéseként az együttműködő szervezetek Kárpát-medencei összmagyarságot érintő alkotói pályázatot írnak ki a komatál hagyományának újraélesztése, népszerűsítése érdekében. A pályázat hosszú távú célja, hogy megalapozza e hagyomány újraélesztésének folyamatát, megteremtse annak tájegységekre jellemző egyedi eszközrendszerét, kellékeit, s emellett lehetőséget biztosítson a kézműveseknek azok értékesítésére.

Pályázni nemcsak komatállal, hanem komakendővel és a komatál-komakendő szokásához kapcsolódó egyéb alkotásokkal is lehet, feltétel azonban, hogy a pályaművek először szerepeljenek pályázaton. A zsűrizett pályaművekből 2019. április 18-án, Lakitelek Népfőiskolán kiállítás nyílik, melyet a témához kapcsolódó, a családokat középpontba helyező konferencia kíséri.

A közösségépítő folyamat következő szakaszában a Kárpát-medencei alkotók által elkészített komatál kellékek a Nemzeti Művelődési Intézet koordinálásban, pályázat útján juthatnak majd el a Kárpát-medencében mindazokhoz a rokonokhoz, barátokhoz, akik vállalják, hogy azt saját készítésű étellel megtöltve ajándékozzák oda az újszülöttel bővült családoknak.

A pályázattal a szervezők szeretnék feleleveníteni azt a családi, baráti kötelékeket megerősítő népszokást, amely a keresztszülők, barátok, szomszédok mára már feledésbe merült segítségnyújtását jelenti a családoknak, a gyermekágyas kismamának. A komatál, komakendő átadása egy olyan gesztus, amely nem csupán az étel adományozásáról szól, hanem a baráti segítségnyújtásról, a kismama és kisbaba meglátogatásáról, a családi, baráti, rokoni kötelékek megerősítéséről, az újszülött közösségi bevonásáról.

A pályázatról és a közösségépítő folyamathoz kapcsolódó bővebb információk, valamint letölthető pályázati dokumentumok a Nemzeti Művelődési Intézet honlapján találhatóak:

<https://kozossegimuvelodes.hu/2018/12/06/komatall-program-karpat-medencei-alkotopalyazat/>

KOMATÁLL PROGRAM Kárpát-medencei alkotópályázat

Nemzeti
Művelődési
Intézet

NAGYCSALÁDOSOK
ORSZÁGOS
EGYESÜLETE

CSALÁDBARÁT
ORSZÁG

TARTALOM

Szín – Közösségi Művelődés

2018. december – 23/6.

Závogyán Magdolna: Köszöntő 3

HORIZONT

„a kereszténység embertársi szeretetének
hangsúlyos volta” 4
Katolikus megújulás (katolikus felvilágosodás?)
Magyarországon 12
Nemzet: államideológia vagy kulturális azonosság?
A nemzettudatról – egy évforduló kapcsán 16
Egy álom utóvédharca? Szárszó 93' helye
és emlékezete – huszonöt év után 26

HÁLÓZAT

A Pápai Művelődéstörténeti Társaság
Pedagógiai Megújító és Tudásátadó Népfőiskolája 33
Népfőiskolai terv a Velencei-tónál 40
A Magyary Zoltán Népfőiskolai Társaság
2018-2020 szakmai programjának bemutatása 48
A Salföldi Műhely Népfőiskola tevékenységéből 55
Értékválogatás a népfőiskola alapját jelentő
Tamási Értéktárból 57

BESZÉLGETÉSEK

Életútinterjú Imre Károllyal 61
Rendek Lászlóné és a kunpusztai tanyai
családi gazdaság a nemzetközi kapcsolatokban 73

IDÉZZÜK

Méltóságkereső – önéletrajzi és szakmatörténeti töredék
(részlet). Település- és közösségfejlesztési kezdemények 81

KÖZÖSSÉGTEREMTŐ ÍROTT MŰFAJOK

Napló – Debreczeni Tibor: Szolgálatra teremtődtem 87
Kalendárium – Ki Kicsoda Vészton? 88

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

„Család és közösség” konferencia

A Komátal Program céljához kapcsolódva „Család és közösség” címmel rendezi meg a Nemzeti Művelődési Intézet a XI. stratégiai konferenciáját. Az esemény 2019. április 17-én valósul meg a Lakitelek Népfőiskolán.

Türelem és elfogadás a közösségi művelődésben

2018. december 11-én és 12-én Győrben a Karmelita Rendház Barokk termében „A tolerancia mint példa és elkötelezettség” címmel az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával konferenciát rendezett az Egyházi Közművelődési Egyesület és a Nemzeti Művelődési Intézet.

Továbbra is Vidnyánszky Attila vezeti a Magyar Teátrumi Társaságot

Továbbra is Vidnyánszky Attila, a Nemzeti Színház igazgatója vezeti a Magyar Teátrumi Társaságot. Erről budapesti tisztújító közgyűlésén döntött az MTT tagsága 2018. december 10-én. A közgyűlésen három új tag – a Fórum Színház, a Magyarországi Német Színház és a Budapest Táncszínház – nyert felvételt, így 68-ra bővült a színházzsakai szervezet MTT tagsága.

Meghirdették a 2019-es Kultúrházak éjjel-nappal rendezvény- sorozatot

2019. február 15. és 17. között újra itt a lehetőség, hogy a közművelődési intézmények, szervezetek bekapcsolódjanak a Kultúrházak éjjel-nappal rendezvénysorozatba. A program ideit szlogenje, mely üzenethez illeszkedő programelemekkel lehet csatlakozni: „Minden nap értéket adunk”.

Veszprém lesz Európa Kulturális Fővárosa 2023-ban

Veszprém pályázatát támogatja az Európa Kulturális Fővárosa 2023 címre a projekt független nemzetközi szakértői testülete, amelynek döntését december 14-én jelentették be Budapesten. A megtisztelő címet, amely minden esetben hosszú távú fejlődést hozott a városok kulturális életében, eddig összesen 60 város viselhette.

Értékek, kincsek, hagyományok a Kárpát-medencében – hungarikum vetélkedő felhívás

A Lakitelek Népfőiskola – a Magyar Országgyűlés, a Hungarikum Bizottság és a Nemzeti Művelődési Intézet támogatásával – a tavalyi évet követően újra meghirdeti vetélkedőjét a hungarikummozgalom népszerűsítése, valamint nemzeti értékeink megismertetése érdekében. A játékos vetélkedőre a Kárpát-medencei általános iskolák 7. és 8. osztályában tanuló diákok és felkészítő tanáraik jelentkezhetnek 2019. január 29-ig. A felhívás teljes terjedelmében a Lakitelek Népfőiskola honlapján érhető el.

*„Ahol nem gondoltam,
nem is gyanítottam,
ott is bő gyümölcsöket
termett a mag, melyet szóban
és írásban elhintettem.”
(Tessedik Sámuel)*

A Szín Közösségi Művelődés folyóirat immár harmadjára zárja évfolyamát népfőiskola tematikus lapszámmal: elsőként, hagyományteremtő módon 2016-ban jelent meg kifejezetten a népfőiskolai hálózatra, a népfőiskolai szellemiségre fókuszáló lapszám. A Nemzeti Művelődési Intézet a közösségi művelődést fejlesztő szakmai-módszertani szervezatként 2012 óta kiemelt figyelmet szentel a népfőiskoláknak.

Miért különösen fontosak a népfőiskolák a közösségi művelődés számára? A népfőiskolák egyrészt olyan, különösen hatékony tudásmegosztó, tudástöbbszöröző közösségi terek, melyek a helyben meglévő értékek tudatosítását és a bennük rejlő kulturális-gazdasági lehetőségek közösségi felkutatását, helyben történő kiaknázását célozzák meg. Emellett a magyarság identitásának erősítésében is fontos szerepet játszanak: az idők folyamán helyi és az erős nemzeti tudatban gyökerező közösségépítés vált a magyar népfőiskolák küldetésévé, hogy hitében szilárd, önazonosságában megingathatatlan, kultúrájában gazdag nemzeté válhassunk.

A Kárpát-medencei népfőiskolai hálózat kiépítésének gondolata a Lakitelek Népfőiskola kiemelt küldetése volt az elmúlt évtizedekben, mely küldetéshez a Nemzeti Művelődési Intézet – egyetértve annak szellemiségével – 2015 végén csatlakozott.

A közös munka eredményeként 2016-ban elindultak népfőiskolai műhelyeink, melyek célja a népfőiskolai hálózat tudástámogató módszertani koncepciójának kidolgozása, valamint a helyi közösségek aktivizálása, inspiráló jó gyakorlataik átadása volt. Ezt követően 2017-ben megkezdte működését a Tessedik Sámuel Kollégium, mely a közösségi művelődés területén tevékenykedő vagy az iránt nyitott fiatalok számára nyújtott alkalmat a szakmai innovációk megismerésére, új szakmai kezdeményezések megalapozására a népfőiskolai szellemiségből táplálkozva.

2017-ben a közösségi művelődés „mérőföldkőhöz” ért azzal, hogy a társadalmi kihívások kezelését, az egyének öntevékenységét Kárpát-medencei szintű népfőiskolai hálózattal is szolgálhatta: a hálózat eredményeit elismerve a népfőiskolák a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény kulturális alapellátás kiterjesztését célzó módosításaiban is nevesítve lettek.

A 2018. január másodiktól hatályos jogszabály-módosítás következtében a népfőiskolák jelentősége a törvénykezés szintjén is felértékelődött: a népfőiskolák a közművelődési tevékenység, a népfőiskolai programok pedig az egész életen át tartó tanulás megkerülhetetlen részévé váltak.

A folyamat betetőzéseként megkezdődött a Nemzeti Művelődési Intézet új székházának építése a Lakitelek Népfőiskolán – hónapról hónapra tanúi vagyunk, ahogy méltóságteljesen emelkedik az építmény az alföldi tájban, s önt formát a majdani, klasszikus stílusú udvarházat idéző épület az értékörzés új komplexumában, a Hungarikum Ligetben.

„a kereszténység embertársi szeretetének hangsúlyos volta”*

A Hit cselekedetek nélkül hallott. Istent embertársainkon keresztül, az egész teremtett világot tisztelve, megőrizve tudjuk hitelesen szeretni.

Szent könyvek, értékközvetítés

Az ateizmus 19. századi jelenség, és talán azokon a földrészeken jelent meg elsősorban, ahol a kereszténység helytelenül valószínűsítette meg az eredeti értékeit és elképzeléseit, és erre való reakcióként jött létre egyfajta tagadásként az isten-tagadás vagy az ateizmus.

A nagy kultúrák mind Istenben hívő kultúrák, és rendkívül magas tudást tartalmaznak. Ezért mondhatjuk azt, hogy a kultúra és a vallás, a hit egymástól el nem választható fogalmak.

Amikor kinyílt a világ a 20. században – a közlekedés, a kommunikáció, a felfedezések, mind beértek –, akkor látnunk kellett, hogy nemcsak a Biblia szerepel kinyilatkoztatásként mindannyiunk számára elérhető módon, hanem az emberiség nagy kultúrái rendelkeznek szent könyvekkel. Ezek a

szent könyvek nagyjából ugyanazt az értéket tudják, ismerik, mint a mi kinyilatkoztatott szövegünk, a Biblia, a Szentírás. És innét érthető az embernek a nyitottsága a nagy kultúrák, a világvallások iránt, hiszen tudjuk, hogy nemcsak mi kaptunk ilyen értékeket a világban itt Európában, hanem más kontinensen élők is. Gondoljunk akár Indiára vagy a kínai öt bölcsre. Az indiai kultúra fantasztikus világa rendkívül közeli rokonságban áll a miénkkel. Ha az ember elmegy Tibetbe – én nem jártam ott –, és megnézi a rováspálcákat, rögtön eszébe jut, hogy nekünk is ilyen írásunk volt annak idején. Vagy amikor a dalai láma itt van, akkor mintha hazajönne Magyarországra, mert hasonló értékeket lát a magyar értékekben, mint amiket ők ott képviselnek és megélnék. Tehát a világvallások között, a nagy kultúrák között kell, hogy legyen egy ökumené, egy érintkezés.

A Biblia abban a tekintetben eligazító, hogy hogyan kell egymással szeretettel, szolidárisan viselkedünk. Ennek következtében van Európában egy egészen kiváló szociális háló. Ha időnként ez egy-egy kis helyen kilikad, akkor is jól

működő háló ez, amire büszkék lehetünk. Ez a kereszténység embertársi szeretetének hangsúlyos voltából fakad.

Indiában azért látunk embereket az utcán éhen halni, hivatkozva a sorsra, a karmára, mert hogy ez volt a sorsa, tehát akkor hagyjuk meghalni. Ők tanulhatnak tőlünk ilyen értelemben. Mi pedig talán azt a többlettudást megtanulhatjuk tőlük, ami a felső világról való egészen pontos ismeret tartalmazza.

A nagy kultúrák és a világvallások nem egymás elutasításában és az egymással való versengésben érdekeltek, hanem a nyitottságban, az egymástól való tanulás, az értékekben kölcsönös egymást gazdagítás tekintetében.

Minden embernek van lelkiismerete. Mi a lelkiismeret? A lelkiismeret az az érzékeny szervünk, ami pontosan megmondja, hogy mi a jó és mi a rossz. Ha egy kicsit elcsendesedünk, és erre hallgatunk, biztos üzenetként fogjuk kapni, hogy ezt meg kell tenni, ezt meg nem szabad megtenni. Az egyház jog azt mondja, hogy a legfőbb szerv, amire az embernek hallgatnia kell, az a lelkiismerete, és előlött nincs semmi. De hozzáteszem

* Az NMI Művelődési Intézet 2018. szeptember 25-én tartott belső szakmai továbbképzésen Keresztény, nemzeti értékeink címen elhangzott előadás szerkesztett változata.

csendesen, hogy ezt a lelkiismeretet természetesen képezni kell. És tönkre is lehet tenni ezt a lelkiismeretet. Nem mindegy, hogy mivel táplálkozom, nem mindegy, hogy állandó zajban élek-e, és már képtelen vagyok az elcsendesedésre, és így a saját belső hangomra való odafigyelésre. Tehát a lelkiismeret egy érzékeny szervünk, amelyre oda kell figyelni, érdemes erre nagyobb hangsúlyt helyezni, és megővni a káros hatásoktól.

A kereszténység alapjairól – a szentírások

A kereszténységnek az alapjáról egy pár szót szeretnék szólni. Ugye nekünk van egy szentírásunk, ezt a szentírást úgy hívjuk, hogy Biblia. Két részből áll: Ószövetség, Újszövetség. A katolikus egyház azt mondja, hogy ez az egyik alap, a Szentírás, a szent iratok, és ezeket is egy kicsit kibővítve használja. Egy picit vissza kell lépniünk az újszövetségi kánonképződésnek az idejére.

Az újszövetségi kánon a harmadik században alakult ki, akkor véglegesítődött, mégpedig a niceai egyetemes zsinaton 325-ben. Itt a Szentlélek is meg nagy Konstantin császár is működött, egy picit körülvette a püspök atyákat katonákkal, és akkor sugalmazták, hogy körülbelül milyen írásoknak kell bele kerülnie az Újszövetségbe. Ez részben nagyon jól sikerült, részben nem egészen jól.

Azt mondja a katolikus egyház, hogy nemcsak azokat az írásokat kell nekünk figyelembe venni, amelyek az újszövetségi szentírásba belekerültek, ezen könyveket megkülönböztetett tisztelettel olvassuk nyilvánvalóan. Tartalmazzák elsősorban a négy evangéliumot, Jézus tanítását, amit érdemes mindenkinek mélyebben megismerni, hiszen olyan értékek vannak benne, amelyek örök értékek. Attól teljesen

függetlenül, hogy ki hívő, ki nem hívő, ezeket nyugodtan elfogadhatja, még akkor is, ha azt mondja, hogy hát én az Isten létével nem vagyok teljesen tisztában. De mégis ezek az értékek bátran képviselhetők minden korban mindenki számára, én úgy gondolom.

Aztán az egyéb iratok közé soroljuk az úgynevezett apokrif iratokat. Az apokrif iratok, magyarul rejtett iratok, szintén nem kerültek bele az Újszövetség kánonjába. Sok száz evangéliumunk van, nemcsak négy, és ezeket is tisztelettel olvassuk, mert időnként olyan információk vannak bennük, melyek egyébként a Szentírás egyéb részeiben nem találhatók meg.

Hogy értsük ennek a problémának a súlyát, kitérnék arra, hogy az apostolok nem a római birodalom területén működtek, hanem elsősorban a pártus birodalom területén, vagy Tamás apostol eljutott egészen Indiáig, Fülöp apostol Afrikában tevékenykedett. Érdekes megfigyelni, hogy ezekről a területekről alig-alig került be az Újszövetség kánonjába írás. Joggal fel lehet tenni a kérdést, hogy miért. Ezt részben én már megválasztam nagy Konstantin és a niceai zsinat említésével, de nyugodtan mondhatjuk azt, hogy valószínűleg azért, mert egy Róma központú gondolkodás határozta meg az újszövetségi kánon kialakítását. Nekünk hasonlóan szent könyveknek számítanak az apokrif iratok is, amelyeket egyébként az egyház is elismer, és ajánlja olvasásra ezeket, mert nagyon sok érték van bennük. Tehát az apostolok írásai időnként nem a Római birodalom területéről fedezhetők fel, hanem az egyéb területekről, és ezért nagyon indokolt, hogy ezeket is megismerjük. Tehát a mi kincseink közé nemcsak az újszövetségi szentírás tartozik, hanem az apokrif iratok is ebbe beletartoznak.

Aztán nagyon fontos az – és egy kicsit elkalandoznék, a gon-

dolkodást szeretném ezzel segíteni, nyitogatni –, hogy hogyan gondolkodnak a Jó Istenről. Van, aki úgy gondolkodik a Jó Istenről, hogy az úr Jézus eljött, lejött, elmondta azt, amit akart, valahogy megjegyződött, leíródott később, és aztán nekünk csak az a dolgunk, hogy ezeket elővegyük és olvassuk. Aztán a Jó Isten nyugalomba vonult, mert kicsit elfáradt a nagy munkában, és 2000 évvel később is az a dolgunk, hogy idézessük a Szentírást.

Igen ám, csakhogy annak idején nem voltak olyan problémák, amelyek a mai korunkban jellemzőek. Mondjuk, például ilyen a globális erőszak kérdése. Mondjuk, például ilyen az ökológiai válság problémaköre. Vagy ilyenek a nagyon komoly bioetikai kérdések, melyek fel sem merültek Jézus korában. Tehát nyilvánvaló, hogy ezekre nem találunk választ sem az újszövetségi szentírásban, sem egyéb más hagyományban, amely az első századokban képződött és kialakult. Valószínű, hogy a Jó Isten nem vonult nyugállományba az első században, hanem én úgy gondolom, hogy a mai napig küldi a követeket, a mai napig küldi a tanítását, az információt az emberiség számára. És énnekem, talán nem veszik szentségtörésnek, a Biblia nem 27 újszövetségi könyvből áll, hanem sok száz könyvből a mai napig elérően, melybe beletartoznak a népi hagyományainkat nagyon szépen megjelenítő íróink, gondolkodóink, de beletartozik egy Hamvas Béla is biztos, egy Németh László és így tovább. Akik reagálnak a felső világ üzenetére, érzékenyek rá, és próbálnak megoldást sugallni számunkra a mai kor kihívásaira és feladataira. Ne zárjuk le a kinyilatkoztatást az első-második században, mert a Jóisten, azt gondolom, hogy nem ment nyugdíjba, és a mai napig küldi az üzenetét mindannyiunk számára.

A hagyomány nagyon fontos. Szóban sok mindent el lehet mon-

dani, de mindent nem. És itt a jelképrendszer rendkívül lényeges, erre érdemes lenne tüzetesen kitérni. A hagyományba, ami egy nagyon széles értelmezési spektrum, igen-igen sok minden belefér. Tehát beleférnek a jelképeink, a szövteseink, varrottasaink, népdalaink, népmeséink, építészetünk... ami mind a felső világ üzenetét tartalmazza számunkra. És azért jók a jelképek, mert azok nem szűkítik le, hanem kibővítik az értelmezési spektrumot. Ha egy szót kimondok, az egy véges kifejezés, véges gondolat. A jelkép megengedi a tágabb értelmezést, egy kicsit gondolatéberszű is ilyen értelemben. Sokkal jobb sokszor, mint az írott szöveg. Tehát a hagyományvilágunkra nagyon érdemes odafigyelni.

Még mindig az alapokat mondanám: vallástörténetileg, amikor hittanra jártunk, nekünk kétfajta kereszténységet tanítottak meg: az egyik volt a római, a másik meg a görög, tehát a bizánci. Ezzel az a baj, hogy háromfajta kereszténység létezett. Van egy ilyen érdekes meghatározás, hogy zsidó-keresztény kultúra, de ilyen nincsen; van zsidó kultúra, amit tisztelünk és szeretünk, és van keresztény kultúra – a kettőt nem kell összemenni. Mégpedig azért, mert az Ószövetségnek az istenképe nem hozható összefüggésbe Jézus istenképével. Az Ószövetségnek a rituáléi, például az áldozatbemutatók nem hozhatók összefüggésbe Jézusnak a tanításával, amely azt mondja, hogy nem áldozatot akarok, hanem irgalmasságot akarok. Vagy az Ószövetségnek a törvénytisztelete sem hozható összefüggésbe, Jézus gyakorlatilag nem tartotta be az ószövetségi törvényeket, előírásokat. Szombaton dolgozott, gyógyított – meg is rótták érte –, a tisztasági előírásokat felrúgta, megbocsátott a bűnösnek. Sok olyan

dolgot tett, ami mind ellentétben állt az ószövetségi törvénnyel. Ki is végezték érte.

Tehát van zsidó kultúra, van keresztény kultúra. A második vatikáni zsinat után kezdődött, hogy zsidó-keresztény kultúra. Ugyan egy a szentírásunk és vannak közös nevezőink, például ilyen közös nevező a tízparancsolat, amit kölcsönösen tisztelünk, szeretünk –, de nagyon nagy különbségek vannak. Erre azért hívtam fel a figyelmet, mert egymást tisztelni és megbecsülni kell, és párbeszédben kell lenni egymással, de nem kell özszekeverni a két dolgot egymással. Jézus nagyon hangsúlyozza, hogy a törvény van az emberért, és nem az ember a törvényért. Ugye ma azért milyen jó lenne, hogyha a sok jogász ezt megértené! Ma a törvénygyártásban vagyunk, időnként nem is lehet követni tulajdonképpen, de nem jó, mert bizonytalanság vesz erőt az emberen, és a kiszámíthatóság nagyon fontos. Az emberért kell, az életért kell meghozni, az életet kell szolgálni minden előírásnak, minden törvénynek és paragrafusnak.

Tehát, a kereszténységnek három ága volt: a római ág, a bizánci ág, és a harmadik ág az a szkíta kereszténység volt. Jézust nem jeruzsálemi Jézusnak hívjuk, hanem názáreti Jézusnak hívjuk. Galileában élt. Galileában, ha azt a szót lefordítjuk, pogányok éltek. Az egy olyan elnevezés, amit a zsidók így használtak, mert ott nem éltek zsidók. Jézus meg ott élt. Én a zsidó forrásoknak szoktam hinni, mert érdemes, nagyon precízek, Jézust a zsidók például mágusnak tartották. Tehát nem a saját hagyományukból értelmezték és vezették le, hanem egy teljesen más hagyományvilágból. Fogadjuk el, higgyük el, hogy igazat mondanak. Én elhiszem. És kell is érvelni ezzel időnként.

Volt a kereszténységnek egy egészen más ága, amelyik nem birodalmi ág volt, nem római ág volt és nem bizánci ág. A kereszténység, ha az elterjedését nézzük – sajnos mi hittanórán ezeket nem nagyon tanultuk, ez egy tudáshiány, de a jó pap is holtig tanul, be lehet pótolni mindent – a kereszténység nem a római birodalom területén terjedt el. A kereszténység a pártus birodalom területén terjedt el; a kereszténység a keleti területeken terjedt el; a kereszténység Észak-Afrikában terjedt el; a kereszténység az Indiáig elmenően elterjedt, sőt Máni, a manicheizmus alapítója idejében – 3. század – gyakorlatilag majdnem az egész világ nem római rítus szerint, hanem manicheus rítus szerint volt keresztény. (Ez majd érdekes lehet egyház- és kultúrtörténetileg, hiszen ők a fényfelszabadítás jelképrendszerét használták ugyanúgy, ahogy Jézus is. Ezek a gyökerek ezért fontosak.) Rómában a páli kereszténység terjedt el – Pál nem volt apostol, Jézus nem is nagyon ismerte, hanem egy kései tanítvány volt, ami nem von le az ő értékéből –, a páli megváltástan például, kicsit más, mint amit Jézus képviselt. Miben? Például abban, hogy ő úgy gondolta, az emberiséget meg kell váltani, mert bűnös volt. Hogyan? Úgy, hogy Jézus a keresztben odaadja az életét értünk. És erre a mennyei atya megnyugszik, mert addig nem tudott megbocsátani. Tehát a saját fiát véres áldozatként akarta látni, és csak utána volt hajlandó kiegészztelődni. Hát ebben az esetben erkölcsileg egy szülő sokkal különb a Jó Istennél, hiszen egy szülő, akármilyen bűnt elkövet ellene a gyermeke, képes neki megbocsátani, ha bocsánatot kér tőle, és jóvá teszi azt a hibát, amit elkövetett. A Jó Isten meg csak akkor képes erre, ha a saját fiát feláldozva látja.

* A közös utakat bejárók itt, és a továbbiakban a Mezőörsi Magyar Műhely Alapítvány elnök Szabó Gyula plébános fiatal munkatársaival.

Ez egy nagyon rossz istenképet tételez fel Pál apostol részéről. Jézus nem ilyen Istent képviselt.

Nem olyan régen voltunk* Varsóban, egy másfél éve, elmentünk, mert a varsói Nemzeti Múzeumban volt kiállítva 600 darab kopt kereszt. Fantasztikus volt! Ugye a kopt keresztény egyház a legősibb megmaradt keresztény egyház. Keresgettük az áldozati keresztet, nem találtuk meg sehol. Ott mind az egyenlő szárú kereszt volt megtalálható, ami arról szól, hogy a Jó Isten szeretetét mindenki irányába kisugározza és közvetíti. Tehát ez volt az örömhír. *A kereszténység örömhír természetű volt az első századokban, és nem bűnközpontú, nem ez a Jó Istent kiengesztelő áldozatközpontú kereszténység, amit mi áldozati keresztrel jelképezünk.*

Ha visszamegyünk a gyökerekhez, akkor azt látjuk, hogy bizony tartalmilag egy teljesen más hitvilág, másfajta kereszténység volt az első századokban, mint amit mi itt Európában ebből csináltunk. Érdemes a gyökereket tanulmányozni, és visszatérni ezekhez a gyökerekhez.

A szkíta kereszténységet – ez a mienk – azért érdemes tanulmányozni, mert nagyon jó emberképpel rendelkezik. Azt mondja, az emberben ott van a belső fény, és ezt a belső fényt, ami halhatatlan rész az emberben kell felismerni, ez az igazi önismeret, nem a pszichológia. A viselkedéstudomány, az nem olyan veszélyes dolog. Azt meg kell tanítani, aztán tudja az ember. De az igazi önismeret az, amikor az ember rádöbben, hogy isteni természetű lény. Hogy ott legbelül ott van bennem az isteni fény, amit kaptam felülről, és idáig kell eljutnom a földi életben, ezt kell felismernem. És a kultúra az erről szól, arról az útról, amit nekünk közvetíteni kell minden ember számára, hogy idáig el tudjon jutni. Arról a jelképvilágról, amit én az előbb említettem.

Tehát a szkíta kereszténység egy nagyon jó emberképből indul ki, és azt szeretné elérni, hogy az ember elinduljon ezen a belső úton. Ugyanezt a fényt ismerjem fel a másik emberben is, és ezért tiszteljem a másik embert, és szeressem a másik embert. Sőt továbbmegyünk, ezért tiszteltem a teremtett világot, amiben benne élek, az állatvilágot, a növényvilágot, a földanyát, nagy összefüggésszerekben próbál gondolkodni.

Mi itt a 21. század elején sajnos ezeket az összefüggésszereket nem értjük vagy alig értjük. Nem olyan régen voltunk a győri egyházmegyei könyvtárban, és ott Arisztotelész egyik munkájából volt egy középkori kimásolás, egy idézet, és ott lerajzolták, hogy hogyan kapcsolódnak a dimenziók egymásba. Sokdimenziós a világunk, nyilvánvaló, hogy mi csak néhányat érzékelünk ebből, de enél azért sokkal több. A könyvtáros ezen a helyen nyitotta ki a könyvet, le is fotóztuk rögtön, majd értelmezzük, meg elmélyedünk benne.

A régi ember nemcsak itt a földben gondolkodott, nemcsak anyagi síkban gondolkodott, hanem abban is, hogy hogyan kapcsolódik ez a mi világunk, ez a földi anyagvilágunk a felső világhoz, a magasabb világhoz. A szkíta kereszténységben ezek az ismeretek tulajdonképpen megvannak. Ezért kell erre nagyon büszkének lennünk, mert mindenki kultúráját tiszteljük és szeretjük, de én azt gondolom, hogy Európában majdnem egyedülállóak vagyunk ebben a tekintetben. A kelták, a katalánok – ezek a nagyon kis népek, amiket nem nagyon favorizálnak, kicsit elnyomnak – rendelkeznek azzal a kultúrával, azzal az őstudással, amivel mi is rendelkezünk. És mi nagyon közel vagyunk ilyen értelemben egymáshoz.

Természetesen a népi műveltségnek nagyon fontos részét képezik például a meséink. A meséink

azért fontosak, mert az igazságot mondják el, a saját életünkről szólnak. Amikor elindul a király udvarából, tehát a szellem világából, a felső világból a legkisebbik királyfi szerencsét próbálni ide a földre. Mindjárt az elején jön egy banya vagy egy vénasszony, szerencse, hogy jól szólítottál meg engem, és majd ha nagy bajba kerülsz, akkor hívjál segítségül, és akkor számíthatsz rám. Próbátételek során kell átmenni ennek a királyfinak, akik mi magunk vagyunk – királyfik és királylányok. Aztán a próbátétel során mindig van olyan pont, amikor elfogy az embernek az ereje. Amikor elfogy az ember ereje, akkor kell segítségül hívni a többletkegyelem okán azt, aki megjelent ott az elején, akivel tisztelettel bántunk és viselkedtünk, és a gondviselés rajta keresztül segít megoldani a problémáinkat, a nehézségeinket. Tehát az ember önerőből egy darabig nagyon sok mindenre képes, és egy idő után bizony-bizony elfogy az az önerő, és akkor kell kérni és beengedni a felső világot az életünkbe. Én gondolom, hogy ezt azért mindannyian megtapasztaltuk bizonyos élethelyzetekben. A sors elfogadása nagyon fontos. És ugyanakkor a felső világra való ráhangolódás és segítségkérés szintén nagyon lényeges.

Világok

A világot – még tovább az alapfogadatok mentén mennék – három szinten kellene értelmeznünk: fizikai, tehát földi szinten, lelki szinten és spirituális szinten. Ugyanígy például, amikor az IQ-t kiszámítják, az nagyon fontos, de van EQ is. De az EQ, az érzelmi intelligencia, az önmagában nem működik, mert van SQ is, az a spirituális intelligencia, az működési az érzelmi igazán. És én még hozzátenném a KQ-t, az meg a közösségi intelligencia, ami nélkül

az egész értelmetlen. Tehát hiába okos valaki, hiába van érzelmi intelligenciája, hiába ostromolja az egeket, hogyha csak öncélúan használja fel, akkor az nem sokat ér. A Jó Isten azért adja nekünk, hogy a közösség javára tudjuk használni. Ezt a négyet valahogy egyben kéne nézni. A földi szint, a lelki szint – vagy érzelmi szint – és a spirituális szint, mind a három nagyon-nagyon fontos, egyszerre kell a háromban jelen lenni, élni.

A földi szinttel nyilván a természettudományok foglalkoznak elsősorban, ez az ő kompetenciájuk, az ő területük. A lelki szintet engedjük át, mondjuk, a pszichológiának, viselkedéstudományoknak. És a szellemi szint a felső világról szóló tudást jelenti, annak az útnak az ismeretét, hogy hogyan tudunk mi ebbe a világba bekapcsolódni, és idáig eljutni. A fizikai szintnek a jelzője a mágus, aki tud a földi erőkkel bánni, és az emberben lévő erőkkel úgyszintén bánni. A mag szó nagyon ismerős nekünk *magoroknak*, magyaroknak, hiszen az életről szóló tudást tartalmazza a magyarság neve is. Vegyük komolyan, mert megvan ez a tudás a kultúránkban és hagyományvilágunkban. Fontos lenne megtanulni, hogy az erőket egyensúlyba hozzuk egymással: mindenkiben van alkotó erő és befogadó erő; férfierő és női erő. Ha ennek a harmóniáját meg tudjuk teremteni, akkor jön létre a harmadik minőség, a magasabb szint, a fény az emberben.

Az ábrázolásokon úgy látjuk, templomokban is lehet látni nagyon szépen, két spirális vonal jön fölfele, ez a két erőt jelenti, és akkor egyszer csak fönt találkoznak, mondjuk, egy virágmintában, ami kinyílik, és befogadja az égi fényt. Nyilvánvaló, hogyha a két erő egymással szemben áll, és ezeket nem tudjuk összhangba hozni, akkor nem fog kinyílni ez a virág, nem fog az égi fény belénk költözni. Az embernek földi szinten ezek

kel előbb bánni kell tudni, és ez a mágus feladata, hogy erre például minket segítsen és megtanítsen. De ugyanígy az egészségügyben – de ez nem a mai előadás témája nyilvánvalóan – a gyógynövények ismerete mind-mind a mágusnak a feladata. A gyógyítás földi szinten az ő dolga.

A lelki szinten régen a sámán gyógyított. A magyarságnak nem voltak sámánjai, táltosaink voltak. Sámánok Szibériában voltak, a kettőt nem kell összekeverni. A sámán a lelki boldogság szintjét a különböző rituálék gyakorlásával érte el. Például körtáncsal, dobszóval, egy kis itallal, előfordult, hogy egy kis drogot is bevett – korlátozott körülmények között –, és így érte el azt a szintet, ami lelkileg elérhető volt.

A táltos, ez a szellemi, a spirituális szint. A táltos tudott közlekedni a föld és az ég között, közvetlen információi voltak az éggel. Táltosnak született az ember, nem lehetett kinevelni, hanem úgy született. Majd egyszer talán lehet beszélni a beavatott királyainkról is, Árpád-házi királyainkról, vagy a Szent Korona kapcsán úgyszintén erről a témáról. A magyar király csak akkor lehetett király, ha a Szent Koronával megkoronázták, beavatásra került, kilépett a földi testéből, megmutatták neki a másik világot, előre az időt, a történelmet. 4-500 évre előre látta, hogy mi fog történni a nemzetével, és úgy hozta meg a döntését a jelenben, hogy a nemzet javát szolgálja a jövőt illetően. Ez igen! De jó lenne, hogyha ez ma is így működhetne!

A magyar nyelv őrizte meg az emberiség ősi szógyökkészletéből a legtöbbet, hatvanvalahány százalékosan őrizte meg a magyar nyelv ebből. Akik utánunk jönnek, azok olyan negyven százalékosak, tizenvalahány százalékosak, négy-öt százalékosak. Erre nagyon büszkének kell, hogy legyünk, jó lenne, ha nyelvünket nem indoeurópai

módon tanítanánk az iskolákban, hanem szógyökszerkezet tekintetében, mert a magyar nyelvet nem lehet megérteni azzal a nyelvtan-tudással, amit ma a nyelvtanár-ok tanítanak. Ez nagyon romboló, mert a magyar nyelv toldalékoló nyelv. Ha eszerint tanítom meg a gyereket, akkor a kifejezésekből mindjárt egy egész világ kirajzolódik eléje, az egész kultúránk, minden ott van előtte, a hitvilágunk, minden. Ezért kell a magyar nyelvre is nagyon vigyázni kulturálisan, és megőrizni, erre a gondolkodásra ráállni, mert minden kinyílik előttünk, mihelyt ezt elkezdjük érteni.

Térjünk rá egy kicsit konkrétan a kereszténységre. Sokfajta erkölcsi szint létezik. Hát létezik, mondjuk, a gazember erkölcsi szintje. Ki a gazember? Az, aki elveszi a másét. Mondjuk, maradjunk ennél a *ne lopj* területnél a tízparancsolatban. Efölött van a tízparancsolat, ami azt mondja, hogy ne vedd el a másét, ne lopj. No, de ez még nem a kereszténység, ez a tisztességetika szintje. A kereszténység ott kezdődik, Jézus tanítja, hogy adj abból, amid van, a rászorulónak. Ez sokkal több annál, minthogy *ne lopj*, igaz? Tehát adj abból, amid van annak, akinek kell. Hogy mit? Nézzük, mit jelent szeretni! Szeretni annyit jelent, mint jót tenni a másikkal a neki megfelelő módon. Itt az a nehéz, hogy a neki megfelelő módot találjuk meg; és itt szoktunk hibázni időnként. Tehát van, akin úgy lehet segíteni, hogy meghallgatom, időt adok neki; van, akin úgy lehet segíteni, hogy fizikai segítséget nyújtok; van, akin úgy lehet segíteni, hogy tudást adok; van, akin úgy lehet, hogy anyagilag segítek. Tehát nagyon sokfajta módja van a szeretet gyakorlásának. Egy biztos, hogy *mind-egyikünknek van olyan kincse, érteke, amivel az embertársait tudja gazdagítani*. Ezt kellene komolyan venni, és ezen a területen kellene

egymás fele nagyon-nagyon sok önzetlen lépést tenni. Ha ezt meg tesszük, akkor vagyunk keresztények. Nagyon érdekes, a második vatikáni zsinat nem úgy határozta meg az egyház fogalmát a katolikus egyházban, hogy az a katolikus, aki meg van keresztelve, az is, hanem nagyon kitágítja az egyház fogalmát. Azt mondja, hozzánk tartozik mindaz, aki a lelkiismeretére hallgatva próbál élni, de mondjuk, például nincs megkeresztelve. Vagy azt mondja, hogy mindaz hozzánk tartozik, aki keresi az életében az igazságot, tehát igazságot kereső ember. Természetesen azok is, akik egyébként kötődnek egészen konkrét formában az egyház közösségéhez. Egy nagyon nagy-lelkű és egy nagyon-nagyon jó egyházfogalommal rendelkezett a '65-ben véget ért második vatikáni zsinat. Sajnos Magyarországra ezek a gondolatok még nem érkeztek el. Ma a jogászkodás történik egyházilag. Nem kell jogászkodni, nem kell. A jog nem alkalmas az evangélium képviselésére. A II. Vatikáni Zsinat az egyház fogalmát nagyon kibővítette, és az alkalmat adott az értékeink közvetítésére, a párbeszédre, hogy közösségben legyünk minden jó szándékú emberrel. Ez nagyon-nagyon fontos dolog. Különösen 50 év kommunizmus után, amit a nyugati szabadra szólás időszakát követett. Nagyon fontos, hogy minden olyan emberrel, aki jóra törekszik, aki az igazságot keresi, próbáljuk a közös nevezőt megtalálni. És mi az a közös nevező? Ezt mondja, a *regula negativa*, hogy amit te nem akarsz, hogy veled tegyen a másik, azt te se tedd meg a másik emberrel; ezt szerettem minden jó szándékú ember el tudja fogadni. Vagy a *regula positiva* – fordítsunk ezen egyet –, amit szeretnél, hogy veled tegyen a másik, légy szíves, te is tedd meg azt a másik emberrel. Ugye? Ez belátható és követhető jó példa mindenki számára. És ez akkora közös

nevezőt eredményez, hogy egy értékcserére létrejöhet az ilyen közösségekben, és nagyon-nagyon közel tudunk így egymáshoz kerülni.

Tehát egy párbeszédképes, ilyen értelemben nagyon nyitott, ugyanakkor az értékeinket közvetítő közösség az az igen-igen fontos ma Magyarországon. Mivel itt a művelődés szakemberei vannak jelen, én ezt nagyon fontosnak tartom, hogy próbáljuk ezt megérteni, és ezt közvetíteni minden irányban itt az országban.

Vasárnap volt egy jó evangéliumi rész a templomban, amikor – biztos mindannyian ismerjük, csak röviden felidézném a jelenetet – Jézus az apostolokat tanítja, apostolok sétálnak Jézus mögött – akkor még nem volt olyan demokrácia, mint ma, hogy egymás mellett... a mester mögött kellett jönni, tehát mögötte jöttek –, azon diskuráltak közben, hogy ki a nagyobb közülük. Jézus nyilván meghallotta, és akkor, na, ülünk le, beszéljük meg azt a helyzetet, hogy ki a nagyobb. Egészen más Jézusnak a felfogása az emberi nagyságról, mint amit ez a világ képvisel. Mert, ez a világ jelenleg mit képvisel, ki számít nagy-nak? Hát az, aki gazdag, az, akinek 20 diplomája van, az, akinek jó állása van, az, aki közismert, népszerű, szerepel médiákban, erre, arra, amarra, aki például csinos, jólöltözött, szép, felnéznek rá és így tovább. Kapcsolatai vannak, nagyon jó kapcsolatai. Ezt ismeri el a világ. Jézus azt mondja, hogy ez nem számít. Az Isten szemében nem ez számít, hanem az, aki önzetlenül a másik embert tudja szolgálni, az a nagy a Jó Isten szemében. És azt mondja az övéinek, hogy aki közületek első akar lenni, az legyen mindenkinek a szolgálója. És ebben kellene versenyeznünk; ez az igazi pálya, ez az igazi karrier, hogy mindenki a saját területén, ahova a Jó Isten állította, ott bizonyítsa be, hogy önzetlenül – nem pénzért, nyilván arra is szükség van termé-

zetesen – hogyan tud másokért élni, ki tud többet tenni a másikért. Például a kultúra területén, például a vallás területén.

Nagyon fontos dolgok ezek, amelyek ezért ott kell, hogy legyenek a tudatunkban. Az is fontos, hogy hitelesek legyünk. Jézust azért érdemes tisztelni többek között, mert nem árult zsákba-macska, tehát nagyon hiteles volt. Először is a szavaiban is hiteles volt. Aztán a példájában is hiteles volt, amit mondott azt megcsinálta. Tehát nem úgy viselkedett, hogy gyertek, aztán dolgozzunk, és vigyétek, hanem ő maga ment elől jó példával, a többiek előtt.

Aztán, Jézus a tudást nem kancsóval próbálta az apostolok fejébe önteni, hanem inkább egy szemléletet akart adni, a világhoz való viszonyulásban akart segítséget nyújtani, hogy ezt értsék, hogy hol van a helyük a világban, hogy mi az ő feladatuk igazán. Mert ha ezt értik, akkor oda már lehet tölteni a tudást, de hogyha ezt nem értik, akkor hiába van a tudás, nem fog kellőképpen hasznosulni mindez. Mindenképpen egy olyan közösséget akart építeni, ahol önállóságra neveli a tanítványait. Tehát elküldi őket, hogy tanítsatok, gyógyítsatok, aztán a tapasztalatokról számoljatok be. De nem ad konkrét direktívát, meg is örült volna, hogyha mindenki helyett öneki kellett volna gondolkozni.

Az a jó közösség valószínűleg, ahol megmarad a személy önállósága, de az értékek nyilván nagyon hasonlóak, közösek, legyen egy irány természetesen, és ezen belül pedig szabadság van, ezen belül mindenki a saját képességei, lehetőségei szerint kell, hogy kibontakoztassa ezeket. Tehát az a jó közösség, amelyik önállóságra neveli, amelyik nem félelmet kelt a tagjaiban, nem teszi kiszolgáltatottá a tagokat, hanem meghagyja a szabadságot a tagok számára, az alkotásnak a szabadságát.

Minden iskolában fennáll az a veszély – gondolom, itt is meg nálunk is, mindenhol –, hogy a mesternek van szüksége tanítványokra. Ez egy helytelen dolog; nem a mesternek van szüksége a tanítványokra, hanem fordítsuk meg, a tanítványoknak van szükségük mesterre. Tehát akkor működik jól egy rendszer, hogyha érezzük, hogy nekünk tanulni kell, és megvannak azok a példaképek, akiktől lehet tanulni. A jó pap is holtig tanul. Én például nagyon sajnálnám meg röstellném, ha mondjuk, öt év múlva ugyanúgy gondolkodnék, mint most, akkor semmit nem fejlődtem volna. Ezt javasolom mindannyiunknak, hogy nem szabad elkényelmesedni. Tehát nekünk van szükségünk mesterekre, és nem a mesternek miránk. És ez az igény meg kell, hogy fogalmazódjék mindegyikünkben, és akkor jól fognak működni a dolgok.

Az értékeinket nyilván párbeszéd útján tudjuk képviselni és megjeleníteni. Nagyon fontos, hogy mindenkinek a munkáját, aki bármit tesz a kultúra, a hit területén nagyon-nagyon tisztelni kell, a legkisebbet is meg kell becsülni erkölcsileg, anyagilag is, minden vonatkozásban.

Az életről szóló tudás alapjai

Nem könnyű a feladatunk, hiszen szinte majdnem mindent újra kell építeni. Sok mindent új alapokra is kell helyezni. De ezek nem egészen új alapok, ezek *ősi alapok, az életről szóló tudás alapjai*, ezeket kell inkább újra felfedeznünk és behozni a munkánkba.

Azt hiszem, hogy összefogással komoly eredményeket lehet elérni. Néhány buktató van, amire érdemes odafigyelni azért a munkánk során, ebből hármat felolvasnék. Az első: *„akit csak hibái nélkül tudok szeretni, azt nem szeretem”*. Tehát az emberi töredékességünk-

kel együtt fogadjuk el és tiszteljük egymást. Én szerintem ez nagyon fontos, legyünk jóindulatúak egymással szemben, türelmesek.

Második: *„ha több időt fordítok a másik hibáinak szellőztetésére, mint a magam hibáinak kijavítására, akkor nem vagyok jó közösségi ember.”* Tehát azért ez egy nem zárt klub nyilvánvalóan, de mégis csak egy jól elkülöníthető társaság, csapat. Itt nem engedhető meg, véleményem szerint ez a fajta magatartás, hanem inkább, még egyszer mondom, a pozitív gondolkodás, és mindent meg lehet mondani, nem mindegy, hogy hogyan, nagyon kulturáltan, szeretettel, javító szándékkal, akkor nincs baj.

A harmadik: *„a közösséget legjobban a közösség egyes tagjaiban tudom szeretni és szolgálni.”* Ezt soha ne felejtjük el. Tehát nem a közösséget úgy együtt, hanem konkrétan, amikor a másikkal beszélek vagy segítek, akkor nyilvánul meg a jóságom és a szeretetem a másik iránt.

Befejezésképpen három ember példáját szeretném felidézni. Szeretnék megemlékezni egy egyházi vezetőről, Mindszenty József bíborosról. Az Állambiztonsági Levéltárban kutató vagyok 20 éve, sok mindent ismerek az egyház történetét illetően. Mindszenty bíboros még nincs szentté avatva. Én annak tartom, és azt is megmondom, hogy miért. Mindszenty korának bizonyos értelemben meghatározó gondolkodója volt, minden emberre rányomja a bélyegét az a kor, amiben élt – természetes, ezzel mi is így vagyunk. Azonban nemet tudott mondani a barnaingesekre, nemet tudott mondani utána a vörösingesekre is, és ezért nagyon sokat szenvedett. S amikor '56-ban kiszabadították a szabadságharcosok, akkor nem volt benne gyűlölet, hanem megbocsátás volt benne. Azt a beszédet érdemes elolvasni, amit ő felolvasott a rádióban. Sok szenvedés után is a közös neve-

zőt akarta megtalálni – én ezért őt szentnek tartom. Nem állt be a diktatúrák sorába, nem állt be a baloldali diktátorok sorába se, meg korábban a jobboldali nyilasok sorába se. És amikor '71-ben kikerül Rómába... Ugye kivitetik, mert attól félnek, hogy nehogy itt haljon meg az amerikai nagykövetségen, Kádár nagyon félt tőle, hogy akkor hogy temetik el, abból népnépszerű lett volna, és az nem lett volna jó Kádár Jánosnak. Eléri különböző titkosszolgálati akciókkal, hogy vigyék ki. VI. Pál fogadja Rómában a repülőtéren, nekiadja a mellkeresztjét, a gyűrűjét, te voltál és maradsz Esztergom bíboros hercegprímása. Nem tartja be a pápa az ígéretét, mert két év múlva leváltja. Háttérben aláír a Kádárékkal egy olyan nyilatkozatot, hogy Mindszentynek minden beszédét cenzúrázni fogják Rómában, és semmi emlékiratot nem adhat ki, csak olyan beszédet mondhat, amit ők jóváhagynak. Amikor Mindszenty ezt megtudja egy másfél-két évvel később, akkor elképed, övele ezt nem is tudatták. S akkor elmegy Rómából, Bécsbe a Pázmáneumba, és ott él élete végéig, és arra használja fel a hátralévő néhány esztendejét – '75-ben hal meg –, hogy bejárja a világon szétszóródott magyar közösségeket, és próbál lelket önteni beléjük. Kérem szépen, azért ajánlom Mindszenty példáját mindenképpen mindannyiunk számára, mert itt egy nagyon elkötelezett magyar emberről van szó, aki nagyon sokat szenvedett, de nem kesergett ezen, erőt merítve tudta gazdaggá tenni a világon szétszóródott magyarság közösségeit. Példakép számunkra.

Másik példa Kassai Lajos. Én őt nagyon szeretem, tisztelem, személyesen is jól ismerem – őtőle csak néhány idézetet olvasnék fel: *„A tudás megszerzésének legjobb módja, ha a hely szellemisége megegyezik a megszerzendő tudás szellemiségével. Minél nagyobb a*

harmónia, annál hatékonyabb a tanítás.” „Minden ember, élőlény számára fontos, hogy az élet áttekinthető legyen. És mindig azok a dolgok gyötrik az embert legjobban, amiket nem ért.” „Az ember általánosságban modellezi az őt körülvevő világot, mégpedig olyannak, amilyennek látja. A szögletes házak szögletes bútorok, négyzet alakú szántóföldek katonás sorrendben, búza-, zab-, kukoricatáblák, kiirtott erdők helyére mértani pontossággal elültetett fák, ez a fajta gondolkodás megnyomorítja az embert. Én a kerek világot szeretem: kevés szabály és nagy áttekinthetőség.”

Még valakit szeretnék idehozni, egy személyes jó barátnőmet, Unger Ilonát, hetvenvalahány éves, kiváló pedagógus volt, aki Kőszegen létrehozta az első katolikus iskolát '90 után a domonkos rend felkérésére. Nagy harc volt, mert egy épületben működött még a régi meg az új, senkinek nem kívánom ezt a helyzetet. Kőszeg határőr város volt, tele régi elvtársakkal, nem nagyon örültek ennek a városban. Sok áldozatnak köszönhetően, amit ő ott véghez vitt, ma Kőszegnek ez a legnevesebb, legelitebb általános és középiskolája. Amikor mindez megvalósult, ő nem volt szerzetes nő, de az iskola domonkosoké volt, a domonkosok kirúgták – megháldták a munkáját. Olyan helyzetbe került, hogy gyakorlatilag még lakás se volt, ahova tudott volna menni. Akkor volt előtte egy-két évvel az a nagyon tragikus buszbal eset kőszegi diákokkal – bizonyára erre sokan emlékeznek –, és ott az egyik orvos családnak a gyerekeit hosszú rehabilitáción keresztül megmentette az Ilonka néni. Nagyon hálásak voltak neki, és így adtak neki egy lakást. Hetvenvalahány éves ő, a tudása nagyon közel áll hozzánk, olyan lelkesedés, olyan tűz van benne, én a tanárimat elvittem oda továbbképzésre most augusztusban, mert nagyon szeretném, hogyha az én 30-40-50

éves pedagógusaimban akkora tűz lenne és lelkesedés és tudás meg kulturáltság meg viselkedéskultúra, mint ami ebben az Ilonka néniben megvan. Hát legyünk ilyenek!

Egy történetet még felolvasnék, ez lehet, hogy nem igaz, de nagyon jó. „A férfit Flemingnek hívták, szegény skót farmer volt. Egy napon, miközben valami megélhetést próbált szerezni a családjának, segélykiáltást hallott egy közeli mocsárból. Eldobta a szerszámit, és odaszaladt a láphoz. Egy rémült fiút talált ott, derékig elmerülve a fekete iszapban, aki kiáltozva próbálta kiszabadítani magát. Fleming farmer megmentette a fiút a hosszú, borzalmas haláltól. Másnap egy díszes hintó gördült a skót szegényes portájára. Egy elegáns nemesember szállt ki belőle, és a megmentett fiú apjaként mutatkozott be.

– Szeretném megfizetni neked – mondta –, hogy megmentetted a fiam életét.

– Nem fogadhatok el fizetséget azért, amit tettem – válaszolta a skót farmer, és egy legyintéssel elutasította az ajánlatot. Ekkor a farmer saját fia jelent meg a család viskójának ajtajában.

– Ez a te fiad? – kérdezte a nemesember.

– Igen – válaszolta büszkén a farmer.

– Akkor egyezzünk meg, hadd biztosítsam neki azt az oktatást, amit az én fiam fog kapni. Ha a gyerek olyan, mint az apja, akkor bizonyosan olyan ember lesz belőle, akire mind a ketten büszkék lehetünk.

Így is lett. Fleming fia a legjobb iskolákba járt, és amikor eljött az ideje, diplomát szerzett a kórház orvosi karán Londonban, majd nemsokára az egész világ megismerte a nevét, mert ő volt a kiváló Sir Alexander Fleming, a penicillin feltalálója. Évekkel később, ugyanannak a nemesembernek a fia, aki megmenekült a mocsárból, tüdőgyulladást kapott. És ekkor mi mentette meg az életét? A penicillin! Hogy hívták a nemesembert? Lord Randolph Churchill. És a fiát? Sir Winston Churchill. Egyszer valaki azt mondta: kölcsönkenyér visszajár. Dolgozz hát úgy, mintha nem lenne szükséged pénzre. Szeress úgy, mintha sohasem bántottak volna meg. Táncolj úgy, mintha senki sem nézné. Énekelj úgy, mintha senki sem hallgatná. Élj úgy, mintha a földi paradicsomban volnál. Legyen mindig munkád, a pénztárcádban egy-egy forint. A nap süssön ablakodra! Az esőt mindig kövesse a szivárvány! És egy baráti kéz mindig legyen közel hozzád! Isten adjon örömet mindig, ami felvidít!”

Katolikus megújulás (katolikus felvilágosodás?) Magyarországon

Az előadásban arra keresem a választ, hogy elkülöníthető-e (kutatásban, megfogalmazásban) a 18. században a magyarországi katolikus egyház belülről eredő megújulása a korszak különböző eszméinek vagy hatalmi törekvéseinek hatására történt változásoktól. Mely jelenségeket magyarázhatjuk a megújulás (reform) fogalommal, és mikor kényszerülünk a (korai) felvilágosodás kategóriáit használni.

Három évvel ezelőtt *A felvilágosodás előzményei Erdélyben és Magyarországon (1650–1750)* című szegedi konferencián a magyarországi evangélikusok jelentős 17–18. századi megújulási mozgalmáról tartottam előadást: az elő-felvilágosodás áramlatai közé sorolt hallei pietizmus magyarországi jellegzetességeit vizsgáltam.¹ A pietizmust (és a 18. századi katolikus megújulást) a szakirodalom általában azon a koordinátán értelmezi, amelyen a felvilágosodás, elsősorban a francia felvilágosodás eszméi a mérvadók.

Én a változások tanulmányozásakor mindig figyelembe vettem a hitrendszerből eredő megújulási képességet, és ezt együtt vizsgáltam a különböző külső eszmei hatásokkal. Az elő-felvilágosodásnak nevezett pietizmus egyéni-, egyház- és világjavító szándéka kutatásaim alapján inkább az evangélikus egyházon belüli változások, mint külső eszmék hatására alakult; a keresztyény hitelvek és a hivatással járó feladatok korábbiaknál komolyabban vétele, a lelkészek megújuló hozzáállása határozta meg azt.

A felvilágosodás gyakran művelődési-mentálitási tömbként használt korszakfogalmát az utóbbi idők szakirodalma kikezdte, a fogalom széttöredezik.² Az irodalomtörténeti vizsgálatok világossá tették, hogy a fejlődéselvű történeti leírások a tudatos csonkítások miatt (ilyenek: a változások, újdonságok kizárólagossá tétele; az alkalmi- és áhítati irodalom teljes kizárása; a különböző népcsoportok egymás melletti irodalmainak

figyelembe vétele helyett csak a nemzeti irodalom tárgyalása), az ezek alapján kialakított forrásbázis nem mindig alkalmas a további alapos kutatásokhoz. Az elmúlt két és fél évszázadban következetesen azok a személyek, művek, események kerültek a vizsgálódások tengelyére, (többnyire indokoltan, de nem ritkán vitathatóan,) amelyekkel, amelyekből kialakítható volt a fejlődéselvű vonulat. Egy idő után a vonulatba állítási kényszer, a koordinátára helyezés már önmagában is gátja a valóságot megközelítő kép kialakításának.

Példával élve: egy jól elkészített, felvilágosodás kori prédikációtörténet ezen koordinátán mozogva alkalmazkodik a fejlődéselvű irodalomtörténet-írásunk változásokra figyelő, azokat felnagyító szemléletéhez, kimutatja a prédikációkban a korszak eszméit, módszereit, azokat tekinti értékhordozóknak, közben megfelelkezik a prédikációk lényegéről és mellőzi a folyamatosság érzékeltetését.³

- 1 SZELESTEI N. László, *A pietizmus sajátosságai a Magyar Királyságban = A felvilágosodás előzményei Erdélyben és Magyarországon (1650-1750)*, szerk. BALÁZS Mihály, BARTÓK István, Szeged, SZTE Magyar Irodalom Tanszék, 2016, 41–54.
- 2 Néhány példa a gazdag választékból: HEGEDŰS Béla, *Mikor mi a felvilágosodás az irodalomtörténeti kézikönyvek szerint?*, Irodalomtörténet, 2007/4, 544; MARGÓCSY István, *A felvilágosodás határai és határtalansága: Kétélyek és tézisek az irodalomtörténet historiográfiáját illetően*, Erdélyi Múzeum 2007/3–4, 6–14; SZILÁGYI Márton, *Vallás, felvilágosodás, irodalom*, Korunk, 2009, 2009/10, 12–19; FORGÓ András, *Kísérlet a párbeszédre: A katolikus felvilágosodás és politikai reformtörekvései = F. A. Egyház, rendiség, politikai kultúra: Papok és szerzetesek a 18. század országgyűlésein*, Budapest, Szent István Társulat, 2017, 218–264.
- 3 LUKÁCSI Zoltán, *Szószerk és világság: A magyar katolikus prédikáció a felvilágosodás korában*, Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2013 (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai – Források, feldolgozások, 18).

Vajon nem ennek a kutatási módnak a következménye, hogy a 18. századi katolikus megújulást is egyre gyakrabban illeti a szakirodalom „katolikus felvilágosodás” elnevezéssel?

A következőkben a katolikus egyház tanításának, a tridenti zsinat határozatainak 18. századi érvényre jutását vizsgálom. Ösztönöz erre az is, hogy az általában előfelvilágosodásnak nevezett evangélikus pietizmus esetében úgy találtam, inkább a keresztyén megújulásból, mint a korszak különböző eszméinek hatásából származtak a gyakran a vallási életen is túlmutató változások. Vajon milyen eredményre jutok, ha a magyarországi katolikus egyház néhány 18. századi mérvadó katolikus egyházi vezetőjének, püspökének intézkedéseit, azok indítékait, hatásait vizsgálom? Közben tudatosan kerülöm a korábban gyakran e változásokkal együtt tárgyalt, Rómával szembekerülő áramlatokat, mint pl. a janzenizmus, febronianizmus, továbbá csak a feltétlenül szükséges mértékben figyelek a „kivülről” változtatni akaró jozefinizmusra. (A szétválasztást az indokolja, hogy a fejlődéselvű történeti vizsgálódások többsége minden változást, minden újat értéknek tekint.)

A szakirodalomban már eddig is felmerült, hogy problémás a 18. századi változások megítélése: „egy-egy konkrét zsinati vagy szentszéki intézkedés háttérében meddig használhatjuk a megújulás/reform,

mikortól a korai felvilágosodás magyarázó kategóriáit? A katolikus felvilágosodás két kulcsfogalma, a racionalizmus és a tolerancia közül leginkább az elsővel vagyunk bajban... vajon mennyire számolhatunk az egyházi felvilágosodás és a felvilágosult abszolutizmus szoros párhuzamosságával Magyarországon?”⁴

Lehetőség szerint kerülöm azt a feltételezést, hogy a Muratori nevével jegyzett ún. reformkatolicizmus a felvilágosodás új eszméit állította a katolikus egyházi élet megreformálásának szolgálatába.⁵ Ha így szemlélném Muratori törekvéseit, akkor az említett, felvilágosodás-központú koordinátára kerülnek. Félreértések elkerülése érdekében: nem azt állítom, hogy a korabeli eszmék, történések nincsenek hatással a katolikus egyház megújulására, hiszen a katolikus egyház megfogalmazta ezen eszmékkel kapcsolatos álláspontját. Ismét példával élve: természetes, hogy a 16. századi katolikus megújulást a protestáns egyházak előretörése is siettetette, de akkor és ott sem a protestáns eszmék mozgatták a katolikus megújulást.

A katolikus felvilágosodás, katolikus reformok és a felvilágosodás fogalmak német nyelvterületen való szakirodalmi használatáról, a fogalom historiográfiájáról Forgó András írt a minap hasznos áttekintést.⁶

A 18. század történetének kutatói mindig alaposan vizsgálják a laicizálódást, a széles világi értelmi réteg kialakulását. E réteg szá-

mára már más lehetőségek is adódtak, mint a feltétel nélküli egyházi irányítás elfogadása. Tudatában voltak ennek a hierarchiához csatlakozók, valamint a tőlük elszakadni kívánók is. Nem arról van szó, hogy az egyik fél ellenezte, a másik meg utánozta az új eszméket, annak képviselőit. A megváltozott körülmények között, az ész századában, a józan észre támaszkodva akadtak olyanok, akik a keresztény humanizmus optimizmusát képviselték, mint az egyén számára járható jézusi utat. Böven lehet idézni erre akár jezsuita szerzőktől, pl. Faludi Ferenc műveiből. Faludi nem azért fejtegeti az értelem szerinti életet (az ember „ésszel indul, okkal jár” – írta), mert átvette azt forrásaiból, vagy az általa ismert (ne felejtjük: cenzorként is működött!) korabeli áramlatokból. Fordításában néha „esze, kedve szerint más szint adott” a lefordított szövegnek.⁷ Azt mutatta fel, hogy az evilági életben is lehet boldogan élni, és ez az okos és bölcs embernél nem jár az üdvösség elvesztésével.⁸

A barokk kori egyházi hívők sorsára figyelve gondolta át, gondolta újra a keresztény ember feladatait Ludovico Antonio Muratori.

Ludovico Antonio Muratori (1672–1750) sokoldalú tevékenységéből a Magyarországon is nagy hatást gyakorló, a katolikus egyház reformálásáért szót emelő műveinek magyarországi papok és hívek számára kiadott műveiről már többször írtam,⁹ azok magyaror-

4 BÁRTH Dániel, *Katolikus felvilágosodás és népi kultúra a 18. századi Magyarországon* = Padányi Mihály püspök emlékezete, szerk. HERMANN István, Veszprém, 2104 (A Veszprémi Megyei Levéltár kiadványai, 33), 39–58., i. h.: 41.

5 Uo., 218; Uő, *Katolikus felvilágosodás és politikai reformmozgalom: Szerzetesek a megújulás szolgálatában* = *Politikai elit és politikai kultúra a 18. század végi Magyarországon*, szerk. SZIJÁRTÓ István, SZÜCS Zoltán Gábor, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2008 (Talentum, 8), 120–146., i. h.: 120.

6 FORGÓ András, *Kísérlet a párbeszédre: A katolikus felvilágosodás és politikai reformtörekvései* = F. A. *Egyház, rendiség, politikai kultúra: Papok és szerzetesek a 18. század országgyűlésein*, Budapest, Szent István Társulat, 2017, 218–264.

7 A *Bölcs emberhez* írt bevezetőben mondja ezt.

8 RÓNAY György, *Faludi Ferenc*, Vigilia, 1954/9, 451–461.

9 *Lodovico Antonio Muratori művei Magyarországon a 18. század második felében*, Magyar Könyvszemle, 2000, 27–42; *Klimo György püspök szerepe Ludovico Antonio Muratori műveinek magyarországi terjesztésében* = *Klimo György püspök és kora: Egyház, művelődés, kultúra a 18. században*, szerk. POHÁNKA Éva, SZILÁGYI Mariann, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Könyvtára, 2011 (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai, 9), 70–85; *L'influenza delle opere di Ludovico Antonio Muratori nell'Ungheria del Settecento* = *Lingue e testi delle riforme cattoliche in Europa e nelle Americhe (secc. XVI–XXI.)*, ed. Rita LIBRANDI, Firenze, Franco Cesati Editore, 2013 (Quaderni della Rassegna, 78), 109–124.

szági elterjedtségéről most nem szólok. Csak egyetlen művéről ejtek néhány szót, a *Della regolata divozioné* (1747) (latinul: *De recta hominis christiani devotio-ne*, 1750-es évek eső fele; németül: *Die wahre Andacht des Christen* (1751); magyarul: *Keresztényeknek igaz áhítatossága* (1763). 1749-ben Muratori ennek a művének latinra fordítását tanácsolta magyarországi terjesztésre.¹⁰ A latin változat létrejöttében (és a példányok terjesztésében is) nagy szerepet játszott Klimó György püspök, a művet magyarra Koller Ignác megbízására Séllyei Nagy Ignác (később ő lett az első székesfehérvári püspök) fordította, a megjelenés helye az egri püspöki nyomda, ahol ekkor Eszterházy Károly volt a püspök. Az 1761-ig egri püspök Barkóczy Ferenc szintén magyarra fordította a művet, az 1762-ben már kész fordítás kéziratban maradt.¹¹ (1763-ban, a magyar fordítás megjelenésével egyidejűleg Barkóczy Ferenc esztergomi érseknek ajánlotta Schupanzigh András Frigyes pozsonyi kanonok, korábban a pápai nunciatura bécsi titkára, Muratori másik fontos erkölcstelológiai művének, a *Della carità cristiana*-nak latin fordítását.¹²) A kiadások latin és anyanyelvű példányaival ma is gyakran találkozhatunk plébániai könyvtárainkban.

Muratori már 1723-ban megjelent művében (*Della carità cristiana*) a külsőséges vallásosság megváltoztatását sürgette, szembeállítva vele a természet-adta törvény és a keresztény tanítás nevében a felebaráti szeretetet, mint az üdvözülés feltételét. A *Della regolata divozione* elleni támadások miatt

pápai kivizsgálás indult, amelynek végén XIV. Benedek pápa kimondta, Muratori nézetei egyeznek a katolikus egyház hivatalos tanításával. Muratori fellépett a liturgiába beférkőzött hamis és káros áhitatgyakorlatok ellen. Hangsúlyozta, hogy a keresztény ember életében a Szentírás és a szentmise központi helyet kell, hogy elfoglaljon. A közérthetőség kedvéért a szentmise teljes szövegét (a kánont is) nemzeti nyelvre fordította, kommentálta; a babonaságok, a szentek túlzó tisztelete ellen érvelt. Célközönségnek a köznépet tartotta, annak oktatását szorgalmazta, a papok cifra szavatai helyett a „köznépek értelmire rendelt” prédikációkat sürgetett.¹³ (A kutatás is főleg ezeket a gondolatokat sorolja a katolikus felvilágosodás körébe. A reformoknak, a tanítás megújulásának társadalmi kihatása is volt, de – az evangéliumból táplálkozva – nem buzdított az a társadalom megváltoztatására.)

Ha végignézzük a Muratori műveinek megjelenésében-terjesztésében említett püspököket, Klimó György kivételével a római Collegium Germanicum et Hungaricum neveltjei (Koller Ignác (1743-1747), Barkóczy Ferenc (1729-1733), Séllyei Nagy Ignác (1754-1758), Eszterházy Károly (1745-1748), akik tanúi voltak a Muratori nézetei körül zajló vitáknak: XIV. Benedek pápa és Muratori eszméitől megérintve tértek haza. Klimó György Bécsben a pápai nunciatura környezetével volt jó kapcsolatban, a nunciussal, Domenico Passionei-jel, akinek titkára volt a későbbi pozsonyi plébános, Muratori-fordító Schupanzigh András

Frigyes; de köréhez tartozott a Klimó püspök biztatására Muratori most tárgyalt művét latinra fordító Bernardo Andrea Lama is. (Lama latin fordításának kéziratát máig a Klimó Könyvtár őrzi.) Bécsben az apostoli nunciatura környezete játszott erjesztő szerepet. Johann Joseph Trautson bécsi érsek példája is ebbe az irányba esett. Trautson érsek 1752. január 1-én kiadott pásztorlevelében Muratori *Della regolata devozioné*-jának alapján sürgette a vallási élet megújulását, a papképzés reformját és papjai igazi lelkipásztori tevékenységét a barokk külsőségek helyett. Klimó püspökként a Róma által is szorgalmazott *regolata devotiot* (igaz áhítatosságot) támogatta, abban a szellemben, mint Rómában tanult, imént felsorolt püspöktársai. Ennek a megújulásnak a lényege a tridenti zsinat szellemében való szervezeti és hitéleti megújulás. (Szervezet kiépítése, szemináriumok felállítása, rezidenciakötelezettség, egyházmegyei zsinatok – majd püspöki körlevelek, canonica visitatio, prédikálás, jól szervezett (recte instituta) intézmények és liturgia; művelt és jámbor papok (docti et pii parochi.) A magyarországi katolikus egyház tridenti arculatát tulajdonképpen csak a 18. századi reformok megvalósításával nyerte el. A katolikus egyházban a 18. századi változások jelentős része még mindig a tridenti zsinat előírásainak komolyan vételéből, megvalósítási szándékából táplálkozott.

Rövid megjegyzés: Miként sokszor, itt is egybeesés található a bécsi kormányzati szervek (döntően Van Swieten általi) legtöbbször

10 VÁRADY, Emerico, *Il Muratori e gli „Ungheri*, Torino etc. 1951, 530–549., i. h.: 544.

11 A kézirat: Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, Hist. VI. c.

12 *Trattato della carità cristiana* (Vence, 1748), latinul: *De charitate Christiana ... tractatus moralis*, Strigonii, 1763; magyarul Gálfalvi Ozdi Ferenc fordításában: *A' nagy parantsolatnak tudniillik a' felebaráti szeretetnek igaz magyarazatja*, Bécs, 1776.

13 A prédikálásról külön művet is írt, melyet Gregorius Trautwein ulmi ágostonos kannok 1757-ben *Contra sublime loquentes in cathedra seu Dignitas eloquentiae popularis* címmel, saját disszertációjához kapcsoltn adott ki. A disszertációt Benyák Bernát piarista szerzetes fordította magyarra. A fordítás kiadása: SZELESTEI N. László, *A barokk prédikálási gyakorlat ellen: Benyák Bernát kiadatlan fordítása 1772-ből = Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére: Tanulmányok*, szerk. ROZSONDAI Marianne, Bp., Argumentum Kiadó, 2002, 263–279.

gazdasági indíttatású kezdeményezései és a vatikáni iniciatívák között. Míg egybe estek, egymást támogatták; de később egyre gyakoribbakká váltak az összeütközések. Az egybeesésre példa a szentek tiszteletének és az ünnepnapok számának csökkentése. Mária Terézia kezdeményezésére XIV. Benedek pápa 1753-as brevéje rendelkezett a magyarországi parancsolt ünnepekről. Ezek: Karácsony, Újév, Vízkereszt, Urunk mennybemenetele, Úrnapja, valamint Gyertyaszentelő, Gyümölcscsoltó Boldogasszony, Nagyboldogasszony, Kisboldogasszony, Szűz Mária fogantatása, Szent Péter és Pál apostolok s a Mindenszentek. Ezekhez járult még a szóban forgó város (község) védőszentjének ünnepe és 1771-től, amikor a Szent Jobb ereklyéjét Raguzából hazahozták, augusztus 20-án Szent István főünnepe.

Néhány mondattal jellemzem még Muratori *Della regolata divozionéjának* magyarra fordítóját, az első székesfehérvári püspököt. Magyarországon a 16. századi tridenti zsinat határozatainak végrehajtása és a 18. századi katolikus megújulási szándék sok helyen egybecsúsztak. Áll ez különösen a török uralom alól felszabadult területekre. Séllyei Nagy Ignácot 1777-ben az újonnan alapított székesfehérvári püspökség élére nevezték ki.

A barokk látványosságok, a különleges szenttisztelet helyett bensőséges, a magyar irodalmi múltból származó ima- és énekszöveg-gyűjteményeket állított össze (1780-ban az általa alapított egyházmegyei Oltáriszentség társulat tagjainak, 1789-ben egyházmegyéje híveinek). Mindkét kötetben igyekezett a hazai hagyományokat és a vallási megújulást összekapcsolni. Ragaszkodott ahhoz, hogy

hívei kezébe a püspökük által írt vagy kijelölt katekizmus kerüljön, s ne a központi állami hivatal reformelképzelései szellemében készítettet.¹⁴ Beiktatása után fél évvel már egyházmegyei katekizmust juttatott el papjainak, nem sokkal később a papokat évenkénti lelkigyakorlatra kötelezte, ügyelt a világi és vallási társulatokra. Szabályozta a népének használatát, a szentmiséhez az eseményeket végigkövető éneket (*Ím arcunkra borulunk...*, több nyelven), vásár és ünnepnapokra a perikopaszövegeket versbe foglaló énekeskönyvet adott ki. Nem állt be a Bécsből erőltetett racionalista irányzat sodrába, mely központilag (németből) ima- és énekszövegeivel mintegy vezényszóra képzelte el a vallási lelkület irányítását. Szigorú rendet tartott, joghatóságának tiszteletben tartására kényes volt, a tridenti zsinat intézkedéseit betartotta és betartatta. Németh László érzékenyen elemezte Nagy Ignác viszonyát a jozefinista reformokhoz. A püspök magyar jogi és történelmi hagyományok alapján helyezkedett szembe a Türelmi Rendelettel, holott több kérdésben is elismerte az uralkodói jogot a hitéleti kérdésekbe való beleszólásra, feltéve, hogy az nem érinti az egyház tanításának hitbeli tartalmát. A tartalmi kérdéseket is befolyásoló döntéseket helytelenítette, mert szerinte „nem szorul rá a magyar egyház más tartományok újonnan bevezetett istentiszteleteire.”

A Rómából magával hozott reformeszméket és a hazai hagyományokat igyekezett összeilleszteni. Hazai lelkiségi művekből válogatott tematikus részletekkel bővítette az egyházmegyei Oltáriszentség társulat kézikönyvét. Kívülről nézve meglepőnek tűnik, hogy két terjedelmes imakönyve nélküli a

Székesfehérvár múltjához jól kapcsolható és 1771 után különösen élénk Szent István-kultuszt. A hiány oka akkor világosodik meg előttünk, ha tanulmányozzuk a Nagy Ignác által *A keresztény embernek valóságos áhítatosságáról* fordított Muratori-művet.

A 18. század közepétől az általános imakönyvek többnyire énekeket is tartalmaztak, de nem jellemző rájuk az imáknak és énekeknek az az összehangolása, amint azt Nagy Ignác imakönyveiben látjuk. Az 1789. évi általános imakönyv nagy újdonsága, hogy teljes terjedelemben tartalmazza Ludovico Antonio Muratori szentmiséről írt tanulmány szerű munkáját, az állandó szövegrészek, így a kánon anyanyelvű fordításával együtt. Jól szemlélteti *Az Oltáriszentséget szüntelen imádandó társulat...* (1780) és *A kereszténynek ajátosságára...* (1789) összefüggését, ha Muratorinak a szentmiséről írott fejezeteinek a végéről néhány mondatot idézek: „... a keresztényi rendtartást ... szerető XIV. Benedek pápa az olaszországi püspökökhöz Rómából, 1742. Szent Mihály havának 13. napján írt levelében feddésre méltónak mondja azokat a papokat, akik nem nyújtják az Úr testét azoknak a híveknek, kik miséjüket hallgatják és az alatt kívánják venni az angyalok kenyerét; egyébaránt a püspököknek okosságára bízva, hogy ami az Oltáriszentségnek osztását illeti, oly rendelést tegyenek, mely a népnek alkalmatosságára a helynek és időnek körülálló dolgaihoz képest légyen.”

A fentebbi adatsorok a katolikus egyházon belüli megújulásról, reformokról szólnak, az azokat kiváltó okok nem külső eszmék voltak: ezért rájuk a katolikus megújulás és nem a katolikus felvilágosodás kifejezés használatát javaslom.

14 Néhány alapkönyvet Róka János fordított németről latinra. Vö. SZELESTEI N. László, *Róka János történetírói tevékenységéről* (sajtó alatt).

Nemzet: államideológia vagy kulturális azonosság?

*A nemzettudatról – egy évforduló kapcsán**

Hetvenöt éve volt a népi mozgalom második szárszói találkozója. Alkalmom az évforduló, hogy a népiek szellemiségének jelenkori esélyeiről vessünk számot. Felületes megközelítésben, ein blickre meglehetősen reménytelennek tűnik föl a feladat. Hiszen sorjáztathatók a kérdések: Van-e még olyan idejétmúltnak látszó szellemi hagyomány, mint a népi írók öröksége? Hol van már a felemelni szándékozott parasztság? Mivé lett a falu világa? Az irodalom sorsfordító ereje – az meg mi fán terem? Az író közösségszolgálata – az valami vagy tolják? Hányan olvasnak ma már Németh Lászlót, Illyés Gyulát vagy Sinka Istvánt? Való igaz: közvetlen hatásról alig beszélhetünk, ám ami az értéktudatot illeti...

Nemzettudat? Közösségi identitás!

A népi írók munkálkodásának célját, kutatójuk, Görömbei András az egész magyar népet magába foglaló új nemzettudat megterem-

tésében fedezte fel. A népiség XX. századi politikai és szellemi programjának ez a legátfogóbb értelmezési dimenziója. A történelmi szükségszerűség, azaz a trianoni békediktátum és a szociális igazságtalanság állapota volt a kiváltója a társadalmi egyenlőséget, illetve nemzeti öntudatot és függetlenséget, vagyis nemzeti és szociális felemelkedést egyszerre kívánó, a cselekvő társadalmi jelenlétet gyakorló magatartásuknak. A saját kultúra és hagyomány alapján szerveződő új, európai mintájú, a demokratikus társadalomrendező elvet követő közösségi identitás, a nép egyenjogú és azonos méltóságú tagjainak nemzetként való azonosítása, a plebejus és nemzeti szabadságküzdelmeket fő történelmi vonulatként látása összegezve ezt jelenti. Szereptudata a mozgalom résztvevőinek – az említettek kívül Kovács Imrének, Szabó Zoltánnak, Féja Gézának, Veres Péternek, Kodolányi Jánosnak, Szabó Pálnak és társaiknak – határozott volt: az értelmiségi létet, az írósgot nemzeti felelősségvállalásnak, küldetésnek tartották. Véltek, hogy

az irodalom az egyéni és közösségi önismeret és életalakítás nélkülözhetetlen és pótolhatatlan eszköze. Az irodalmat a politika elé helyezték, amennyiben a maga öntörvényűségében hamarabb ismeri fel az adott történelmi korszak mozgatóerőit, belső logikáját. Valóságismerete, felelősségtudata és az igazságtalanságokkal szembeni lázadó természete miatt képes társadalmi méretekben is az eszméltesre, a tudatosításra és cselekvésre készíteni. Ízlésük, a társadalmi érdekű új kritikai realizmus a magyarság saját útjának felismertetését segítette volna elő. A magyar radikalizmus igénye és programja azonos súllyal hirdette a szabadságot, a függetlenséget és a szociális méltányosságot – korukból hiányzó, ám az idők során szervesen épülő, a saját kultúra mélyről jövő forrásaiból táplálkozó közösségi ideált. „Hogyan veszett el a magyar magyarban?” – kérdezte Németh László. A válasz: a magyar szellem fejlődéséből kimaradt a magyar nép és múlt alaptermészete. Művelődésünk egyik legfontosabb mondata ez. Nem azért, mert eb-

* Első megjelenése a Hítel c. folyóirat 31. évf. 9. – 2018. szeptemberi számában

ből kiindulva mély és híg magyarságról elmélkedhetett a Kisebbségben írója. Hanem, mert rávilágít a nemzeti felfogás e változatának gondolati önazonosságára. Mi lenne ez? A nemzeti eszme gondolati szerkezete hasonlít a kereszténységére. Utóbbi szerint az emberi élet célja: kilépés az öncélúságból és visszatérés Istenhez. A teremtettség és az Isten felé törekvés azt jelenti, hogy az élet eredete és célja azonos, továbbá az egyszerű földi életen kívül áll. Az emberi élet az eredet visszaszerzése felé irányul. A némethi gondolat hasonló irányultságot reprezentál. A nemzeti szellem a történelemben bontakozik ki. Origója és telosza egy pontban találkozik: a szellemében, azaz logocentrikus lényegében. Ez a középpont az időbeli változáson kívül áll: a fejlődés a hegeli értelemben vett szellemi önmegismerési folyamat. Ez a – most a nemzeti kitüntetett jelzőt viselő – szellem elidegenedett magától, fejlődésének célja, hogy visszatérjen magához. A nemzeti kultúrából részesedőknek, illetve alakítóinak mindenkori feladata ennek a történeti folyamatnak, a történő hagyománynak az elősegítése. Ahogyan A magyar rádió feladatai című eszmefuttatásban olvasható: „A hagyomány: egy nemzet válasza életkörülményeire, a nemzet igazi személyisége, mellyel az időben önmagához és feladataihoz hű maradhat.” Németh László az „új” magyar irodalom küldetését a nemzeti történelem, a sors alakítására méltó és alkalmas erkölcsiség kialakításában tűzte ki. Ambíciója egy példanemzet megteremtését igényelte, melynek hajtóereje a minőség eszménye volt. Egy emelkedő nemzet tagjaként akarta volna látni magát: a minőség és az erkölcs életalakító elveit a közösség szolgálatába állítani. Párhuzamként tanulságos egy pillantást vetni – a népiekhez nem kötődő kortárs irodalomtörténész – Horváth János esztétikai felfogá-

sára, amely ugyancsak a művészet és az erkölcs együttállásában gondolkodott. Azt írta, hogy a magyar irodalmi tudat története tulajdonképpen egy közös lelki formában modellezhető. Emelkedettebben fogalmazva: erkölcsi közösség az irodalmi műveltség formáiban.

A nemzettudat formálásában mint a történelmi folyamat szellemi-erkölcsi tapasztalatának közös bölcsességgé alakításában rögzíteni az esztétikai hatás önmagán túlmutató értelmét: régi, a modernség előtti időket megidéző gondolkodás. A tudásformák itt is egybeérnek. Az igazság, az erkölcsi helyesség és a szépség nem függetlenek egymástól – egy kulturális közösség életben maradását szolgálják, és életminőségét határozzák meg. Az életelv rendel maga alá minden más eszményítést. Értékszerkezetének tartóelemei a minőség és az erkölcs. Mindkét fogalom egy kollektíva hagyományát és szabályrendszerét hordozza magában. Minőség és erkölcs a nemzettudat azonosító és normatív kategóriái. Elvárás az egyénnel szemben: mozgósítsa képességeit saját nyelvi és kulturális közössége érdekében. Nem engedelmességet vár el, hanem önkiteljesítést a közösségi harmónia érdekében. Arra irányítja a figyelmet, hogy a személyes életlehetőségek minél teljesebb mértékű kiaknázása és társadalmi elfogadtatása természetes érdeke az embernek, hiszen önmaga lehetőségeinek beteljesítése által egy nemzet tagjává válik: biztonságban, elismerésben, méltányosságban és méltóságban reménykedhet. Ez az értékminta önmagában nem hordoz transzcendenciát, hacsak az egyéni életen túlmutató időfolyamba való kulturális becsatlakozás útján nem. Nem profán vallás hát – ha ez lenne a vád; a népiek keresztények voltak –, nem is direktíva. Nem foglal magában szankcionálást abban a tekintetben, ha valaki nem követi az eszménye-

ket. A nemzet nem vet ki magából senkit, ha lehetőségeihez képest kudarcot vall, de akkor sem, ha közböbs az ideálok iránt. Viszont nem engedhető meg mások esélyeinek és törekvéseinek az önérdek miatti akadályoztatása. Mindenkinek azonos esélyek és méltóság jár! Az azonosságtudatokról való – fecsegő – beszéd idejét múltatjuk. Régi és sosem látott új identitások fogalmazódnak meg, kérnek helyet a Nap alatt. A csoport-, réteg-, mozaik-, mozgó-, hálózati, nemi stb. identitások vevőpultján gazdag a választék. John Tomlinson írja (Globalizáció és kultúra, 2003), hogy a globalizáció folyamata – a tradicionális nemzetivel szemben – szaporítja az identitások számát. A multikulturalizmus szószólói pedig a különböző előjelű azonosságok teljes egyenjogúságát követelik. De hogyan is állunk a kárvallóval, a modern értelemben vett, a többség kultúrájára épülő nemzeti identitással? A politikai pluralitás magától értetődően kulturális pluralitást is eredményez?

A liberális hegemonia

Kiindulásként Molnár Tamás filozófus liberalizmuskritikája (A liberális hegemonia, 1992) alkalmas arra, hogy megmutassa azt a kulturális szerkezetet, amely kijelöli a nemzettudat mai lehetséges útjait. Ő a mindenkori emberi társadalmak elemi struktúrájaként az állam (vagy annak funkcióját betöltő egyszerűbb szerveződésű tekintély), az egyház és a civil (korábban a közrendűek sokasága, most polgári) társadalom hármasságát jelölte meg. Ezek a közösségi együttélés alap-intézményei. Az állam és az egyház szerepe némileg más, mint a civil világé. Ők a szabályok, törvények, előírások, a hazafiság, a hit, az erkölcsi állandóságot jelképező, ellenőrző testületei. Az állam a központi kényszerítő, döntéshozó

hatalom, az egyház a szellemi-lelki dimenziókat uralja, míg a civilek – Molnár megfogalmazása szerint – különféle, főleg materiális emberi szükségletek kielégítésén dolgoznak. Ezek az alapintézmények a történelem alatt sajátos hatalom-megosztásban éltek. Közelmúltunk és persze jelenünk a liberális civil társadalom dominanciáját hozta el az állammal és az egyházzal szemben. A liberalizmus – a civil társadalom ideológiája – meggyengítette a tradicionális intézményeket, helyettük az érdekcsoportosulások uralmát segítette elő. A liberális ideológia intoleráns: egyetlen értéke a szabadság. Egy önmagában hiányos kategória, hiszen irányultsága, tartalma dönti el erkölcsileg helyes voltát. A szabadság tehát – az analízis megfigyelő számára – erkölcsi megfontolás függvényében válik értékké. (Ez azonban így kiegészítésre szorul, ugyanis a szabadság a társadalmi relációban feltétele is a jószág megvalósulásának – P. E.) Molnár elemzése az anómia állapotát rója fel az egyformaság társadalmának, az uniformizáltsággal, az egyéni akarat piederesztlára állításával szemben. Eltűnnek a közös értékek és normák, helyükbe az egyéni ítéletek véletlenszerű találkozása, az ad hoc jellegű konszenzus lép. Ez utóbbit aztán nem bízzák a véletlenre: gondosan megtervezik és manipulatíván előállítják. Megszületik a véleményformálás, a média hatalma – a kulisszák mögött a felelősséget nem vállaló, rejtőzködő hatalmi elit irányít. A liberalizmus ebben a beállításban eltünteteti a vertikális irányultságot, a szellemi-erkölcsi minőséget az életből. Társadalomszervezete, kulturális felfogása, világképe kizárólagosan horizontális, egymás mellé rendelő. A liberális felfogás igazolása és egyetlen célja a fogyasztás végtelen megsokszorozása, illetve a fogyasztás iránti vágy örökös újratelentése. Az áru és a fogyasztás önértékké válik, a civi-

záció a mennyiség szentségére épül. A summa tehát: ideálok nélküli materializmus, egalitárius társadalom és vetélytárs nélküli tömegelv. A filozófus számára a felülvizsgálat iránya az állam és az egyház régi méltóságának bizonyos mértékű visszaszerzése. Mivel a liberalizmus jóváhagyja azokat a vágyakat, melyek a materiális értékekhez kötődnek, ezért hát minden anyagi-szellemi dolog és jelenség áruvá válhat és üzleti adásvétel eszköze lehet. Az egyéni tulajdon és a társadalmi szerződés határozza meg az életet. Mindez szembemegy azazal a tradicionális intézményiséggel, amely a korporációval, illetve a strukturált kollektívummal – mint az egyház és az állam teszi – korlátozta volna a szerzés szabadságát. Az intézményesült eszmények helyébe az érdek hegemoniája lépett. A társadalmi életben megjelenő transzcendencia visszaállításának esélye az újraintézményesüléstől remélhető. Molnár a liberális ökonomizmus, az áruk pszeudoszakralizációja helyébe a praktikus létezésen fölüllemelkedő spirituális minőségek civilizációs tekintélyét léptetné. A civilizációt ismét kultúrává emelné.

A reprezentáció: ahol összeér a kultúra és a politika

Az a benyomásom, hogy a liberális normarendszer keretei között a mai nyugati típusú, individualista eszményeket követő tömegtársadalomban befolyásoló erejű közösségformáló ereje a kommunikációs-információs csomópontokon való találkozásoknak van. Három domináns szinteréről beszélhetünk az életnek: az egzisztenciálisról, a szabadidőről és a reprezentációról – ezek az információs társadalom gócpontjai. Az első a létfenntartást szolgálja, a második a szórakozás, illetve a

szellemi és lelki önmegvalósítás igényeit igyekszik kielégíteni, míg a harmadik a társadalmi státus fenntartásának vagy az előrelépésnek a terepe. Ez a közvélekedés dimenziója, ahol bárki választ kaphat a kérdésére: mit ér ő a mások számára. A munka világa fontosságban már nem áll a többi felett, nem dönt egyedül az emberi értékességről. A szabadidő eltöltésében oly nagy befolyású információs világ virtuális valósága egyre jobban függetlenedik az anyagi és lokális kötöttségektől. A szabadidő terénuma nehezen ellenőrizhető. Elválnak az egzisztenciális determinációtól, és nincs alárendelve a reprezentációnak sem. A szabadság legkisebb ellenállásba ütköző tere. Sajátos kompenzációs lehetőség a hétköznapi sikertelenség ellenében. A ma már csak fragmentumaiban létező, tágas értelmű, az egész életre kereketeket és szabályokat adó kultúra a három életsíkban való szerepe szerint osztható részegységekre. Az egzisztencia számára az életvitelt, az életstratégia formálását jelenti. A szabadidőben a szórakozás, a vágyak kielésének, a népszerűség elérésének lehetősége. Vele szemben, de az egzisztenciával hasonlóan a társadalmi reprezentációban jelenik meg a hierarchia az elfogadás és méltányolás kérdésében. Természetesen a virtualitásban is vágyteljesítő az elismerés, a tetszés elnyerése, ám ennek abban az összefüggésben nincs hatása a virtuális státusra, amely szabadon változtatható. A kultúra valódi – azaz az egzisztenciára és a privát időtöltésre egyaránt befolyással bíró – szintje a reprezentációé. Ahogyan David Miller fogalmazta meg a kultúra mibenlétét: a viselkedési minták, nyelvi szabályok, szimbólumok összessége, amelyek képessé teszik tagjait a kölcsönös elismerésre. Az egzisztencia és a popularitás összjátéka képez ma már identitást, és a társadalom számára való megjelenés módjában válik értékessé.

Egy adott társadalmi struktúrában a presztízs mibenlétének megítélése egyszerre követhet helyi és hagyományos vagy globális és aktuális mintákat. S nemcsak a kultúra színtere a reprezentáció, hanem a politikáé is. Demokratikus berendezkedésben nem elég a javak fölötti rendelkezés, a tetszés elnyerése szintúgy rendkívül fontos. Korunk a kenyér és cirkusz világát hozta el. A legfőbb elismerést az anyagi javak birtoklása, a materiális vágyak teljesítése, illetve a szórákoztatás általi népszerűség kivívása hozza magával. A respektus ezekhez az értékekhez társul. Mindezek feltétele az elvileg szabad lehetőség az ambíciók kiéléséhez.

A múlt ellen múltat

Mit lehet kezdeni a mai anyagelvű és az állandóságot nélkülöző értékrelativizmusban az erkölcsre alapozott kultúra ajánlatával? A nemzeti minta mennyiben nyújt távlatot a személyes vágyak kiélésében, illetve mennyiben szolgálja az anyagi sikert, megelégedettséget? Hogyan lehetne a változékony erkölcs a művelődés alapja? Elsősorban talán úgy, hogy nem tekintjük tünékenynek és szituációfüggőnek. A Németh László-i erkölcsösség nem alkalmi többségi szavazás eredményeként áll elő, hanem a hagyomány évszázadaiban kristályosodott ki mint megtartó erő és igazolt tapasztalat. Nem függetleníthető a közösségi kultúrától és azonosságtudattól. Azért lehet erkölcsös egy magatartás, mert az idők folyamán bevált: segítette a megmaradást és a túlélést, hozzájárult a szociális együttéléshez, s minden bizonnyal sikereket is eredményezett. Egyszerre konzerválta az örökséget és hajtotta végre a szükséges megújulást. Ez az erkölcs az élet teljességét felölelő kultúra szabályozó elve és gyakorlata. Nélküle nincs közösségi tudat sem:

az erkölcsi közösség teremt az emberi egyedek sokaságából összetartó közösséget. Ez a felfogás az értéktudatát a múltból származtatja – a fenti belátások okán. Míg a liberális mentalitás esetén a jelen folytonosan felülírhatja a múltat, addig ebben az esetben a történeti tudatnak, a tradíciónak tekintélye van a jelenre. Belátható, hogy az értékke nyilvánítás eredendően nagyon is gyakorlatias eljárás: megszületésében hatása van a praktikusságnak, ám az idők során erkölcsi– normatív tartalom társult hozzá. A minőség tudata nem más tehát, mint a múlt előíró hatalmának elismerése és a vele való párbeszéd útján való követése. A szabadság hangoztatása az értékállításban a felülvizsgálat jogát jelenti. A konvencionális meghaladható, sőt, meghaladandó az egyéni igények mentén. Az erkölcsnél ebből az aspektusból fontosabb a szabadság, mi több az előbbi kategóriája feloldódik az utóbbiban. Tulajdonképpen a szabadság gyakorlása már önmagában jó: az egyéneknek több közösséghez kötődő reflexív, interaktív kapcsolata anakronisztikussá teszi a nemzeti struktúrákhoz való rögzültséget. Csakhogy nem kellene elfelejteni, hogy az ösztönös készletesen túl a szabad viszonyulás, a tiltakozás és meghaladás képessége is részben tanult, a hagyomány által közvetített tudati örökség. A konvenció tagadásának is megvan a konvenciója, előírt sémákat követ. Ez a tudás azonban másodlagos, elfedett, az előtérben a szabad cselekvés illúziója áll. Az erkölcsre alapozott kultúrában a minőség lényege az időbeli elválasztottság és az aktuális hozzáférhetőség dinamikus viszonya. Valójában az időszemlélet a lényegi mozgató. Minél távolabbi egy hagyomány, annál nehezebben befolyásolható a hatása, s minél közelebbi múltból származik, annál inkább alakítható. Az érték szemlélet végpontjai a szent és a relatív mi-

nőségek. A szentség elválasztottsága teljes, a dolog érinthetetlen, megváltoztathatatlan. Ellenben a viszonylagos szinte szabadon cselelgethető. Hasonlóan tradicionális a kereszténység igazságtételezése. A múltban tett kinyilatkoztatás a mindenkori jelenből megkérdőjelezhető – legfeljebb ismételt, más-más szempontok alapján értelmezhető. A vallásban nincs tere a relativizálásnak. Az értelmezés nem irányulhat a kinyilatkoztatás felülvizsgálatára, csak jelentésének minél teljesebb kibontására. Valószínűleg a két végpont közötti félút az életképes kultúra harmonikus állapota, ahol az értékörzés és az innováció egyaránt gyakorlati tényező. Vannak tartalmak, amelyek változatlanul hagyása a szükséges időbeli állandóságot garantálja, míg a változó körülményekhez való alkalmazkodás is örök szükségesség. A népi írók a múlt ellen múltat hoztak. Egy a társadalmi elismerésből keveset kapó múltszületet: a paraszti kultúrát. A földművelő népréteg ezeréves hagyománykincsét. Legalább olyan régi volt, mint a keresztény úri Magyarország nemesi öntudata, s legalább olyan életképes is, hiszen a magyar államisággal egyidős. A gyökeres változásra esküdő polgári radikálisoktól és baloldaliaktól különbözően a felejtés jogával szembeállították az emlékezés képességét. Szekfű Gyula kifejezésével élve, a „neobarokk”, úri mentalitású, hierarchikus értékrendű kurzust, a tradicionális monolitot egy szemléletújító hagyománnyal mozdították ki a helyéből. A nemzetfogalom kizárólagos használatát és értelemdását vitatták el az államtól, a megkövesedett történelmi tekintélyelvtől. Elérték a parasztság felemelését és integrálódását a nemzetbe. Nem lehet túlbecsülni a tényt, hogy törekvésük nem az akkulturalizációra, a társadalmi emelkedés érdekében való kulturális asszimilációra irányult. Saját kultúrájukat akarták

egyenjogúsítani – mindamelllett az alsó néprétegek ellenszegülési jogát gyakorolták a társadalmi igazságosság és egyenrangúság érdekében. Bizonyítva, hogy a társadalomról és a kultúráról vallott nézetek – ha nem is determinálják egymást, de – összefüggésben állnak. Valószínűleg a kényszer is munkált ebben az akcióban, nem csak az öntudat. A népi művelődés tárgyi és társadalmi keretrendszerét meg kellett változtatni, mert éppen az életképesség látszott ennek hiányában elveszni. S bár a hagyományos, kultúraalkotó magyar parasztság rövid időn belül felszámolódott (illetve a kommunisták felszámolták), az elkerülhetetlenül szemben mégis a legjobb megoldást választották: az önmentő társadalmi felemelést. A paraszti kultúra a nemzeti kultúra egyenrangú részévé vált. Sőt, ennél több történt. A nemzettudat módosult. A társadalmi előjogok, a szélsőséges szociális megosztottság, a politikai szembenállás fölött egy új minőség bontakozott ki: a kulturális összetartozás tudata. A paraszti kultúra a mai kultúrafelfogásnál többet jelentett. Nem korlátozódott a művészetek területére vagy a szabadidő tartalommal való feltöltésére. Az élet egészét átölelte a születéstől a halálig. Nem volt elmélete csak gyakorlata. Ismét a némethi gondolat kívánkozik ide rögzítő súlyként: „A parasztlelet alaptüneménye: a szigorú etikett” (A magyar rádió feladatai). Ez a vonás a lényege: a létezés minden mozzanatát befolyásolta. Beazonosítható funkciója volt minden elemének. Meszse állt tőle a mai művészet szerep nélkülsége, az öncélúságot hírből sem ismerte. Az élet maga volt a kultúra gyakorlása. A nemzet és a nép azonosítása a népiek részéről ennek az egységtudatnak a továbbéltetését kívánta. A magyarul beszélő népség társadalmi státustól, munkamegosztástól és vagyoni helyzetétől független lelki-szellemi

kohézióját akarta elérni. Az erkölcsi alapú és az emberi létezését lefedő kultúra kiterjesztését történelemalakító szintre emelni. Csak-hogy anyanyelvi kultúránk történetileg nem homogén, plasztikusságot mutat. Az idegen hatások befogadása éppúgy jellemezte, mint a szokásokhoz való ragaszkodás. Nincs Istentől kapott ahistorikus lényege – történetének sajátossága, és az ehhez való hűség azonosítja. A felvilágosodás korától kétféle eszményítés munkál benne: a népi művelődés és a magaskultúra elválasztása. Míg a népi alsó regisztert tisztának, érintetlennek, ugyanakkor önmagába záródónak akarta látni az értelmiség, addig az elit ízlése kiműveltként, az idegen ideálok felé nyitottként és fejlődőképessé volt méltatva. E kétosztás egységes értelmezői rendszere a XIX. században a nemzeti lett. Ám ebben a népi jelleg felülről kiválasztott és értelmezett volt, valójában az elitkultúra felfrissítését szolgálta. Megmutatta ugyanakkor e történés, hogy a kulturális változás, avagy kiteljesedés képessége a modern nemzettudat része. A nemzetnek mint a maga történetiségében változó, ugyanakkor önazonosító hagyományának továbbvitelére irányuló kultúrának alakultörténeti iránya meghatározóvá válik. Mivel a nemzet kulturális értelmében alapvetően szellemi és erkölcsi természetű létmód, performatív cselekvésekben valósul meg. Mivel közösségileg befolyásolt, illetve történetisége van – azaz önmagán túlra mutató értelem birtokosa –, közösségi megalapozhatósága és kiterjeszhetősége a haza és haladás eszményiségét jelölte ki fejlődési útnak. A korszerűség követelménye és a nemzeti azonosság párhuzama vált az újító szándék igazoló elméletévé. Az idő parancsának követése a népiek esetében magától értetődően vállalta a progresszió, a haza és haladás jel-szavainak a képviselését. A demok-

ratikus átalakulás követelése szükségszerűen vont maga után a kulturális arisztokratizmus elutasítását. Ahogyan a politikai önrendelkezésből, akképpen a művelődés otthonossá formálásából is részt kért a nép.

A liberális ideológia mutációja: a populizmus

A magyar „nemzetépítő” ál-lameszmény rendszerváltoztatás utáni – pártok és egyes színvonalú elméletek között szóródó – politikai programja a nemzetállam kiépítésének a megszakadásából indul ki. Az ország idegen katonai megszállása, a kommunista diktatúra a nemzeti jelleg korlátozását hozta magával, internacionalista azonosulást várt el. Az elnyomásból való megszabadulás átmeneti időszakában azonban nem fordult meg a tendencia, nem következett be nemzeti újjászületés, éppen ellenkezőleg, mély kulturális nemzeti válság és meghasonlottság köszöntött be. A globalizáció liberális ideológiája és alávétő gazdasági-pénzügyi terjeszkedése a nemzeti önépítkezés folyamatának újraélesztését akadályozta, a nemzeti gondolatot idejétműltnek, fejlődés- és szabadságellenesnek állította be. Hazai képviselői és hasznélvezői Magyarország felzárkózási esélyét a nyugati status quo-hoz való feltétlen alkalmazkodásban és a globális gazdaságszervezetekhez és pénzüvilághoz való problémátlan illeszkedésben látta. A ma már gyakran alkalmazott nemzeti jelző ezért is válhatott az antiglobalista törekvések gyűjtőszavává. Az újabb politikai fordulat következtében a magyar „illiberális” modell – jelentése nálunk: a korábbi liberális trenddel szembeforduló államirányítás – a globalizáció ellenőrizhetetlenségével, virtualizációjával, a lokális és kulturális kötöttségektől való elol-

dásával szemben az anyagi, helyi és kulturális kötöttségek újraerősítését viszi végbe. Egy olyan politikai ideológia született meg, amely az erős állam hatalmának visszaállítását mellett tovább él a liberális hatalomgyakorlás egyes eszközeivel – a közvélekedés manipulálása például ide tartozik –, ám verbálisan azzal szemben határozza meg magát. A multinacionalista nagyvállalatok érdekeltségének tiszteletben tartása mellett épült ki az új központi hatalom. A kettő szimbiózisára épül a mai Magyarország. Magyarán: a pénz uralma töretlen. A politikai populizmus – annyit tesz: a demokratikus felhatalmazás elmentélezése az „antidemokratikus” szakértői vezetéssel – meggyőző erejét bizonyítja, hogy a személyes és csoportos gazdagodást és befolyásszerzést a köz érdekében történő igazságtételként képes elfogadtatni a plebszel. Széles körű lelki igénynek tesz eleget: a nemzeti együttműködés rendszerében a siker és a „régicicsőség” visszaszerzésének illúziójában részesíti az önerejükből erre képtelen kisembereket. A Nyugat társadalmi és kulturális hanyatlásának oka a civil társadalom túlsúlyos szerepe – a jelek szerint ezt a gondolkodást konvertálja konkrét cselekvéssé a regnáló kurzus. Vissza kell hát adni az állam főhatalmi szerepét, és az egyház szellemi-lelki vezető pozícióját. A változás vezényelői a jogállamiság szervezeti irányítását szakértőként kisajátító, a pénzvilágot és a médiát uraló elittel szemben a hatalom legitimációját adó politikai nemzet érdekeinek a képviselőit vállalják. Ez nem csupán „polgári–népi ellenállás”, hanem a nemzetállami lét megteremtésének a befejezését, az etnikai–kulturális identitás és önrendelkezés elérését is célul tűzi ki. Elitkritikája a – Molnár Tamás által elemzett – érdekcsoportok korlátlan hatalmát támadja, és elvileg fellép az eljelleltelenítő, alacsony színvonalú

multikulturális tömegideológiával szemben is. A demokratikus tömegtől elszakadt elit korlátozása a köz érdekében történik. Az állam a nemzet érdekeit védi a liberalizmus bomlasztó, centrifugális erőivel szemben. Mivel az állam az uralkodó érdekcsoportok önzése miatt nem képes megfelelő hatékonysággal és következetességgel működni, s mivel a liberális elveket követő civil társadalom szemben áll az állami újraközpontosítással, ezért a centralizáció – a magyarázatok szerint – önvédelemből történik. Az államhatalom felnövesztése, az egyközpontú, egyakarátú centrum kiépítése a nemzetállami berendezkedés érdekében áll. A szándék a keresztény spiritualitás és a közösségi identitás társadalmi elismertetésére és tekintélyének visszaszerzésére – mint ideológia háttér és eszményítés – alkalmas az állami beavatkozásra. Központi akarat igyekszik terelgetni a hit gyakorlása és az azonosság tudat megélése útján az állampolgárokat. A nemzettudat hatalmi befolyásolása tény. Más kérdés, hogy ez a behatás valószínűleg teljes mértékben elkerülhetetlen, hiszen az állam kulturális fenntartó, finanszírozó és megrendelő. A nemzetfogalomnak legitimáló ideológiaként való felhasználása azonban egy olyan ország esetén, melynek gazdasági és pénzügyi kiszolgáltatottsága nagy, a globális struktúráktól – finoman szólva – nem érintetlen, ahol a magánérdek és az individualitás dominanciája változatlan, valós gond a vagyoni különbségek szélsőséges növekedése, s a nemzeti szolidaritás alacsony szinten áll, a politikai szembenállás pedig már-már áthidalhatatlan – nos, ott a felső szinteken előállított, egységesíteni akart nézet- és értékrendszer kihívásokkal küzd. A mennyiségelvvel szemben az ösztársadalmi minőség és tekintély megkülönböztetett helyére való visszahelyezése elvileg helyes

cselekvés. Azonban mint mindig, most is a mérték a lényeg. Létezik az a felfogás, amelyik a társadalmi hierarchia fennállásához kapcsolja a kulturális és esztétikai minőséget. Mondván: az érték születését a társadalmi emelkedés lehetősége segíti elő. Azért törekszik valaki a lehető legjobbra a munkájában, a művészi alkotásban, hogy a fölöttes társadalmi csoportok elismerését kivívja, vagy vallási eszmények ösztönzik. Hallgatólagosan megengedi ez a vélekedés azt az interpretációt, hogy tömegdemokrácia nem hozhat mást, mint tömegkultúrát. Az ízlésnek a társadalmi tekintélyhez való kényszerítése azonban egyoldalú megközelítés. Az ízlés és alkotóképesség nincs kizárólagosan alárendelve a státusnak, amint az a népiek esetében is belátható. Hazánkban a liberális életfelfogás és az erős állam gyakorlatának afféle hibridje határozza meg a cselekvés lehetőségét. Az etnikai–kulturális hatalmi legitimitás összekapcsolódik a tömegelvével. A fogyasztás immanenciája kész kiegészülni az identitás nemzeti és keresztény transzcendenciájával: az anyagi ön-elvőség párba állítódik a politikai prospektusokba írt spirituális minőségekkel.

Materialitás és popularitás

A materialitás elsőbbsége azonban vitathatatlan a lelkiséggel szemben. A biztonság és a jólét a politikai csábítás két hívószava, melyhez képest a moralitás teljes mértékben másodlagos, alkalmanként csak a politikai ellenfél elleni harc – meglehetősen hiteltelen és sikertelen – hivatkozási alapja. Az uralom ideológiai fundamentuma a nemzeti felhatalmazás és érdekérvényesítés. Gyakorlati megvalósulásában ez a pénzügyi és gazdasági folyamatok egyre kiterjedtebb ellenőrzése mellett a propagandát,

a média valósággyártásának az alkalmazását jelenti. Az állam aktív szereplője a gazdaságnak, formálja a társadalmat, s alakítja a realitást. Irányít és ellenőriz. A nemzet elvont kulturális eszményét saját konkrét működésében testesíti meg. Az állam a közjóért van, biztonságot teremt, újraoszt, közigazgat, óvja a magyar érdekeket külföldön, gondoskodik kisebbségben élő nemzettársainkról, szolgáltat, szórakoztat, tudati tartalmakat és nemzeti burzsoáziát teremt – s ki tudja, mi mindent tesz még... Egy biztos: a külső ártó erőkkkel felveszi a harcot. Az eredendően nemzetellenesnek tartott liberális globalizáció világhatalma ugyanis változatlanul fennáll, ha már nem is ellenséges államok testesítik meg. Ellenőrizhetetlen háttérhatalom, uniós bürokrácia, globális hálózatok jelentik a fenyegetettséget. A nemzeti jelleg és állapot fenntartása védekezést ír elő. Kényszerít, amely az állam hatalmának elismerését követeli meg, s vele sokszor az egzisztenciális függési rendszer elfogadását. Az élet központosítása zajlik. Az állam társadalmi reprezentáció fölötti rendelkezése a jutalmazás, a támogatás elismerő gesztusaival vagy a büntetés (annyit tesz: sorsára hagyás) és kisajátítás szankcióival él. Ehhez idomulóan az érdek és a befolyásszerzés (a személyes reprezentáció) vágya mozgatja a kultúra szereplőit. Ragályként terjed a szervilizmus és a kontraszelekció, mivel a pozíciók elnyeréséhez politikai hajlékonyság szükséges, az életjáradékot, ösztöndíjat, művészeti díjat osztó réteg tagjait a hatalom jelöli ki. Kétségbeejtő továbbá – ha már írói nézetekről volt szó – a magyar irodalom öntudatának elvesztése. Nincs már respektusa a mesterségbeli tudásnak, a mértékadó elődökre való hivatkozásnak, a gondolati igényességnek, egyáltalán: a múltra támaszkodó ízlésnek. A liberális mércére pislogó kompenzáció napi gyakorlat

a nemzeti hullámot meglovagolni kívánók között. Az eltömegesítés mindazonáltal hasznosnak látszik, hiszen a sokaság számít: a többség erősebb érdekérvényesítést jelent. Szabad a pálya: bárki bármilyen színvonalú írásművet megjelenethet; az állami díjazásba beleszól az arcátlan cinizmus. A tolakodó, könyöklő, taposó, a politikai hűségért jutalmat remélő műkedvelők demokráciája az irodalmat a művelődés peremvidékére tereli – lassan, de biztosan. Minimális az írók hatása a nemzettudatra. Az értékelv karanténba került: régi idők műzeumba zárt, a jelenben irreleváns kiállítási tárgya. S ez a történet nem csupán hatalmi önkény. Tudomásul kell venni, hogy az elmúlt száz év magyar története saját tudati örökséggé tette a paternalista állam iránti igényt. Az állandó személyes kiszolgáltatottság, a rögzült vereségtudat, a sorozatos veszteségek, az értékrend többszöri radikális átértékelődése megnövelte a biztonság és a gondoskodás utáni igényt. Az önállóság kevésbé vonzó alternatíva már a gyámkodás elfogadásával összevetve. A magyar politikatörténet két hagyományos elvrendszere: a függetlenségpártiak és a megegyezés-pártiak csatája sajátos szimbiózisban olvadt össze. Nemzeti függetlenség és az állami irányítás igenlése egyrészről, ugyanakkor ódzkodás a személyes öngondoskodástól és szabad véleményalkotástól. A rendkívüli hatalmi és pénzkoncentráció tudomásulvétele, az egzisztenciális kiszolgáltatottságba való beletörődés, a művelődés alárendelése a politikai érdekeknek még mindig ésszerűbb döntés sokak számára, mint a reménytelen tiltakozás. Különösen érvényes ez a kultúra alanyaira. Az állami fenntartáson kívül a nemzeti kulturális viszonyuláshoz ragaszkodók számára nincs választható lehetőség. Azért sem, mert a kultúra populárisává válása, a szórakoztató funkció, a fesztiválózás

primátusa nyers egyértelműséggel határolja körül nemcsak a tettek terét, de még az óhajokét is. A volt magaskultúra a tömegelv szükséglete alá van rendelve. Az alkalmankénti hasznosság és az érdek dönt aktuális sorsáról. A kultúra vagy az állami ideológia alá rendelődik, illetve kiszolgálja a végtelennek tetsző szórakozási igényeket, vagy társadalmi szerepeinek híján légüres térbe kerül. Hacsak nem a múzeum kellemes hűvösében várja látogatóit... A nemzetfogalom – ahogyan a politikai érvrendszer is – popularizálódik. A mennyiség döntő érvként való elfogadása a sokaság értékmerő erejét hirdeti: az a jó, ami tömegesíthető, széles körben elfogadtatható és népszerűsíthető. A nemzet a lelkeség és a szellemiség síkjáról az anyagi dolgok kézzelfoghatóságának földszintjére szállt alá. Ez nyilvánvaló, materiális létezés. Könnyebben befolyásolható, irányítható és teremthető. S mint materialitás magával hozza két attribútumát: a jelenhez tapadó hasznosság kívánalmát és az érdek kényszerítő elvét. A nemzet fogalmának praktikusnak kell lennie a mindennapi életben, és követendő elvé a személyes érdekeltség avatja. A nemzet képlékeny fogalomköre birtokolható tárgyi hordozóvá testesül. Historikus múltú helyszínné, reprezentatív térré, tradicionális szecessziós, neogót épületté vagy éppen acél-üveg légkondicionált palotává, stadionná, parádévá, bronzba öntött emlékművé, vagy alkalmi díjjá, életjáradékká alakul át. Ezeknek az identitáselméletek által „emblémajlegűnek” nevezett elemeknek a létrehozásában megkerülhetetlen és helyettesíthetetlen szerepe van az államnak, a javak első számú birtokosának. Az élet fizikai volta, érzékszervek általi befogadása vált a nemzeti létezés megtapasztalásának elsőrendű dimenziójává. A személyes élmény, a szenzuális érintkezés hiányában csak az elvont eszmények haszon-

talansága és a szerzés szempontjából megmutatózó érdektelensége látszik. Nem látható, nem hallható, nem birtokolható, nem szórakoztat. Mit ér a vele való foglalkozás? A liberális vezető réteg elleni fellépés egy elitváltó új elit felemelkedését hozta magával. A csoportérdek újraintézményesítése az érdekelvet állította a hazafiság fogalomkörének közepébe. Korporatív rend ez: a közös érdek és az egzisztenciális tehetetlenségi erő tartja fenn a kohéziót a társadalom tagjai között. Korlátozottak ugyan az individuális utak, ám az egyén – ha azt anyagi kondíciói megengedik – a közösséggel szemben is érvényesülhet. A jelentések egyszerűsödnek: a politikai közösség egyre inkább a politika általi jelentéssel felruházott etnikai és kulturális kollektívát jelent. Ráadásul a nemzet sorsa szorosán összefonódik az államisággal. Ahogyan a központi média hirdeti: az állam sikere a nemzet sikere is egyben: a haszonból – eltérő mértékben bár, de – minden idetartozó részesedhet. Megéri magyarnak lenni! A gazdasági, társadalmi és kulturális folyamatokba beavatkozó, pénzügyi felügyeletet gyakorló, közkerkölcsről képzelgő és közöséget koordináló állam visszaszerzi irányító szerepét.

A központi hatalom – a liberális stigmával szemben – immár jó és szükséges. Hatékonysága érdekében intézmények és lojális működötők kellene. S ha egy rövid kitérő erejéig a múltba tekintünk, utalhatnánk talán nemzetállami koncepciókra mint történelmi előképekre. Elsőként mondjuk Széchenyi István Kelet népe teóriájára, mely arra a következtetésre jut, hogy a magyar nemzet géniuszában az alkotmányos szabadság, nemzetiségünk épsége és tisztasága iránti szüntelen vágy nyilatkozik meg. Vehetjük a magyar államot a magyar nemzettel és a magyar néppel azonosító, a nemzetállam ezeréves mítoszát meg-

alkotó millenniumi alkotmány- és jogtörténeti elmélkedésre, amely állameszményül a magyarság saját egyéniségének érvényesítését jelöli meg. Esetleg pillantást vehetünk Teleki Pál Szent István-i gondolatára. Arra a politikai elképzelésre, hogy a Duna-medence sajátos és egyedi tájegysége az itt élő népek számára létrehozza a maga állameszményét. A természeti feltételek által lehetővé tett egységes életforma kigyöngyözi magából a közös érdeket, a közös boldogulás lehetőségét, s ennek megtestesülése, az államalkotó nemzet műve: a magyar állam. Az államiság nemzet-teremtő, -építő felmagasztalásának itt említett példái mindemellett sokkalta illuzórikusabbak és prekonceptcionálisabbak voltak, mint legújabb változatuk. Az elvont idea, a koncepcionális múltalkotás s az ebből levezetett korabeli cselekvés irányainak meghatározása lényegesen meghatározóbb volt, mint most. A jelenben a nemzetállami eszme különböző elgondolásainak elemei ad hoc jelleggel kombinálódnak vagy cserélődnek a konkrét politikai helyzet függvényében.

Nemzet: jelző és főnév

A kultúra és az identitásról való beszéd a társadalmi-politikai küzdelem terepévé vált. Nehezen választható már szét a politikai érdek a művelődéstől. A nemzeti érdek egyre inkább az irányító (új) elit érdekeit jelenti. A központi ideológia térnyerése azonban az önazonosság megélésében káros hatásokkal jár. Visszaszorul a személyes választás, a kezdeményezés, a reflexió, az innováció lehetősége. Az egyéni akarat és vonzalom elnyomása az érdek diktálta kényszer és korlátozás érzését hozza magával. Az önrendelkezés és önszerveződés szabadságának fenntartása viszont létfeltétel mind a kultúra,

mind az identitás terén. A megoldás kézenfekvő volna! A változatok és az egyéni, illetve csoportos kezdeményezések támogatása, az általános szolidaritás, a változatok sokféleségének elismerése, a társadalmi elfogadás kiszabadítása az érdek uralma alól. Történelmünk a tanúra, hogy a nemzeti ideálokat nem szabad kisajátítani. Egy közösség erkölcsé és minőségérzése kellene, hogy a nemzettudatot meghatározza, s kívánatos volna, ha ebben az alkalmazkodás, a befogadás és az öntudat egyaránt helyet kapna. Csakhogy!

Többféle nemzettudat él egymás mellett. Ezek azonban igazságtartalmukban, igényességükben (összetettségükben, differenciáltságukban, valóságvonatkozásukban) nem egyenrangúak. Ma – a közbössséggel és a tagadással most nem számolva – négy domináns változatról beszélhetünk. A poszt-nemzeti tudatról, amely immár profán, tetszőlegesen változtatható tartalmak alkalmi kompilációjának tekinti a nemzeti hovatarozást. A kulturális örökségre, a műveltségesszményre támaszkodó elkötelezettségről, amely a minőségelvvvel társítja a sajátosság tudatát. Mostani formájában új fejlemény a popularitást a paternalista állameszménnyel ötvöző ideológia. No, és a „new age” jegyében a régi turanizmus mai elfejlődése: a misztikus ködbe burkolozó tradicionalizmus, a kiválasztottságot a már a történelmi emlékezetet is előző ősiséggel, a kereszténységet egy sosemvolt keleti pogánysággal keresztező tudati egyveleg, amely épp úgy támaszkodik az alternatív történelemírásra, mint a fantáziára. A nemzetfogalom is legalább kétféle jelentésben használatos. Politikai értelemben elsősorban jelző: kijelöl, megkülönböztet, elhatárol; kulturális értelemben mindenképp előtt főnév: a magyar művelődés teljességének felölélésére törekszik. A többértelműséggel addig nincs is

baj, amíg nem akarja valaki kisajátítani a fogalom jelentését. A nemzetudatnak magától értetődően rendelkeznie kell egy reprezentatív változattal: ez iskolákban tanítandó és állami szinten megjelenítendő. A nemzetudat idealizált egysége azonban nem egyenlő a politikai kizárólagossággal. Sőt, a kulturális változatokra apelláló nemzetudatnak nem is kell homogénnek lennie! Bár a mai politikai berendezkedés egyik megsüvegelt hivatkozási alapja, Tisza István meggyőződése volt, hogy a szétagoló társadalmi érdekekkel szemben hosszú távon csak az egységesítő nemzeti közérdek kerekedhet felül, kötelezően kell felidézni a keserű tény: a trianoni diktátum a politikai nemzetegység elképzelésének messzeható kudarcát demonstrálta. Ezért is erősödtek meg az etnikai válfajú és a szociális kérdésre fókuszáló nemzeti eszmék az elvont egyetemes szabadságesszmékkel szemben nálunk. Nyilván, ma nem a történelmi Magyarország soknemzetiségű viszonyai között élünk. Most mást jelent a Kossuth Lajos-i elv az önálló állami lét és a nemzetfogalom kölcsönös feltételezettségéről. Ám nemzetünk nem politikai közösség: még az alapokban, a függetlenség, az autonóm államiság és az alkotmány kérdésében sincs konszenzus. E hiátusban az egységesítő politikai vagy állami nézetrendszer oktrojált ideológiaként jelenik meg. Mindenesetre a magyar nemzet jelenleg legalább olyan mértékben kulturálisan meghatározott, mint történetileg és politikailag. Utóbbi nem rendelheti maga alá a másik tényezőt, bármilyen praktikus nyereség remélhető ettől. Egy elméleti példával is szemléltetem a kérdést. A herderi elgondolás – miszerint a nemzethez tartozás mindenekelőtt a kultúrához való tartozást jelenti – nem áll kibékíthetetlen viszonyban a renani szemlélettel. Ez utóbbi szerint a nemzet lelki törvényszer-

rűség, s abban a vágyban ölt testet, hogy a benne élők közös életet folytassanak. Az identitás kulturális összetettsége, illetve történeti jellege és a sorsközösség vállalásának gyakorlati következményei békésen megférhetnek egymás mellett. Annál inkább tapintható a feszültség a kérdéskör – ismét csak a szakirodalom terminológiája szerinti – „esszenciális” és „modernista” felfogása között! A kulturális sajátosságához kötött esszencialista nemzetszemlélet elválik a gazdasági-társadalmi-politikai folyamatokhoz kötött változattól. A nemzet fogalma nem egyszerűsíthető le: nem azonosítható a történelmi átalakulások szükségszerű következményeként. A gazdasági és társadalmi alapzat, azaz a materiális lét nem határozza meg a közösségi tudatot – legfeljebb befolyásolja. A XXI. századi információs társadalom kívánalmai sem kikerülhetetlenül eredményezik a kulturális nemzetfogalom populáris átértelmeződését, s nem vezetnek lineárisan egy a politikai haszonelv által irányított társadalomhoz. Hiába alapelv, hogy a nemzetudat alakításának joga és lehetősége mindenki számára adott kell legyen, s az üres (értsd: formális) reprezentáció helyett az egyéni kreativitás legyen az érdemi alakítója, ha... Ha a műveltség, a saját múlt ismeretének tekintélye elveszett, ha módosult a normatíva a közösségi összetartozás felfogásában. A tudás, az erkölcs és az ízlés respektusának elvesztése végzetes esetben a kulturális nemzetudat eltűnésével járhat. Szembesülni kell az emberi méltóság és nagyság sérülésével s már-már lehetetlenségével. A tömegelv relativitása rövid időre bármit értéké emelhet, ezáltal kiüresíti a minőség értelmét. Ha nincsenek felemelő példák, ha minden viselkedési minta a tömeg önzéséhez van kalibrálva, akkor bekövetkezik az erkölcsi nihilizmus állapota. Az emberekben él meg a mora-

litás emlékezete, ám a hasznosság szempontja mindezt felülírja. A lelkifurdalás legyőzhető. A hagyomány fenntartására mint célra irányuló gondolkodás ellenképét legszemléletesebben talán Friedrich Nietzsche fogalmazta meg. „Isten halott! S mi öltük meg őt!” – hangzik a jól ismert tétel. Isten hiányában elveszik az értelem- és értékadó telosz az ember életéből. Az üres középpontba tolokodik be az Übermensch, az „emberen túli ember”. Az ő élete már kizárólag önmagára irányul, s ő az, aki képes elviselni az „örök visszatérést”. Nem kell feltétlenül valami metafizikus terminust látni ebben a fogalomban, lehet egzisztenciális kategória is. Az önmagára irányultság örökös körforgását fejezheti ki. A tapasztalatot, amely a tapasztalón kívül soha nem tapasztal meg semmit – pontosabban még önmagát sem. Elvesztette történetiségének és kulturális megelőzöttségének tudatát, a történeti jelen időben él. A Wille zur Macht – Romhányi Török Gábor magyarázatában (A Hatalom Akarása, avagy A hatalom akarása. A fordító „használati utasítása” Friedrich Nietzsche: A hatalom akarása című művéhez) –, az önmaga meghaladására törő erő mint nem személyes szubsztancialitás, hanem mint elemi világrendező eszme, az élet feltétele. A Hatalom Akarásának mindig önmagával van dolga. Nietzsche után – bár ő a kereszténységet kárhoztatta – parafrázálva mondható, hogy a hanyatló, dekadens akarat hozza létre a liberális önelvűséget. „Az ember inkább a semmit akarja, semmint semmit sem akarna” – állítja a német bölcsele. A szabad önelvűség emberének önmeghaladása – mivel számára nincs saját jelen idején kívül létező érték és értelem – erkölcsi értelemben is a nihil. De az élet fölülírtá már Nietzschét is: a nyugati világ tömegembere maga a milliárdnyi változatban, de lényegi azo-

nosságban egzisztáló Übermensch. Léte önmagába zárt, önistenítő. Nem kuriózum, hanem normalitás. Történészek szívesen kapcsolják a népi gondolatot a populizmushoz mint nemzetközi történelmi tendenciához: hogy az valamiféle agrármozgalom lett volna... Annál sokkal több volt. A mai politikai helyzet is megteremt a kifosztott és manipuláció által uralt tömeg és a kiváltságos elit közötti szembenállás erkölcsileg egyértelműen megítélhető látszatát. Látjuk, hazánk lázad a globális háttérhatalom ellen. Csatlakozik az amerikai hatalmi elit közötti harc ideológiájához, felzárkózik az ún. alt-right világvértelmező trendjéhez. Felértékelődött immár a saját érdek, itt az alkalom a nemzeti önállításra. Itt van a harmadik út, a magyar önteremtés esélye? Emlékeztetni szeretnék Szabó Zoltán felfogására! Ő úgy látta, hogy a XIX. század második felében és a XX. század során hazánkban a nemzetet államosították, illetve állami eszközökkel kívánták létrehozni és fenntartani – az ismert sikerességgel... Az általa képviselt kulturális értelem elválik a hatalmilag indukált jelentésektől. Nincs szó központi szerveződésről és irányítottaságról, ellenben lelki–szellemi és műveltségbeli összetartozásról igen. De Szabó Zoltán nem vetett számot az intézményiség elkerülhetetlenségével. A nemzet eszméjének ugyanis szüksége van instrumentumokra és szervezetekre. Állami gondoskodásra is rászorul, ám – mennyire igaza van! – államosításra azonban nem. Borbándi Gyula írta: „A népi gondolat túlhaladottá teszi azt a felfogást, amely a korlátlan egyéni szabadságban és túlhaladottá azt az elméletet, amely az állam mindenhatóságában véli meglegelni az egyes emberek és az egész társadalom boldogulásának az útját” (A populizmus jelentésváltozásáról, 1990). A politikai és a kulturális nemzettudat az

idézet szellemében összehangolható és összehangolandó! Hogyan? A „nemzetépítés” politikai akarata fából vaskarika: a nemzet nem statikus építmény, hanem történés. A változás optimális feltételrendszerét kell biztosítani, nem megmerevíteni és homogenizálni. Az államiság nem cél, hanem szükséges keret és körülmény. S attól tartok, nem lehetséges az „elvesztett” folytonosság visszaszerzése sem, ugyanis a nemzet története nem szakadt meg. Az internacionalizmussal vagy az individualitással szembeni negligálása, visszaszorítási kísérlete is része sajátosságának, alapvetően védekező jellegének. A múlt mechanikus másolása anakronisztikus önképhez vezet. Nem a plasztikussága és összetettsége teherterele a nemzeti kultúrának, hanem a humán hordozói közötti szolidaritáshiány, az erkölcsi közösség gyengesége. A Németh László-i társadalmi elképzelés – a kisegzisztenciák szociális közössége és a nemzeti sajátosságok kulturális kiművelése – megfeleltethető a nemzeti eszmének; egy a tehetősök akarata alatt álló, plutokratikus színezetű politikai berendezkedés kevésbé.

Ismételjük el újra: a nemzeti megmaradás és függetlenség sorsközösséget is feltételez: egyenlő esélyeket, méltóságot és szolidari-

tást. A nemzeti minőségeszme az egyéni önrendelkezést is magába foglalja. Az identitás történelmi létmódja nem jelentheti a szuverén reflexió lehetőségének a megvonását – hiszen éppen azért történelmi, mert változik. A nemzettudatot nem lehet hatalmi szóval idomítani. Az individualitás önmeghaladási vágya és képessége a záloga a transzcendencia távlatának, a kultúra lényegének a fenntartásához – hogy az ember valami szellemileg és erkölcsileg magasabbrendűhöz mérhesse magát.

Egy álom utóvédharca?

Szárszó 93' helye és emlékezete – huszonöt év után

Az 1993. augusztus 23-29. között rendezett szárszói tábor előadás- és megbeszélés-sorozatból kiadott könyv hétszáz oldalra rúg, s noha e dolgozatok kisebb részét említeni fogom, nem a sokszínű, számos témát érintő, többször széttartó, eltérő érzelmi készenlétéről tanúskodó és – valljuk meg – nagyon változó színvonalú szövegeket elemzem egészében, nem is lennék képes rá. Akár volt, akár nem volt népiség 1993-ban még, én ezt az eseményt is a mozgalom – tágabb – részének tekintem, s eként, egy történelmi folyamat állomásaként értelmezem, akárcsak az 1943-as találkozót. Nem foglalkoztat, kinek volt, kinek nem volt, vagy kinek lett, vagy nem lett „igaza” akkor, esetleg később, erkölcsi-értékelvi állásfoglalást nem teszek, ennyiben hadd maradjak történész, ami egyébként nem vagyok.

Irodalomtörténész lennék általában, abból a fajtából, akit senki szakmabeli nem tart annak ma már, olyan irodalmár-féle, akit mindig a történelem érdekelt, s az irodalmi szövegeket is a történelmünkéről való egzisztenciális, etikai tanulságtételként olvasta általában, de remélem, nem a szaktörténeti munkák helyett. Ez a „hibrid” – mondjuk – szakmai

helyzet, no meg a tudatom ki-formálódásának körülményei s a körülmények története hozzáállásomat is formálta, meghatározta. 1979-ben lettem egyetemista, magyar-történelem szakos bölcsész, ám a népi mozgalomról egy évvel korábban még csak nem is hallottam, legalábbis tudatosan, számomra „azonosítható” módon nem. Az akkor ötvenesztendő Czine Mihály lett az „ébresztő”, oly módon hogy az életembe való belépése szellemi-intellektuális sorsomat egy hét alatt eldöntötte 1979 tavaszán. Kicsi faluból, hat elemi végzett szülők gyerekeként, a paraszti élet törmelékeit, annak emlékezetét még őrző tapasztalattal indulva, a Czinétől, főleg az ő hangján hallottakat s a magam fél-történelmi emlékeit érzelmi, intellektuális élményként összekapcsolni egy pillanat műve volt, az hogy szemléletem, tanulnivalóim centrumában a népiség lesz ezután, rögvest eldőltem bennem. Hallgattam Czinét, mint egy megszállott, olvastam mindent, ami e tárgy körbe esett, meg voltam győződve, hogy kincseire leltem, legföljebb az zavart némileg, hogy tanárom előadásain rajtam kívül egy szűk szemináriumi hallgató lézengett csupán.

Arról hogy mi a népiség történelmi meghatározottsága, változó történelmi szituációja – néhány Czinétől hallott rövid fordulatot kívül – nem tudtam semmit, Veres Pétert, Szabó Pált, Sinkát, Darvast, aztán Illyést, Németh Lászlót majd Szabó Dezsőt olvasni, csodálni, s mérlegelés nélkül hősöknek látni őket magától értetődött nekem. Ha nem szerettem volna oly nagyon, s ha nem tisztelném emlékét, amíg élek, mondhatnám azt is, hogy az „ébresztés”, a rádöbbenés, s az indító lökésen kívül Czine Mihálytól – noha semmivel össze nem vethető élmény volt a közelében lenni – az egyetemen már semmi újat nem tanultam én. Mindig ugyanazt hallottam tőle, mindig ugyanúgy, szónyi változtatás nélkül szinte, társaim meg amolyan kótyagos csodabogárnak néztek általában, aki eltévesztette az ütemet, s meglehet, még az évszázadot is.

Azt, hogy a népiség, a népi mozgalom a magyar történelem egészének hozadéka, s mint ilyen időben változó, elemezve vizsgálható, sőt „problematizálható” – s nemcsak kétely nélkül idézhető! – része történelmünknek, nem az irodalmároktól, nem Czinétől, nem Görömbei Andrásról, nem Pomogáts Bélától vagy másoktól, hanem

egy történésztől, M. Kiss Sándortól tanultam meg 1981 őszi találkozásunk után, ám – szerencsémre-balszerencsémre? – akkor már oda voltam kötözve a huszadik századi magyar irodalmi tanszékhez levakarhatatlanul. M. Kiss nekem nemcsak történelemszemléletet, hanem olyan, ha tetszik, módszertani fogódzót is adott a maga – tán nem egészen akadémikusan szakmai – módján, aminél a népi mozgalomról való gondolkozásomra nézvést ma sem találtam jobbat, s ez már így is marad bizonyára. Így aztán ezt a szemléletet, ennek szerkezetét fogom követni ma is.

A Szárszó 93' kötetben olvasható értelmezése az akkor félszázados találkozóra vonatkozott. Azt mondta, hogy az 1943-as Szárszó a népi mozgalom konferenciája volt, ha más elvet vallókat meghívtak rá, akkor is, s mint ilyen az 1945 előtti népiség csúcspontjának tekinthető, éppen mert a vitákat, nézetkülönbségeket is a felszínre hozva a jövő, tehát a háború utáni Magyarországra vonatkozó tervekéről, esélyekről beszélt, amikor – így gondolták – a népi gondolatban, mozgalomban született szándékoknak is lapot oszt, oszthat majd a történelem. Olyan időben történt ez – írta M. Kiss –, amikor a népiség a politikai-szervezeti szférában önálló entitásként nem volt jelen. A szellemi és a mozgalmi szférában igen, sőt ott – még Révai József szerint is – súllyal, ám a politikai-ban, ami érdekérvényesítő esélyt is jelenthetne, nem! Volt terv, elképzelés, program is, hogy mennyire letisztult, kidolgozott, s hogy – a politikai, nagypolitikai szituációt, és az emberi természetet is beszámítva – mennyire megvalósítható, nem tudom eldönteni, más se tudja, hiszen a történelem – akár csak a futballmeccs – sosem újra játszható. Olyasmí lehetett ez, amit Gombos Gyula kicsi könyvének címe – *Álom az országról* – jelzett, vagy amiről Németh László dédel-

getett, aztán sosem megvalósult regénytervének a címe, az *Aranykor* beszélt. S ez az, ami szerintem a népi mozgalom történetének egyik kulcskérdése máig: kapott-e a sors-tól lehetőséget arra, hogy egyszer mindhárom szférában – a szellemi, a mozgalmi és a politikai-szervezeti szférában is – önálló entitásként, teljes erejében, teljes befolyással, történelemformáló eséllyel megjelenjen? Ahogy én látom, s tapasztaltam az elmúlt közel negyven évben: minden, a történettel kapcsolatos emlék, emóció, hit és kétség, vád és föladhatatlan remény ennek a kérdésnek a földolgozhatatlanságához kapcsolódik. Miért nem a „népi terv” következett a sorban egyetlen egyszer legalább, miféle helyzet, szituáció, ármány, ügyetlenség, balekság adta, hogy sosem „mi” kerültünk az élre. Kik akadályozták meg, kik ezért a felelősök, s mit kellene tennünk, ha már „annyi szív [...] ész, erő és oly szent akarat” nem volt elég eddig, hogy egyszer, végre, sikerüljön a terv, mert a terv, az „álm”, az nyilván föladhatatlan!

Mi történt a háború után? A Parasztpártot 1944 második felében gyakorlatilag újra meg kellett alakítani. 1944/45 és 1948/49 között jelen volt a szervezeti-politikai szférában is, ez biztos, de nem önálló politikai entitásként, ez még biztosabb. Vitákkal, megosztottságoktól terhelten – a választóvonal a Szovjetunióhoz, illetve az általa „ajánlott” modellhez való viszony volt –, egy folytonosan fenyegetett demokrácia idején, ahol demokráciáról a Magyar Közösség 1947 eleji perétől kezdve legfeljebb már csak beszélni lehetett, azt se nagyon sokáig. E folyamatban az eredeti álomot őrző Kovács Imre, Szabó Zoltán, Borbándi Gyula kiszorult, maradt a Darvas-Erdei „szárny” kommunista társutasként, a többiek őrlődtek, ambivalens léthelyzetbe kerültek (Illyés Gyula, Veres Péter, Szabó Pál), mások föld-

alá kényszerültek (Sinka István, Németh László, Kodolányi János, Püski Sándor). Egy biztos: önmagaként, tökéletes entitásként, ereje, szellemi integritása, szereptudata teljességében, a népi mozgalom nem lehetett jelen, nemcsak a politikai, de a mozgalmi s a szellemi szférában sem! (Az egyes szereplők tetteinek, útjának a morális megítélése ebből a szempontból másodlagos, s a folyamat megítélését tényleg viszi.)

Ami a lényeg: a „munkás-paraszt” hatalomról harsogó diktatúrának a népiségre, legitimáció-pótlékként, színezékként szüksége volt, de mint a valós alternatíva esélyét fenntartó gondolatra nem! Nemcsak a politikai, de a szellemi s a mozgalmi szférában sem. Voltak parasztírók, megmutatták, kitűntették akár Kossuth-díjjal is őket, írhattak a Rákosit köszöntő könyvbe, de legfontosabb gondolataikat nem mondhatták el. 1953-56 közt változott a helyzet némileg, de az alap nem. Népi máz, a népiség lényegétől megfosztva lehetett, de népi gondolat, pláne mozgalom egyáltalán nem lehetett.

1956 a magyar történelem kegyelmi pillanata, s az a népiség történetének is. A mozgalom legnagyobbjai erejük teljében vannak még, szinte napok alatt előtűnik az egész. A szellemi, a mozgalmi és a politikai szférában föllépne – föl is lép – október 30-a után, ha lenne rá idő, hogy kiteljesedjék, de nem lesz. A terv, a program alapszerkezete kész, csak föl kell eleveníteni, Németh László nyíltan is Szárszót idéző írásai ezt teszik. A *Pártok és egység* a Petőfi Párt hosszabban kifejtteni kívánt programja alapvetésének, mintegy első részének készült eredetileg, s a szöveget a Népszabadság egészében s részeiben a Népszava is egyetértését kifejezve vette át. E gesztus is jelezhetette: a forradalom mélystruktúrájának ideáljában valamiféle harmadikutas elképzelés rejlett talán.

Olyan szocialisztikus (szocialista) társadalom, ami nem marxista s a hatalomgyakorlásra nézvést nem diktatúrára épül, s olyan nyugati típusú polgári demokrácia, ami nem tartalmazza annak vagyoni egyenlőtlenségét s egyéb „hibáit”. Szóval „álom az országról”, „historiai jelentőségű politikai forma”, ajánlat a nagyvilágnak, s a világot ellentétes világnézetekre szabalt ideológiáknak, amiről Bibó István kibontakozási tervezete s hosszabb esszéje (*Magyarország helyzete és a világhelyzet*) is beszélt, bevallottan Németh László gondolatait követve. Az ajánlat – ez a „harmadikutas” ajánlat – azonban nem kellett se Keletnek se Nyugatnak, így a népiségnek megint nem osztott lapot a történelem. Ám egy bizalmat, tán illúziót reánk hagyott ez a história: azt, hogy sikerülhetett volna végre, ami a folytathatóság hitét a lelkekbe ültette el. 56 innét nézve örök idea, egy nemzet arcára szabott politika óhajának modellje, aminek nem lett ugyan nagypolitikai esélye akkor, de mint morális igény és példa föladata mércéként van – vagy lehet – jelen, akár csak a forradalom emléke azóta is.

A szovjet intervenció nyomán hatalomra jutott kádári rend önlegitimációja 1956 tagadására épült, ennek emlékeztetést kellett kiirtani, megsemmisíteni, kicsempészni a nemzet tudatából, a nacionalizmusnak nevezett érzelmi-morális jelenségcsokor elleni hadjáratallal mindenekelőtt. Ám a Kádár féle vezetésnek, Aczél Györggyel megtoldva, a nemzeti színre is szüksége volt, hiszen a forradalom idején felszínre tört nemzeti identitás látszat-képviselését is érzékeltetni kellett valamiképp. Az 1958 nyarán – Nagy Imréék kivégzésével egyazon hónapban – megjelent népi írói állásfoglalás ezt a dupla fenekű szándékot fejezte ki. A népiek „harmadikutas nacionalizmusának”, ami a szovjet- és szocializmusellenes „ellenforradalmat”

táplálta a tézissor szerint, kíméletlenül nekiment, ám a szöveg végén tett egy furfangos ajánlatot is. Azt, hogy a népi írókra a szocializmust építő pártnak továbbra is szüksége lesz, föltéve, hogy „káros ideológiai örökségükkel” leszámolnak végre (magyarul: legfontosabb gondolataikról nem beszélnek ezután), s ha nem lépnek fel csoportosan (magyarul: ne akarjanak lapot, más egyebet, de ne is nagyon gyülekezzenek egy már meglévő körül). A Kádár-rendszer „népi politikája” ezen a hazug megfontoláson nyugodott. Legyenek „jelen” a népiek legjelesebbjei (Illyés, Németh László és Veres Péter mindenekelőtt), ám gondolataik – a maguk teljességében, önálló szellemi entitásként – ne legyenek jelen. Legyenek jelen fényképezhető vendégként az éppen soros pártkongresszuson, legyen díszes életműsorozatuk is, csak éppen a legfontosabb könyveiket ne láthassa az olvasó (Némethől a *Sorskérdéseket*, Illyéstől a *Szellem és erőszakot*). Így aztán a népiség volt is meg nem is, de mint alternatívát ígérő szellemi, társadalmi mozgalom a nyilvánosságban egyáltalán nem létezhetett, mivel a „nacionalizmustól”, a „narodnyikizmustól” a hatalom továbbra is rettegett. Ezt a csendes „alkut” nemcsak a szellemi élet, hanem a társadalom nagy része is elfogadta közben, hisz béke lett, a korábbi időhöz képest határtalan nyugalom, virágzott a háztáji gazdaság, sok-sok paprika, paradicsom termett, nőtt az életszínvonal, az uralkodó párttal és a szovjet jelenléttel meg amúgy sem lehetett mit kezdeni. A népi politizálás illúziója a népfrontba szorult, még a tradíció históriáját is ennek megfelelően kezdték átírni. Ekkor találták ki, hogy a mozgalom csúcspontja a népfrontosnak is eladható 1937-38-as esztendő volt a Márciusi Fronttal, aminek akadtak pesti és debreceni kommunista szereplői, sőt, Szárszót is próbálták

népfrontosítani, 1983-ban még a némileg foghíjas jegyzőkönyvet is kiadták, sok-sok „népfrontos” irattal felvizezve persze. A modellt a szokásos: legyen Szárszó, de azért mégse legyen!

Azokban történt egy és más is idő közben. A nagy nemzedék a hatvanas évek végétől eltávozott, Illyés Gyula 1983-ig élt, az utolsó nagy tanú, Püski Sándor az USA-ban tette, amit tehetett akkor, nem véletlen, hogy ő az, aki – mint a múlt és a jelen összekötője – ott van Lakiteleken, 1987-ben, s a 93-as találkozóhoz is a legfőbb bábja lesz szervezőként. Az ország a hetvenes évek második felétől – sok ok miatt – megrekedt, a legfontosabb legitimációs forrás, az életszínvonal stagnált, majd süllyedni kezdett, az individualizáció nőtt, a közösségi magatartásformák porladása fölgyorsult, s az erkölcsi romlás folyamatát nemcsak Németh László vagy Veres Péter jelezte a maga idejében, de a népi írástudók potenciális utódai, Nagy László, Sánta Ferenc, Fekete Gyula, vagy Csoóri Sándor is egyre gyakrabban hozták szóba. Az egykor a népi politika fundamentumát jelentő parasztság a tévesítés után már nem is nagyon létezett, újabb gondok sorakoztak témaként. Egy széthulló világ nyomán keletkezett morális erózió, a mentális problémák sokasodása, a népességfogyás, meg az elszakított területek magyarságának sorvadó állapota, főleg 1968 után. Ezek lettek a népiek újabb nemzedékének legfőbb „témái” a hetvenes-nyolcvanas években, miközben a lakosság morfolódni kezdett, a valahai „alku” újrakötése a hatalom részéről meg egyre reménytelenebbnek mutatkozott, s az Írószövetség 1981-es közgyűlésén Csoóri Sándor lényegében föl is mondta azt. Semmi kétség: a népiség, illetve annak maradványa, vagy újabb hulláma koncentráltabb szellemi és társadalmi mozgalomként szándékozott meg-

jelenni újra, s a hatalom mindent elkövetett, hogy útját állja ennek. A Bethlen Gábor Alapítvány vagy a Hitel folyóirat kálváriája e küzdelem, s e folyamat része volt, de a szándék 1987 őszéig csak részleges eredményekre juthatott.

Felfogásom szerint a lakiteleki konferencia megint csak a népiek „ügye”, találkozója volt, ha a százhatvanvalahány résztvevő szélesebb szellemi palettát mutatott, akkor is. Az volt genezisében, történelmi tradíciójában, s a céljaiban is. A népiség mozgalommá szervezésének egyértelmű igénybejelentése, noha az, hogy a következő esztendő felől – a Kádárt fölfelé buktatott májusi pártértekezlettől meg az erdélyi falurombolás elleni tüntetéstől – mennyire fölgyorsul az idő, a konferencia időpontjában nem volt még tudható. Nem vagyok politológus, még csak napi-politikai érdeklődésű ember se különösebben, így ama kérdést, hogy a gyors léptékű párttá válás kényszere ártott-e legtöbbet a mozgalomnak, nem kívánom eldönteni. Talán igen, csak hogy akkor az is megkérdendő, mit kellett volna tenni a párttá válás helyett. „Meggérni” a többi frissen született, vagy újjáéledt történelmi alakulatot is, hogy ne pártosodjunk már olyan gyorsan, hisz a társadalom nincs még készen erre? A legyen-e párttá a mozgalom vagy ne legyen dilemmaja adott volt már 1937-ben is, a forradalom idején Németh László kézzel-lábbal tiltakozott, most meg a lakiteleki „alapító atyák” közül leginkább Csoóri Sándor és Bíró Zoltán tartotta nagyon sietősnek a folyamatot. Lehet a Nemzeti Kerekasztal valóban csapda volt, amibe belesétáltak a népiek, ám a választásokat elodázní 1989 őszétől már nyilvánvalóan nem lehetett, ahhoz meg párttá kellett lenni mindenképpen, jött Antall József – ne tőlem kérdezzék, hogyan, azt meg főleg ne, hogy kik „küldték” őt, ha küldték egyáltalán –, sok

minden megváltozott, s a párttá lett Magyar Demokrata Fórumra az alapítói közül alig ismert már rá valaki, még az sem talán, aki hinni akart benne, s dolgozott érte szívszakadásig. A párt ideológiai bázisát jelentő eszmei hagyományok közül a népi mozgalom tradíciója csak az egyik lett a három közül – a reformkor szabadelvűsége és a kereszténydemokrácia lett a másik kettő –, de én azt hiszem, ha nem is beszéltek sorrendről, inkább csak a harmadik helyen. Antall József és köre úgy vélte, úgy magyarázta, hogy a harmadikutas, plebejus hátterű, baloldali értékeket is hordozó népi mozgalmat nem lehet az európai pártstruktúrába beilleszteni. Minisztériumába az alapítók közül csak egy ember került mutatóba, az SZDSZ-szel kötött, vihart kavart paktumból a lakiteleki csapat – s általában a pártvezetés is! – kimaradt, így az 1987/88-as szándék állhatatos képviselői megcsalva érezhették magukat, hogy lám, a népiségnek megint csak nem osztott lapot a történelem, hogy – Kiss Gy. Csaba dolgozata utalt erre címében is egyértelműen – megint utat vesztettünk valahol. Nemzet-építő tervezések, elszántságok ide vagy oda, akár hogy olvasom a szövegeket, úgy látom, hogy az 1993 augusztusában összehívott konferencia alaphangja ez a csalódottság és keserűség volt, no meg valamiféle lebegő riadalom is persze, hogy a szűk esztendő múlva elkövetkező választási vereséget megúszni aligha lehet.

Pedig rendkívül nagyok voltak a reménykedések, a várakozások, visszatekintőben mindenképpen azok. „Annak idején Lakiteleken egy minden eddiginél emberibb, szabadabb és igazságosabb társadalomról álmodoztunk” – mondta Kósa Ferenc, hozzátéve, hogy „öt-száz év óta nem volt ilyen szerencsés csillagzat fölöttünk, csakugyan országot teremthetünk, és Magyarország olyan lesz, amilyenre mi,

ma élő magyarok megteremtjük”. A népi írók egykori álma, vagy az „önálló magyar műhely” ideája volt az, amire a népi eszmekör vonzásában élt és alkotott, aztán sokak számára meglepően az MSZP padsoraiban kikötött filmrendező utalt, s ami – bár ő reménykedett benne továbbra is – hat esztendő múltán odalenni látszott. A keserűség vezérszólamát a kormányzó pártból akkorra már kizárt Csurka István vitte természetesen, nevezetesen hosszú dolgozata (*Néhány gondolat...*) után pontosan egy évvel, aminek néhány tételét is – kevésbé radikális hangnemben ugyan – megismételte ekkor. „Jussunkat követeljünk” mondta az előadás címe már, az állampárt – az MSZMP – s a vele szemben ülő, ellenzékinek nevezett értelmiségi csoportok alkujáról, a „jogállam hazugságára épült” Antall József „látszólag nemzeti” rendszeréről beszélt, ami miatt három év elherdálódott. Az új vezetés nem mert határozottan antikommunista lenni, a „nép igényeinek megfelelő magyar vezetőréteg megteremtésének szándéka” elmaradt, az oktatásban, a nevelésben, a kultúrában s a törvényhozás szellemében is liberális túlsúly uralkodik ma is, a kormány nem véd meg senkit, sőt, saját radikálisait – utalt az év eleji kizárásokra Csurka – még ő maga is üldözi. Programot is adott, eléggé egyértelműt: cselekvés, összefogás kell, ami kérlelhetetlen embereket kíván, és „a hatalmat kell a nép felvilágosítása és tudatosítása által megragadni. Igenis, megragadni” – tette hozzá, ami „a tájékoztatási és tudatbefolyásoló intézmények birtoklása nélkül nem lehetséges”, s ezért közös akciókat kell szervezni. Az elitben és a tömegtájékoztatási eszközökben való „váltás” elmaradását Pálffy G. István és Murányi László emlegette többek között, volt, aki „végveszélyről” (Fekete Gyula), „belső háborús állapotról” beszélt (Albert Gábor), ahol muszáj felvenni a kesztyűt,

arról meg, hogy bár nem tényleges háborúban élünk, de kínosabb helyzetben, megroppantabb állapotban van a magyarság, mint volt 1943-ban, az ötven esztendővel korábbi konferencia idején, többen is szót ejtettek.

Látnivaló, hogy a legfőbb hangadók, akiket semmiféle párt- vagy kormányfegyelem nem kötött, vagy már nem kötött, az eltékozolt esélyt s a kormány ebben való felelősségét sorolták elő mindenekfelett, nyilván annak tudatával, hogy történhetett volna ez másképp is biztosan. „Hogyan lehetséges az, hogy bennünket, magyarokat a kozmopoliták és a volt kommunisták vezetnek”, kérdezte valaki, aki a Nemzeti Parasztpárt ügyészeként mutatta be magát. „Azért, mert a győztes koalíció nem végezte be az ígért nagytakarítást” – válaszolta Fekete Gyula, pedig ha látná a társadalom, hogy a kormányzat minden erejét megfeszítve küzd, hogy ígéreteit beváltsa, akkor megbocsátaná az esetleges kudarcokat, vereségeket, elmaradásokat. Ez utóbbi fél mondatot megint csak Csúrka István mondta ki, jelezve egyben, hogy a rohamos népszerűségvesztésnek, a választási vereség immár küszöbön dörömbölő rémének – épp azzal, hogy nem a népi mozgalom igazi örökösei jutottak szóhoz, s megint nem az ő szándékuk teljesedett be – maga a kormány lett az elsődleges okozója.

A legmélyebb lélegzetű, legpontosabb gondolatokat – mindjárt a '43-as találkozóra való megemlékezéseket követő nyitó előadásban – szerintem Csoóri Sándor mondta ki, amelyekben az egész folyamatnak nemcsak a napi politikai, de a népiségre vonatkozó történelmi, morális problematikája is benne rejlett. A gyorsléptű pártosodásról, az „Idő üldözte, hol ösztönös, hol tudatos cselekedetek” veszélyéről, a Nemzeti Kerekasztal idejéről beszélt: „a résztvevők közül akkor ki mert volna csöndet parancsoló-

an fölállni és kijelenteni: vigyázat emberek, most egy olyan történelmi helyzetbe jutottunk, amikor a nemzet és a magyar társadalom különféle csoportjainak az érdeke könnyen szembefordulhat egymással. A századok óta szétvert, széttöredeztetett nemzet érdeke ugyanis az összefogás lenne: az értelem, a tapasztalat, a szellemi értékek koncentrációja – a mozgásba lendült társadalomé pedig a megosztottság, mert enélkül elképzelhetetlen a képviseleti demokrácia. De ennek az elképzelt személynek azt is ki kellett volna jelentenie, hogy jó megosztottság csak ott jöhet létre, ahol annak az alapfeltétele: az előzetes és teljes egyetértés már megvan. De lehet-e egyetérteni ott, ahol nem születik meg valamilyen agyat és lelket megrázó katarzis?” Igen, ezt, a megtisztulás átélhető pillanatát hiányolta a rendszerváltás folyamatából Csoóri Sándor, azt, ami 1956-ban megvolt még, amikor Bibó István az emberméltség forradalmáról beszélt. Hogy az igazi váltás a lelkekben elmaradt, hogy tettes és áldozat egyazon padsorban is megférhetett emiatt, hogy nem lehetett a huszadik század e borzalmas totalitarizmusától búcsút venni, s lezárni a magyar történelem gyászos korszakát, ahogy meg Kiss Gy. Csaba a konferencia legrészletesebb és legpontosabb konkrét elemzésében írta, az MDF-SZDSZ paktum kapcsán ugyan, de lényegében ugyanarról beszélve, mint Csoóri. Az új politikai elit és benne az MDF erkölcsi kopását is jelentette ez a folyamat Kiss Gy. Csaba szerint, aminek végén annak esélye – s ezt már én teszem hozzá –, hogy a népi gondolat tradíciója önálló entitásként, teljes valójában jelenjék meg a szervezeti-politikai szférában is, immár végképp odalett. Innét nézvést az 1993-as szárszói konferencia a népi gondolat, a népi mozgalom 1987-es szervezettebb megjelenésének utóvédharca volt,

ha voltak a nemzeti összefogásra, új nemzeti kerekasztalra felszólító szavak, ha volt zárónyilatkozat, nemzeti káté-tervezet, s volt megannyi nemes szándék, akkor is.

Hogy ma, hetvenöt évvel a legnevesebb, s huszonöt esztendővel a most szóba hozott konferencia után van e még esélye a népiségnek, hogy eljusson oda, ahova – a forradalom pár napját kivéve talán – még sohasem sikerült eljutnia, nem tudom. Van-e még reménye bármely „harmadikutas”, avagy „saját utas” politikai elképzelésnek, ahogy 1993-ban volt még például Bíró Zoltán szerint – Németh Lászlót idézte bizonyosságul – szintén nem tudom. Meglehet, olyan társadalom kellene hozzá, amelynek minden lakója szent szinte, a világi hívságokat, egyéb megszerzhető előnyöket, érdekeket levetni-elvetni képes ember, ám én ennek eljövételét csak az evangéliumra figyelve vélem lehetségesnek. Ám Jézus azt mondta, hogy „az én országom nem e világból való” s szava sosem politikailag is értelmezhető ígéreteket tartalmazott. Lehetséges-e népi politika tehát, avagy miért bizonyult a népi gondolat mindig esendőnek eddigi történelme során, ha a napi politika közelébe keveredett? Egyáltalán: az a nemzeti egység, amit oly sokat emlegettek a népiek nagyjai s utódaik, például '93-ban is, mit jelent, s létezhet-e a gyakorlatban is? Milyen az „az előzetes teljes egyetértés”, amiről – mint kívánatos állapotról – Csoóri Sándor szólt, a majdani megosztottság nélkülözhetetlen előfeltételeként. A néhány nagy, közös alapelvben való megegyezés szükségét Németh László is emlegette 1956 napjaiban, de a forradalmat leverték, s nem tudhatjuk, mi lett volna e szép elv sorsa, ha győz. Az „előzetes teljes egyetértés” alapelve akár erőszakkal is fenntartandó? Tudom persze, hogy Csoóri nem ilyesmire gondolt, hanem arra, amire a költő,

a szellem embere gondolhat csupán, hiszen a „hazádnak légy híve rendületlenül” intelme valóban minden hív magyar parancsa kell, hogy legyen. Meglehet, hogy ez a hatalmas szellemi erő és örökség a politikába keveredő népi gondolat esendőségének forrása is egyben? A népiség gondolatát, bármennyire is a magyar társadalom és történelem kényszerei vetették fel az egészet, írók, a szellem emberei fogalmazták „készre” ugyanis, s írófélékben látták a tradíciójukat is. Adyban, Móriczban, Szabó Dezsőben, ha hátráltak az időben, Arany, Petőfi, Csokonai, Zrínyi neve vagy a zsoldárok is felmerültek, így nyilatkozott Püski Sándor, amikor a Petőfi Párt programjáról kérdezték '56-ban őt, s Csoóri Sándor is e példák közül – meg Munkácsból, Széchenyiből, Rákócziából – felszabadult erkölcsi erőről szólt hagyományként, vagy Czine Mihály, amikor a népiségről, mint az egész magyar irodalom lehetséges „végeredményéről” beszélt. A népiség nem politikai ideológia, hanem totális világnézet ugyanis, ami a teljes élet minden szférájában illetékesnek tudja magát, a materiális szinttől a metafizikai szintig, s a szintézis igényét – akárcsak Ady Endre, József Attila költészete, Bartók muzsikája vagy a népdalok – sosem adja föl. A népiség iránt elkötelezett ember számára „egy”, értelmezhető és értelmezendő egész a világ, ha tud a „minden egész eltörött” adys tapasztalatáról, vagy a huszadik század tépettségéről, akkor is, így a „népi lélekben” mindig lesz valami tizenkilencedik századi hagyaték. Harmóniát akar, amiben mindennek helye kell, hogy legyen, ám a *liberális gyökerű*, ha tetszik, „nyugatos” modernség, főleg pedig a posztmodernség korának a „nagy történetek” lehetőségét csípőből tagadó, az értékrelativizmusra fel esküdtött szemlélete nem fér meg ezzel. Ez utóbbira Csoóri is utalt '93-as előadásában, amikor az értel-

miség és az ifjúság zömét már-már legyőzött „szenvedélytelen, fakó relativizmusról, a viszonylagosság hangoztatásáról” mint valami követendő, újabb keletű célképzetek veszélyéről beszélt. A „tizenkilencedik századi” lélek meg épp ezt az értékrelativizmust nem viseli el, ha az új idők parancsának összes ellentmondását megéli, akkor sem, s – még egyszer mondom – a szintézis igényét nem adja fel, ahogy – a látszat és a posztmodern, dekonstrukciós értelmezési kísérletek ellenére – Ady, Bartók, Németh László, Nagy László vagy a népi gondolat sem adta fel soha. Emlékszem: szinte bármely – politikai célt is megfogalmazó, felvillantó – összejövetelen, emlékezésen vettem részt a nyolcvanas években, a „műsor” elejére és/vagy végére szavalt, népdal éneklése is került, többen akadtak, akik népi identitásukat öltözkükkel is kifejezték, s így volt ez az 1989. júniusában ünnepélyesen zászlót bontott Magyar Néppárt – ez lett a Nemzeti Parasztpárt új neve – konferenciával egybekötött országos gyűlésén is. Ebben a világnézetben létezésünk gyakorlatias és metafizikai szintje szintén együtt mozdul a szándékok szerint, az egyház a szervezők között 1943-ban és 1993-ban is súllyal megjelent. A politikai párttá válás igénye ezt a létmódot beszűkíteni látszik, posztmodern korunkban meg különösen, meglehet, a pártosodástól való gyakori idegenkedést a mozgalom története során is ez a tapasztalat tartotta fenn többek között. A „népi politikus” számtalanszor mondta, hogy ő nem bal- és nem jobboldali, ő kizárólag a magyarság egészének az érdekeit képviseli, Kiss Gy. Csaba le is írta említett előadásában, mennyien megütköztek, amikor Antall József az MDF-et jobbközép pártként határozta meg 1990 elején. A népiség mindig az „egészben”, és távlatosan, egy lehetségesnek látott létmód víziójában gondolkodik, ám az „át-

lagszavazó” a legritkább esetben teszi ezt! Nem erkölcsi-értékelvi döntést hoz tehát.

Ezért kérdéses számomra az a népi körökben 1990 táján egyöntetűnek tetszett vélemény, ami szerint a választó – bölcs belátásról téve tanúságot – többségében a nemzeti értékeket valló pártra szavazott. Meg az a '93-as összejövetelen számtalanszor elővezetett óhaj is, hogy a „nép”, amennyiben rádióban, tévében, sajtóban föl lenne világosítva, akkor még nagyobb hányadában cselekedne így. Én bizony úgy vélem, hogy a magyarországi lakosság jelentős része nem a nemzeti vagy népi értékeket valló pártra várt akkor, hanem arra, hogy ne süllyedjen tovább az élet-színvonal. Nem állítom, hogy társadalmunk „Kádár népe” lett volna mindenestől, de hogy meghatározó hányadát erre kondicionálták az 1956-ot követő idők, úgy a hetvenes-nyolcvanas évek fordulójáig biztosan – 1979-ben lett drágább először a kenyér! –, azt igen. Igaz, a rendszer utolsó évtizedében nagyon morgolódott már, ám mérgeről az új kormány idején eljött anyagi hanyatlást meg a felnövő bizonytalanságot tapasztalva eléggé gyorsan megfeledkezett, s a „régebben jobb volt” kezdetű nótára gyűjtött, amit máig is dúdolgatnak számosan. Az MDF-et a győzelemre segítő hívó fordulat a „nyugodt erő” s nem a „tavaszi nagytakarítás” ígérete lehetett, annak, hogy nem lett totális elitcsere, meg semmi különösebb „felfordulás”, a többség örvendett, legalábbis hidegen hagyta ez a kérdés. S hogy így esett, azért Kádár János rendszere a felelős, ezt állítani merem. Meglehet, akik hitelt őrizték a paraszat – s nem voltak kevesen ők! – úgy tudták, vagy remélték, hogy ami 1956-ban épen mutatta meg magát – a nemzet erkölcsi méltósága – az harminchárom év után is épen maradt, csak aludt addig, de kellő „felvilágosítással” – s a katarzis ismételt

átélésével – újra lánggra lobbantható. Ám a katarzis, mint tudjuk, elmaradt, holott biztosan sokan, de továbbra sem hiszem, hogy szavazók milliói vártak volna reá (nekik osztrák hűtőláda meg videomagnó kellett inkább), maradt a nyugtalanító tétovaság, meg a kilúgozott tudat is. Mert a Kádár-rendszer igazi lényegét máig nem sikerült megtanulnunk, tudatosítanunk, jórészt éppen annak az agyakat és az érzelmekeket fogva tartó törvényszerűsége miatt. Azt, hogy ama rendszer legnagyobb drámája a dráma átélési és földolgozási lehetőségének – tehát a forradalomnak és a megtorlásnak – a szívekből s a tudatokból való kiverése, majd kicsempészése volt, hogy ami a legjobbnak látszott – nőtt az életszínvonal, békében „gyarapodhatott” a nyugton maradt ember –, az volt a legrosszabb benne. Bizony arról az erkölcsi-értékelvi romlásról van szó itt, amiről Nagy László költészeté, vagy Csoóri Sándor esszéi folyvást beszéltek idejekorán, de amiért senki, csak „élni akart” kisember nem tehető – önmagában – felelőssé. Ő csak egy öntudatlan – sokszor öntudatlanul önelégtelt – áldozata volt a rendnek, s aki persze, hogy az emlékeihez, meg a „megszokottságaihoz” ragaszkodott (volna) 1990-et követően is. S ő az is, aki nagyon-nagyon nem szereti, ha föl akarják világosítani, ha „megmondják neki”, hogyan kellene élnie, gondolkoznia, s aki a kormánnyal valóban ellenséges sajtó „segítsége” nélkül is menten „fölsimerte”, hogy Antall József pökhendi alak, és mélyen „lenézi” őt. Nemcsak az egykori bűnösöket kellett volna elítélni – de néven nevezni mindenképpen! – az első szabad választások után tehát, hanem azt a furfangosan dupla fenekű, meglehet, csábosan, de velejéig hazug rend törvényszerűségét „megtanulni” is – utólag legalább –, ami az emóciókkal telített, épp az erkölcsi-értékelvi szemléletben na-

gyon erős népi gondolatnak, illetve az arra való ráismerésnek ártott a legtöbbet talán, s aminek az 1990 után végképp reánk ömlött globalizmus jellemeket zsbbasztó, aztán bekebelező értékrelativizmusa sem kedvez, ez tudható.

Van-e még népiség, vagy már csak az emlékezte él szorgosakban, nem tudom. Van, hogyne lenne, vígasztalom a pápai (vagy a sárospataki?) kollégiumból reánk maradt történetre gondolva magam, ami szerint amíg egy tanár s egyetlen tanítvány akad, addig az iskola is létezik. Amíg ember él, aki hisz benne, s ezt meg tudja beszélni valakivel, tesz érte, könyveket ír, konferenciát szervez róla, hihetjük, hogy az idea, a mozgalom is él tehát. Ekként a terv fel nem adása maga a gondolat, a mozgalom, ha a tényleges formája nemigen tetten érhető már, akkor is. Egy minden eddiginél emberibb, szabadabb és igazságosabb, a saját arcunkra, igényeinkre formált társadalom ideája, álma ez, amiről – idéztem már – Kósa Ferenc még 1993-ban is szólt, de ami igazi alkalmat a megvalósításra még sosem kapott, s e posztmodernre fordult, szétesett ideákkal tarkított korban nem is fog már a maga teljességében politikai esélyt kapni alighanem. Ám mégis megmaradhat

annak, ami, annak, amiről Németh Lászlónak a minőségi vagy értelmi-ségi társadalomról valló „utópiája” beszélt a legpontosabban egy életen át. Útnak – s ezt az utat számozni sem muszáj –, ideának, igényszintnek, ajánlatnak, amit teljességében megvalósítani itt a földön aligha lehet, nem is lehetett, de földadhatatlan álomként élhet bennünk tovább. Amihez közelíteni lehet csupán, mint az ógörög Zénon apóriájában a teknősbékát üldöző Akhilleusz, de elérni soha, hisz a teremtésben reánk bízott élet folytonos gondolása ez, minden jóra való szándék felgyűjtése, számon tartása és követeése, ami az egyetlen Isten parancsa szerint való magatartás lehet itt a földön. Nem egy végső – egyszer majd elérhető – állapot, hanem az Isten felé való „tartás”, szóval az út örök állapota, s megengedem, nem is elsősorban (csak) a szakpolitika gondja ez. Olyasmi inkább, mint amit Latinovits Zoltán képzelt el, amikor a „szeretet színházának” igényéről beszélt majd’ félszázad elelőtt, s amit – sok ok miatt – megvalósítani ő sem tudhatott, de az álma ettől még földadhatatlan és megmaradt. Szárszó ennyiben – csak ennyiben, de ennyiben egészen biztosan – valóban örök modell lehet nekünk!

N. PÁL JÓZSEF (Pethőhenye, 1957) József Attila-díjas magyar irodalomtörténész, kritikus.

A Pápai Művelődéstörténeti Társaság Pedagógiai Megújító és Tudásátadó Népfőiskolája

Bevezető az értékekről. A kincses városról, amit hívtak Dunántúl Athénjának, és kincses környezetéről

Ha Pápa felé Nemeshányról megyek volt osztálytársamtól, a malomházból, útban a Somlót látom. Túl rajta, Iszkáizról, Nagy László, a költő jött a pápai iskolába. (Itt megszólalhatna egy kis csengető, és jelezhetné, máris egy kincs: a költő!) Nagy László összeköt bennünket a kiscsözi alakuló népfőiskolával, a szomszéd falujuk a költő szülőfaluja. Vajon mi bontakozik kapcsolódási lehetőségünkben?

Ha Veszprémen át teszem meg az utat zuglói otthonom és pápai házunk között, Szentgál juttatja eszembe a pápai kollégista diákat, Lőrincze Lajost. Őt a hangjáról megismerte mindenki, mert mindenki hallgatta „Édes anyanyelvünk” rádiós műsorát. Ha csak ő lenne kincsünk, már akkor is számtalan lenne a lehetőségünk, megismerve, kitanulva őt, tanulva tőle. Milyen emlékezetesen tette ezt a református kollégium 2015-

ben, Lőrincze Lajos évfordulós ünnepén, melyre a mai rádiós Balázs Géza nyelvész is eljött, és megérezte: „Fölemelő érzés földézni Lőrincze Lajos szellemét Pápán, a református kollégiumban, Lőrinczével vagy „lőrinczével” mondhatnám: „Megnől az ember szíve...”

Az útba eső Bakonyról Rómer Flóris írt könyvet. Sós Mariénak, a Szarvaskörnek köszönhető – Döbröntéről – *A Bakony* újrakiadása, de akinek nincs példánya, megtalálhatja az epa.oszk.hu-n, ez egy „terményrajzi és régészeti vázlat”, és e szerint „Dr. Rómer Flóris pannonhegyi bencés, győri főgymnasiumi tanár és múzeumőr”. Csak ennek a sornyi közlésnek a hírtartományáról népfőiskolai kollégiumot lehet és érdemes alakítani, és várni lehet rá a Kárpát-medence bármely népfőiskolájából azokat, akiknek ehhez a témához affinitásuk van, és azokat is, akik hoznak még hasonló minőségű és életű embereket, életmegoldásaikkal, hogy gondolkodhassunk róluk és magunkról, és akkor elérte a népfőiskola a küldetését. Nem mondanék olyasmit, hogy ez hamar lesz, mert nincs még hálózat, nincs még

a mai népfőiskolának egyetlen kialakult változata sem, pedig mindegyik más és sajátos lesz, mert abból alakul és alakít, amije van, amilyen értékei vannak – emberben, teremtett világban. Nincsenek még korszerű, mai népfőiskoláink, de van már egy egyre bővülő – tudjuk, miről beszélünk, ha népfőiskoláról beszélünk – csoport. Ha a – szerencsénkre megénkben dolgozó Horváth Zsolt is szerencsétlen bennünket, és elmondja legújabb tapasztalt értéktári értékhez fűződő példáit, bevezetéképpen tegnap még a „Minden közösségnek vannak értékei” mondását, ma már a „Minden értéknek vannak közösségei” mondatot, megdobogtatja a szívünket. Az alapját mondja annak, ami a népfőiskolához kell.

Vannak ilyen szívet megdobogtató emberek. Ilyen a már emlegetett Sós Mari is, Döbröntéről, aki elkezdte Rómer Flórist belénk oltani. Neki köszönhetően használunk egy jó kifejezést, a „rómerkedést”, ami alatt azt értjük, hogy hálózatosodunk ügyeink érdekében, mégpedig úgy, hogy láthatóan tudnak mit kezdeni egymással baráti körünk, azaz barátaink barátaik egymás

barátaivá is válnak, de csak ha jó ismerősökké, akik segítik egymást előre, akkor is, vivát, Sós Mari, vivát rómerkedés!

Vajon foglalkozott-e már valaki a bencés szerzetes Rómer Flóris és bakonybéli kolostori tanulótársa, Ipolyi Arnold kapcsolatával? Ilyen emberek bukkanak elő a múltunkból, kincsként, kurázsit adva népfőiskolai utunkra.

És ennyi minden máris, pedig nem is értem el Pápára. Ahol már a reformkorban, és annyian, mert nem csak Petőfi és Jókai, majd pedig a két háború között, és nem csak Csoóri Sándor és Somogyi József, diákjai a református kollégiumnak. Professzoraik is voltak, akik lehet, hogy nem ismertebbek diákjaiknál, de rajtuk is múlt diákjaik későbbi, épp olyan élete – róluk most nem beszélek, pedig korszakokat különböztethetünk meg egy-egy pápai iskolában a professzorokról, később az iskolaigazgatókról, idejük szerint.

Tudósok, irodalomtörténészek, történészek sok mindent leírtak ezekről a számunkra fontos emberekről, közülük, akiknek műveik vannak, láthatjuk, olvashatjuk, de gyakran a levéltárosok, a helytörténészek azok, akik a népfőiskolai kurzusokhoz a felhasználhatóságot a legjobban megszorítani képes tudósok. Az általuk leírtakban már nem csak a kincsekről van szó, hanem kiderülhetnek módszerek, eszközök. Ahogy Hudi József pápai reformkorról való tudásának köszönhető – reformkori kaszinóinkról való tanulmánya nem véletlenül a Szélesvíz folyóiratban is megjelent –, hogy Pápán ma kaszinóunk, ha nem is úgy, mint a pápai reformkorban, amibe beavatódtunk Hudi József tudós levéltárosunk által, de kialakítottunk egy leültünkben mindig kört formáló, egymást figyelő, a másik által elvégzetteket becsülő, az által inspirálódni kész társaságot. Pápaiakból és a környező falvakban élőkől

– ebben a város és vidék viszonylatban is tanulni, tapasztalni kívánó figyelemmel.

Hudi József tudja, ami tudható a reformkori kaszinókról. Neki köszönhetően a reformkori kaszinó és a mára hatására kialakult Pápai Kaszinó helyi értékünk lehet. És ma már egy pápai kör, a kaszinó is tudja, hogy ebben a formában jól vissza- vagy megtanulhatók a verbális közlések, a szereplések, már pedig mindennek az alapja, hogy az ember tudja mondani, és hogy el akarja mondani, ami őt érdekli, kíváncsivá teszi, bántja vagy örömmel tölti el. Látjuk, hogy a kaszinó egyfajta módja a kiválasztódásnak, és hogy ebben a körben még a motiválódni saját érdekében sem képes ember is visszaszokhat saját ösztönzőihez.

Ha most legalább egy pillantást nem vetnék hátra, legalább Eszterházy Károlyra, városunk földesurára és építtetőjére, nem mondhatnám el, pedig szeretném, hogy évfordulójára írt disputámba, amit Mail József apát úr felkérésére készítettem el, és a nagytemplomban veszprémi színészek olvastak fel, azt is beleírtam, ami nagy meglepetésemre szolgált. Épp ellenkezőleg, mint ez Michelangelo és Gyula pápa esetében volt, itt az egyházi

ember ösztönözte az építőt, Fellner Jakabot, hogy haladja meg a barokkot és klasszicista épületet építsen. Bizonyára nem sok ilyenrel bővelkedik a művészettörténet, én egyről se tudok. Vele foglalkozva fedeztem fel a disputát és lehetőségeit, aminek ő tanulmányai alatt Rómában volt sikeres művelője. Állítással, tagadással, érveléssel, az állító és a tagadó szerepében tudások egymással vetélkedésének módszere áll rendelkezésünkre. Milyen eredményes iskola lehetett a római Collegium Germanicum et Hungaricum, a jezsuiták ezt a módszert nyilván nem használták hiába. És, ha mi vezetnénk be a népfőiskola hatására diák, sőt, gyerekcsoportokban? Már maga az állítás és tagadás, két egymással szemben álló gyerek kulturált érvelése igazának bizonyítása érdekében, bármi legyen is a téma – és nem lesz bármi –, elűzi az unalmat, motiválttá tesz. Márpedig a mai pedagógia kulcsszava, a motiválttá tevés. Ami nem könnyű mesterség, de összeülhetünk, és ha minden pápai pedagógus elmondja, miket használ, mik vannak az eszköztárában, máris megjelenhet a népfőiskola első szakmai kiadványa. Milyen jó lenne!

Kincses város ez, telis tele értékkel, és művelődéstörténete még

Jókai-emlékkő avatása 1978. A képen az alkotók: Szervátiusz Jenő és fia Szervátiusz Tibor

eszköztárat is kínál, mihez, hogy nyúljunk. És a város ma? Hogy fogják emlegetni ezt a korszakát? Bizonyára polgármestereink fogják fémjelezni, de egy-egy területen meglesznek a névadók – mai kincseink által. Az máris egy múltbéli korszak, hogy Tegyi Tibi idején. Távolabbi korszak, hogy Varjú Kató néni iskolaigazgatása idején. Ma meg, például: A Pegazus Színház, a kastélyunkat élettel belehelő, gyerekeinknek a legmagasabb színvonalon bábművészetet szolgáltató, és viselkedéskultúrájukat – és milyen fontos ez! – alakító bábszínház, tehát – a Pegazus idején. Nem beszélek most a Jókai Körrel, ami fémjelzi városunkat 150 éve, de ez már elég hosszú időintervallum ahhoz, hogy hullámhegyei és völgyei legyenek, ebben az esetben bizonyára a vezető neve által lesznek kiemelhető korszakai. Róluk biztosan fognak tudni, beszélni, mint a város Jókai Körös kultúrtörténeti időszakáról, 3000-ben is.

De mi lenne, ha nemcsak a reformkor, hanem a 2000-es évek is elmondhatná magáról, hogy középiskolás diákjai képzőtársaságban pallérozták tudományukat, alakították művészi kifejezőképességüket, nyomukba szegődtek a reformkoriaknak. És abban túl is szárnyalták őket, ami egy jó népfőiskola-működés számára még ezeknél is fontosabb, miszerint elképzeléseik, terveik – egymás véleménye által megerősített – közös gondolkodásban formálódtak, és így tettek szert jelenük jó felhasználására, jövőjük jó alakítására. És a hatásban ott volt, nélkülözhetetlen kísérőként a belátható célok eléréséhez vezető – véghez vitt – cselekvés.

Vörös István költő, kiválasztottam az utóbbi években, azzal a gondolattal játszott el egy vele készített beszélgetésben, hogy Petőfinek nem lett volna szabad harcosnak mennie és meghalnia, márpedig ez várhatóan együtt jár, mert így hiá-

tus keletkezett a magyar irodalomban, Petőfi és Ady között nincs irodalmat meghatározó nagyság. (Ő is tudja, hogy nem történhetett így, akkor nem Petőfi lett volna Petőfi, de a gondolat, az megér, főleg életüket alakítani készülő fiataloknak egy együttgondolkodást.

A Vadvirág Néptáncgyűttes, de a református kollégium és tánc-lánc néptáncoktatása, de a Müller-házaspár táncos élete, a népfőiskola szempontjából, főleg, hogy elindult tánc-ház-sorozatuk is, korszak meghatározó fémjelző. Müller Anitáról máris így írnak: „neve és a néptánc szó kis túlzással szinonimának számít Pápán és környékén”. Müller Anita az első ember volt Pápán, aki pontosan értett, amikor még én is csak kapizsgáltam, mi is az a másság, ami a bennem alakuló népfőiskolához olyan makacsul köt. Hárman ültünk a Refi előtt egy padon, egy diáklány, Anita és én, elmondtam neki – az akkor íróműhelyes – diákom elbeszélését, és hogy milyen remek lenne, ha táncszínházzá teremtené. És máris ők ketten beszéltek, és küldtem az írást, és jött a meghívó, hogy színpadon a produkció. Ezt a viszonyt tanár és diák között álmodja minden diák és minden szülő – és a népfőiskoláról álmodók is.

A példák mutatják, mik ma a kincsek. És kincs a Szélesvíz folyóirat is, mert forgatják a veszprémiek, és ez Pápán sose mindegy, és mert szerzőgárdát és érdeklődői kört teremtett, és hang nélkül építi a pápai népfőiskolát.

Tegyünk fel kérdéseket! Lehet-e barát a „Kényes úrfi (Jókai) és a rongyos baka (Petőfi)” – Körös Endre verse alapján így nevezi őket a kettejükéről írt tanulmánykötet a címében, melyet Mezei Zsolt szerkesztett. És mi is a barátság? És mi zárja ki, hogy megszülessen? És mi bontja le a létező falakat? Akar valaki beszélgetni róla? Megteremti hozzá a kedvet és a lehetőséget? Akkor népfőiskolát épít. Miért ne épülhetne fel?

Juranics Veronika – csak úgy, a saját szórakozására – üzemelteti Facebookon az „Egyszer volt, hol nem volt...” régi és újabb emlékeink, érdekességek levelező, képeslap fogadó rendszerét, korábban masnis lányokkal kezdte, ha jól emlékszem, és karácsonyi régi képeket is kerestetett. Legutóbb éppen Domján Imre kovácsmesterről adott hírt, aki vadászott, focizott, sőt, a városi fúvós zenekarban is játszott. Épp úgy élt, ahogy egy népfőiskola el szeretné érni, hogy az emberek éljenek. Miért? Hogy

jó legyen nekik. Hogy ne gépek legyenek napi nyolc órában, és ne csak az férjen bele az életükbe, ami muszáj. A pénzkereset és az elvégzendők. Ha már egy kicsi is belefér, ami nem ez, elkezd erőhöz jutni az ember. Többet tesz, és mégis több energiája jut mindenre. Mert csak is olyasmihoz fog kezdeni, ami neki jó. Amihez kedve van. És ez nem a munka és szabadidő kettősében leírható kikapcsolódás – itt nem mutatnak az embernek valamit, itt mindenki magából mutat meg valamit. Azt, ami az ő kincse. Hogy tud úgy együtt lenni az unokájával, hogy biztos benne, másoknak is szüksége lehet rá, és elmondja nekik. És nem folytatom, mi tud kialakulni a másakra, másakra gondolásból. Motiváltság! Ilyenféle egymásnak valamit mondani akaró-tudó csoportokban gondolkodik a népfőiskola. És folyamatos dolga az erre való érdeklődés felkeltése.

Akinek nincs elég motivációja – talán mert élete valamely helyzetében hagyta jobban elvenni a tevékeny élettől a kedvét, mint az szerencsés lett volna – berendezkedik az idő valahogy eltöltésére. És láthatóan-kimutathatóan, nem ez a fajta élet jó az embernek, a családnak, a legfontosabb, a szűk emberi környezetnek.

A gyerek, az unoka – mert még motivált, a kincsek garmadájával született – vágyik a tevékeny szülőre, nagyszülőre. Egy alföldi falu polgármester asszonya – falujában sok olyan családdal, amelyikben segélyekből élő munkanélküli szülők adják gyerekeik számára az életpéldát – azért hívja az iskolásokat haza, magához, a kiskacsákhoz, az állatokhoz, a kertjébe, azért játszik sötétedésben a gyerekekkel a házuk előtt az utcán, hogy lássanak a gyerekek maguk körül dolgozó felnőttet, és minél később menjenek haza a kinyitott televízió elé. Én is játszottam már gyerekekkel a vonaton, csak azért, hogy az anyja annyi mindennek ne mondja

már el, hiszen 4-5 éves, és milyen lehetne a körülményei közepette. De láttam olyan esetet is, amikor hasonló helyzetre „beavatkozó” még riasztóbb állapotot teremtett, a hangjából lehetett tudni, hogy ez így lesz. A viszonyából, ahogy nem szerette őket.

A népfőiskolai gondolkodásban – meg kell mondani! – az emberi viszonyok idealizáltak. Nem azért, mert infantilisak azok, akik gondolkodnak benne, hanem azért, mert nem érdemes – a benne levők szemlélete szerint – csak azt közvetíteni, ami példamutató. Sós Mari a Facebookon azt írja le, hogy viszik be hóban Pápára, mert lekéste a buszt, és milyen örömmámor az élet. Ő azt terjeszti, amiben élni akar. A népfőiskola is. Ez a népfőiskolai gondolkodás lényege. A népfőiskolai elképzelések is ilyenek. És egészen addig azok maradnak, amíg el nem kezdenek átalakulni a velük kapcsolatba kerülő emberek.

Mi helyett van a jó példáról, jó helyzetekről való beszéd? A kívánt kimondása, lelkesen elmesélve valamit? A sopánkodás, a panasz, a sirámok helyett. Az ember helyzete, élete, soha nem jó, de még ha jó is, mindig nehéz. A belátó ember – mert van ember- és társadalomismerete, és jót akar magának és a

neki fontosaknak, tervez, erőt vesz magán, kilábal, ha erőhöz jut, elkezd építkezni, és már érzi is, hogy a többieket is csak gyengítette panaszaival. Akkor rájön, hogy nem jó világhoz való viszony a negatív. Neki se, és másoknak se!

Ahogy egy falu, egy város, az ország gyűjti manapság az értékeit – jó esetben, mert a jelenleginél jobban akar tudni róla és többet –, úgy érdemes gyűjteni meglátásom szerint – én gyűjtöm is – az emberekhez köthető népfőiskola-csírákat, mert ezek előzmények, és megmutatják az építkezés helyét és lehetőségét.

Somogyi József pápai diák a Pápai Művelődéstörténeti Társaság alapító tagja volt, Rab Zsuzsával, a város költőjével. Ők és a többiek, művészek és tudósok mind azért lettek tagok, hogy helyzetük által adottan segítsék a várost, hogy őrizni tudja kultúráját. Az alapítók között ott ültem én is, a fővárosi Eötvös Klub emeleti helyiségében. Talán a legfiatalabbként? Apám gondoskodott róla, hogy tudjak az alakulásról és köztük legyek. Akarta, hogy elszakadva is tartozzam a városhoz. Én neki is köszönöm, hogy szeretem az Esterházy-kastély előtti térben Somogyi József Petőfi szobrát és Szervátiusz Jenő Jókai emlékművét, apám kapcsol-

latépítései emlékeztetnek. A Jókai kőszobor négy oldalára faragott regényhősök és regényjelenetek Jókairól árulkodnak, hogy mit szeretett volna: tisztaságot, becsületet, kiállást és így tovább. Naivság? Leegyszerűsített fekete-fehér világ? És nem lehet, hogy a fiatalok életében, amíg ezek jó, ha tiszták, és jó, ha megerősödnek, addig Jókain élnek, aztán amikor gondolkodásuk nem tűri a ráhatásokat, a meggyőzést, a sulykolást, mert kinyíltak és ők is forradalmat akarnak, akkor azt kell nekik hagyni. Váltásuk meg a világot! Akinek nem engedik meg élete abban a korszakában, amikor erre hajlamos és képes, mindent elvesznek tőle. Még, ha lemarad is egy felvételi vizsgán való kisebb teljesítménye miatt az az évi egyetemkezdekről. Tapasztalatom szerint életem meghatározó éve a gimnázium és egyetem között a nem családban, önállóan eltöltött lovászpatonai év volt.

Veheti népfőiskolánk a reformkoriaktól, az ő Pápájukból, eszméikből, módszereikből a lehető legtöbbet, ha ez nem társul a második háború előtti pápai diákságtól eltanulható örök ragaszkodáshoz. Kötődtek, kötötték magukat erős szálakkal családnak, faluhoz, városnak. Családnak, falunak, városnak dolga pedig nem volt más velük, mint biztos hátterüket adni, megtartó erejüké lenni.

Ha a város 2018-at Jókai Emlékvénként ünnepli – Jókai Mór díszpolgárrá avatásának 125. évfordulóján –, diákjai emlékeztetéssel tehetik maguknak az évet, csak találjanak maguknak egy célt, ami értük való, és amit Jókaira gondolva teljesítenek. Mi az értük való? Egy népfőiskolát építgetünk-építünk, ami városunkban, környező falvainkban nemcsak diákságunk, de minden ember számára valóan ezt keresi, találja, segíti keresni, találni, és mozdítja – *mozduljon saját magért*. Ebben ad eszközöket a népfőiskola, ez vállalt dolga.

A népfőiskola

Polgárjogot nyert, törvénybe iktatták, lehet népfőiskolát alapítani, népfőiskolaként lehet pályázni, támogatásokat szerezni – de minek a népfőiskola? Mit tud, amit más intézmény nem? Kinek az érdeke, hogy legyen?

Remélhetem, hogy bevezetőm sok mindent elmondott erről?

A népfőiskola – csak úgy, mint minden, a művelődés körébe tartozó intézmény – értékekkel foglalkozik, mégpedig az emberrel és az általa teremtett értékekkel. Specialitása, hogy úgy foglalkozik vele, hogy eltanulja tőle, róla, belőle, ami a népfőiskolai szemlélet szerint hasznos lehet annak az egységnek, amelyre kiterjed, esetünkben:

1. egy 30 ezres városnak
2. egy a város környezetét magába foglaló 30 ezres járásnak
3. a velünk összefüggésbe kerülni tudó magyar városoknak és falvaknak az országban és a Kárpát-medencében.

A népfőiskolai szemlélet specialitása abban áll, hogy az értéket nem csak megmutatja, kiállítja, nemcsak ünnepli, hanem használja, felhasználja. Valami adódik ezekből, ami el-, továbbgondolandó, továbbvihető – valakiknek, valamire, valamiért.

A népfőiskolai gondolkodás nem más, mint folytonos tervezés, meglátott, észrevett mozzanatokra való reakcióként elképzelések végiggondolása, és lehetőségek teremtése, hogy aki tervez, elképzeléseit meg is valósíthassa.

Más művelődési intézmények szakembereikkel szolgáltatnak, másképp egy művelődési ház, másképp a könyvtár, másképp a levéltár, a népfőiskola viszont terveivel, elképzeléseivel újabb tervek, elképzelésekre inspirál, és így az elképzelésük megvalósítása érdekében kialakuló közösségek együtt tevékenykedése adja a népfőiskolai élet egyik részét, míg a másikat a

bizonyos időre állandósuló, képessé váló, kikristályosodott tudások, ismeretek, módszerek átadása.

Megújítani a népfőiskola mindig mozgásban levő területei tudnak, ismeretet átadni a tudássá vált tapasztalatok. A bábos tudás, a drámapedagógiai tudás, úgyszólván mint emberről és emberért tudások – részei tudhatnak lenni a pápai népfőiskolának, mert megvannak Pápán azok az emberek, akik ezeken a területeken rendelkeznek a kellő – bizonyítottan jó – tapasztalattal.

A napokban fogom meghallgatni a Francia Intézet vendégét az Eötvös Kollégiumban, aki 12 éve Németországban franciatanár és tréner. Patrick Dorpmund a motivációt kulcsfontosságúnak tartja, kíváncsivá tesz, hogy ő, az „unalom vadász” milyen eszközökkel dolgozik, és kíváncsi vagyok a nyitva levő területekre: mire motivál? És miért? Hátha ez is kiderül.

Communiquer avec ses enfants, ses élèves – et si c'etait possible? – Kommunikáció a gyerekekkel, a tanulókkal – és mi lenne, ha működne?

Szakmai képzést végez, amelynek területei a kommunikáció, az intelligencia és az interperszonális kapcsolatok. Be fogok számolni róla, mit profitáltam előadásából. Akiiket tudtam, már hívtam is az előadásra.

Ez egy francia előadó, de mert a mi népfőiskolánk Kárpát-medencei hatókörű – mert népfőiskoláról van szó – ez azt jelenti, hogy az egész terület megismerheti, átveheti a Pápán felgyűlt tudásokat, és viszont: mi is élhetünk a más tapasztalatokkal bíró határon túliak ismereteivel – és ez tovább növeli kincseinket. Mert minden kincsnek számít, amivel élni tudunk az emberért, másokért, a másikért, a többiekért.

Az országban kevés kivétellel a népfőiskolákért dolgozók önkén-

tesek, magam is az vagyok. Ez a garancia számomra, hogy hiszek annak értelmében, amit csinálók. Másképp minek csinálnám. Érdékem is, hogy csináljam, mert kedvem lelem benne, mert működésben tart, jó érzés, ha fel tudok villanyozni embereket, és még jobb, ha ez által ők is működni kezdenek, és látom rajtuk, hogy ez nekik is jó. Nekem fontos, hogy a tevékenység fiatalon tart, szellemileg mindenképp, és akarom, hogy a fiam minél tovább azt érzékelje, hogy megértem, hogy a partnere tudok lenni negyvenéves korkülönbséggel is. Szeretem, hogy hasznosul, ami felhalmozódott bennem életem folyamán: ismeret, tapasztalat, és boldoggá tesz, amikor olyan emberekkel lehetek együtt, akikkel együtt járhat az agyam, akikkel valaminek a megoldásával, létrehozásával, megteremtésével foglalkozunk. Szeretek figyelni másokra, szeretem, ha másokért tehetek, ha másoknak jó. Minden bizonyos ilyenek teremtett az Isten, de ezt erősítette meg bennem az életem is. Nem szeretem, hogy meghalt az anyám, és én csak sokkal később éreztem meg benne, milyen erős érzéke volt a formákhoz, milyen erős vonzódása a szépséghez. Ha megtalálta volna a kötődő tevékenységeit, lehet, hogy megérhette volna fiam születését. Ha lett volna népfőiskola Pápán, karizmatikus vezetővel, megérhette volna. Anyánk feldolgozhatatlan veszteségnek élte meg, hogy mi, a gyerekei kiröpültünk. Nem volt hova visszanyúlnia, felégette a családi élete előtti világot az akkori rendszerváltás. A háború utáni. Biztosan tudom, hogy így van, mert amikor a fiam felnőtt, az első dolgom volt, hogy keressem és megtaláljam azt a társasági formát, amelyikben aktív lehetek. Kitaláltam az Eötvös kollégisták voltak... sorozatot, és egymás után vállalták az „elszámolást” egyetem utáni életükről a volt társaink. Elismerés, megbecsülés

ebben a környezetben esett a legjobban mindenkinek. Megtaláltam a család után a – nekem kellő – kilépés lehetőségét. Anya nem.

És még egy családi példa, az elképzelésekről, a tervezésről. Amikor fiamat Waldorf iskolába adtam, akartam, hogy érje az a hatás, ami ott jellemző, annak fokozatos felfogásával, hogy minden ember valamiért születik a világra. A nyolc évig osztálytanító abban a szerepben áll osztálya előtt, hogy közös dolguk ennek megtalálása. Az értékelhető teljesítmény-felmérések oka, hogy az osztálytanító lássa, min kell még dolgoznia, mit nem sikerült elég jól megtanítania. Nagy problémáink is voltak, mégsem bántam meg a Waldorf iskolát. Így leszek a népfőiskolával is. Mert annak örülnék, ha a motivációt veszítetteken rajta hagyhatná a lenyomatát. A kevés motivációval rendelkezőknek megadná azt a kis többletet, ami már elég: jobban élni.

Például, ha tudjuk, hogy van egy Ringató országos mozgalom, miért ne valósuljon meg helyben is. Biztosítótul, tudható dolgok miatt. Már volt is a városban, de tud róla mindenki, akinek jó lenne, ha tudna róla? Ez a szülő-gyerek közös tevékenység óvodás kor alatti gyerekeknek és szüleiknek mozgásos, közös énekléses együttléteire

teremt alkalmat. A népfőiskola, ha van helye, ahol működik, megteremtheti ennek a lehetőségét ott, de segíthet abban is, hogy megszerveződjenek ezek a város, járás óvodáiban, és miért ne, ha érdeke az óvodának, a szülőnek, a gyerekeknek.

A táncház mindennél jobb ismerkedési hely a középiskolás fiataloknak. Táncolni, jó zenét hallgatni, és így szólni a másikhoz, a társhoz, legalább olyan jó viselkedéskultúra csiszoló, mint bábszínházunk a gyerekeinknek.

Lőrincz Péterünk van, a szövészékkészítő takácsmester, aki az országban, a határon túl, mindenfelé képzéseket csinál, művészeti iskolákat szerel fel gyerekek számára alkalmas szövészékekkel, segít kialakítani a programjukat. Ha lesz népfőiskolánk, ha kapunk hozzá támogatást az erre rendelt központi támogatásból, ő lesz az első népi kézműves mester, akít fizetni fogunk, lehetőséget teremtve a diákoknak, hogy tanulják meg, vagy ismerkedjenek a szövéssel. És, akiket kaszinóinkban vendégül láttunk, Tóth Kálmán, Bakó Ildikó, Gosztorny Hajni, akikkel a beszélgetések a Szélesvíz folyóiratban voltak-lesznek olvashatók, már ismerősei lesznek a városnak, mire műhelyük megnyílik – ha vállalkoznak rá, hogy fogadják a fiatalokat.

Egy olyan városban, mint Pápa, amelyiknek iskolái, művelődési intézményei, civil szervezetei – gazdag programjukkal – lefoglalják a diákok idejét és energiáját, a népfőiskola olyan szerepet is vállalhat – a diákok egy erről a területről gondolkodó csoportja által – amely a diákok döntéseit az ezeken való részvételt illetően alakítja és segíti. Természetesen – érdekükben, értük valóan.

Miután bizonyos korosztályoknak egy-egy dolog tudhatóan hatásos lehet, így pl. óvodásoknak a báb használata, kamaszoknál a drámapedagógiai foglalkozások, a felszabadító erejű, közösségi mozgások, ezek megszervezése szintén válhat a népfőiskola feladatává. De a Pápán alakuló népfőiskolának – specialitásából adódóan – arra is lesz – előre láthatóan – módja, hogy népfőiskolaként oktasson, képezzen: bábpedagógusokat, drámapedagógusokat és így tovább, amire szükség van – Pápán, az országban, a Kárpát-medencében.

A népfőiskola dolga mindannak a megvalósítása, segítése, pótlása, ami embereknek hiányzik, problémát okoz, céljai szerint a közösen megtalálható megoldások keresésével és közös megvalósításban.

A népfőiskola mindent szívesen hasznosít abból, amit maga körül lát, és a szemléletében azonos tevékenységek folyamatossá tételére tesz kísérletet – a Jókai Kör által a

Mese-napon szervezett Fő téri mesemondás (a választás lehetőségével a mesemondó és a meseszerzők tekintetében) bármikor folytatódhat a városban – akár a népfőiskola szervezésében – úgy, hogy a városban folyamatossá lesz állandó helyeken, különböző mesemondókkal, szerzőkkel a mesehallgatás lehetősége. Vagy a diafilm-vetítés. A nagyobb diákok kisebbeknek mesélése, akár a szülők vásárlás alatti gyerekelhelyezésének lehetőségeként a mesehelyeken – mind a szülő és gyerek érdekében kialakítható-kialakuló lehetőségek.

A népfőiskola élete a szerint alakul és terebélyesedik, hogy a városban és a falvakban az emberek mire kezdenek el összejönni, és ott mit gondolnak el. Aki többet meglát a világból, többet tud tenni a falujáért, a többiekért, ha megvan benne az a kreativitás, ami valaminek a megteremtéséhez kell. Hogy mire van szükségük az embereknek, azon is múlik, hogy mire irányul a figyelmük, az pedig miérteken múlik. Nincs jobb annál a hatásnál, ami úgy találja meg az embereket, hogy tevékenységükben önműködővé teszi őket.

Ma a személyes kapcsolatok a leghasználhatóbb közvetítők,

és amit mindenki szeretne, hogy a gyerekének jó legyen, hogy az unokája szeressen, akarjon vele lenni. Ha valaki azzal foglalkozik, hogy mi lenne jó egy népfőiskolában, csak pontos társadalomismeret kell hozzá, és azt, hogy mit érdemes lehetőségként kínálni egy népfőiskolán, pontosan tudja. Ha megtalálja hozzá a saját érdekükben érdekeltté tett embereket, és azok lemondanak arról, hogy hallgatók, hogy nézők legyenek, mert belátják, hogy amit maguk alakítanak, az fogja őket az általuk kívánthoz a leggyorsabban és legeredményesebben eljuttatni, megvannak a szükséges feltételek. Ahol elindul az e szemlélet szerinti művelődési élet, mint például Pusztaszabolcs, ahova a kaszinóval ellátogatunk, és ahol Győry Endréné Éva néni lánya és családja is részesek, megváltozik az egymáshoz való viszony, a hangulat, a közérzet. Talán sikeres lesz kezdeményezésünk, hogy Éva néni és a lánya közvetítenek nekünk ebből, 2018 tavaszán induló „Lássuk őket!” – beszélgető, bemutatkozó sorozatunkon.

Gondolodom a népfőiskolán, tervezem, dolgozom az épülésén. A népfőiskola animátoraként, mentoraként. Fizetett emberek majd a népfőiskola vezetői, munkatársai lesznek. Ekként perpetuum mobilénak élem meg magam, akiben folyton dolgozik valami, aki bizonyos szempontok szerint nézi és látja a történéseket, aminek következtében kicsit mindig változik, módosul valami népfőiskoláról gondolt, nézem az embereket, és újabban a legtöbbet arról tájékozodom, ki lehet majd, aki pápai létére akarja, és jól fogja vezetni a népfőiskolát.

Népfőiskolai terv a Velencei-tónál

„TérjeteK vissza, honnan eszeveszettül elindultatok. Vár benneteket csókjaival a szülőföld, vigasztaló varázsával az anyáitok nyelvén zengő dajkadal, vár minden-minden zug, békét, szeretetet, megnyugvást lehelve!”

(Ady Endre)

Előzmények

2006-ban jött létre a Velencei-tavi Kistérségért Alapítvány. A kápolnásnyéki székhelyű szervezet a Velencei-tó környéke településeinek kulturális, sport és turisztikai fejlesztésére vállalkozott, ám a létrejötté óta eltelt 12 évben tevékenysége messze túlmutat a térség határain. A közhasznú alapítvány ma már intézményeket tart fenn, könyvsorozatot ad ki, kiállításokat, koncerteket, konferenciákat szervez, rangos magyar képzőművészeket segít hozzá kiállítási és alkotási lehetőséghez.

Az alapítvány eltökélt abban, hogy igazodva Magyarország kormányának stratégiai kultúrpolitikai céljaihoz, valamint a Nemzeti Művelődési Intézet és a Lakitelek Népfőiskola szakmai koncepciójához, a Velencei-tónál Kárpát-medencei Művészeti Tematikus Népfőiskola (KMN) jöjjön létre. Ez – tematikáját tekintve – egyedülálló intéz-

mény lenne. A Népfőiskola a 2016-ban megnyitott Halász-kastélyban jelenleg már sikeresen működő kulturális központra épül, de szükséges a folyamatban levő beruházások befejezése, újabb, szomszédos ingatlanok fejlesztése. A Népfőiskola egyedülálló közösségformáló és nevelő módszereket bevezető intézmény. Népfőiskola és tágabb környezete egymást erősítik, és a társadalmi igény utolérte a Népfőiskola törekvéseit. Ezért fontos, hogy az ország számos pontján alakuljon egy-egy újabb sejt, amely egyre több szinten köti össze a Kárpát-medence magyar ajkú közösségét.

A Velencei-tavi Kistérségért Alapítvány

A Velencei-tavi Kistérségért Alapítványt (VTKA) 2006-ban hozta létre a tónál élő L. Simon László, aki jelenleg országgyűlési képviselőként dolgozik. A VTKA létrehozásakor megfogalmazott célok között szerepelt egyebek között, hogy civil szervezetként tevékenyen részt vegyen a Velencei-tó környékén élők kulturális életének gazdagításában, a kistérség kulturális örökségének ápolásában, idegenforgalmának, minőségi turizmusának fejlesztésében. Mindezek elérése érdekében az Alapítvány feladatul tűzte ki maga elé vállal-

kozi fórumok, továbbképzések, tanfolyamok szervezését és ezek támogatását, kiadványok összeállítását és megjelentetését, a helyi, épített, kulturális örökség védelmét, a tó környékén lakó gyermekek oktatásának segítését, és a tehetséges fiatalok kibontakozásának támogatását is. Az Alapítvány az elmúlt évtizedben szerepet vállalt állandó és időszaki kiállítások, művészeti programok rendezésében, illetve megvalósításuk támogatásában, a Velencei-tavat és környékét bemutató könyvek és egyéb kiadványok megjelentetésében, szakmai koncepciók és tervek kidolgoztatásában.

A szervezet eddig végzett munkájának kiemelkedő eredményei a kápolnásnyéki Halász-kastély műemléki védelem alatt álló ingatlan rekonstrukciója, a Velencei-tavi Intéző Bizottság egykori iratanyagára épülő irattár megmentése, a Fejér megyei irodalmi emlékfal és a hozzá kapcsolódó Olvasókönyv elkészítése és a tó környékén több szobor felállítása. Olyan programok kötődnek az alapítvány nevéhez, mint a *Velencei-tavi turisztikai évadnyitó*, a *Velencei-tavi Polgári Kaszinó*, a *Szőlészet ünnepe* (a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara megyei borversenyével közösen), a megyei vadászkamarával közös karácsonyi jótékonyági vadászat megrendezése és még számos egyéb rendezvény és kezdeményezés.

Klebelsberg Kuno mellszobra a kastély parkjában

Az Alapítvány központja a Kápolnásnyék szívében fekvő és kezelésében álló Halász-kastély, amelyben állandó kiállítás, időszaki kiállítóhely, kávézó és múzeumshop is működik. A kastély az M7-es autópályától 2 percre, Budapesttől 30 percre, Székesfehérvártól 15 percre fekszik, csodálatos természeti környezetben, a Velencei-tó kapujában. A közel két hektáros területen, a játszótérrel kiegészített védett parkban 3 műemléképület áll, amelyből kettő felújítása folyamatban van. A 12 éve sikeresen működő alapítvány elnöke a velencei lakos dr. Kazai Viktor ügyvéd.

A kápolnásnyéki Halász-kastély

A Halász-kastély 1810 körül épült majd 1910-ben építtette át tulajdonosa, Halász Gedeon barokk kis kastélynak. A második világháború és az államosítás pusztításait követően 2016-ban adták át az eredeti pompájában felújított épületet a látogatóknak. Az épület sikeresen működő kiállítóter és rendezvényközpont.

A kastély története

A napjainkban Halász-kastélyként ismert épület fő szárnyát ifj. Magyary-Kossa Péter, Fejér vármegyei főadószedő építtette 1810 körül. A korai klasszicista stílusú kúria tipikus példája volt a vagyonos köznemesség, a „táblabíró világ” építkezéseinek. A Magyary-Kossa vagyon az asszony végrendeletének megfelelően nagyrészt unokaöccsére, nádasdi Sárközy Sándorra, majd unokahúga házassága révén Halász Lázárra szállt. Az ifjan a nemesi testőrség tagjaként szolgáló, majd néhány évet katonai pályán töltő Halász Lázárt 1848-ban a liberális nemesség tagjaként a polgári forradalom oldalán találjuk, előbb civilben, majd katonaként. Élete végén megosztott birtokán és házában fiával, Gedeonnal. A fiatalkorában szerzett tapasztalatok kitűnő gazdálkodóvá tették Lázár fiát, Gedeont. Befektetései eredményeként a század végére gazdagsága kiemelkedett a környékbeli középirtokok közül. A gondos gazdának bevételeiből otthona bővítésére, környezetének szépítésére is futotta. Kúriáját nyugati irányban újabb szárnyal bővítette

és kényelmesebbé tette, körülötte pedig egy kisebb parkot alakított ki, ahol a korszak divatjának megfelelően megjelentek az angolparkok és a geometrikus kertek egyes elemei is.

Halász Gedeon első házassága válással ért véget. Második felesége a magát a pákozdi csatában is kitüntető aradi vértanú, Schweidel József lánya, Anna volt. Esküvőjükre 1881-ben került sor, fiuk, ifjabb Gedeon 1882-ben született. Az asszonyt a Pázmánd-forrás melletti – azóta kifosztott – kriptában temették el: „Schweidel József aradi vértanú lányának síremléke” – ennyit ír a térkép arról az elhagyatott sírboltról, amely Kápolnásnyék és Pázmánd között az úgynevezett Csekésben, egy kis erdő közepén, magánterületen található. A kifosztott üregben már koporsódarabot sem találni, a csontok, köztük az aradi vértanú lányának maradványai elkallódtak, a kövek szétszóródtak a síremlék körül. Ifj. Halász Gedeon apja halálával korán, még egyetemista éveiben idején megörökölte a családi birtokokat és a kúriát. 1910 körül bővítette, műszakilag korszerűsítette és egy neobarokk stílusú kis kastélynak építtette át százéves otthonát. Ugyanebben az időben, néhány szomszédos telek megvásárlása révén, nyugati irányban terjeszkedve igazi angolparkká formálták a korábbi kis díszkertet. A harmincas éveibe lépő ifjabb Gedeon az 1914-es báli szezonban, Budapesten ismerkedett meg pazonyi Elek Alexandrine-nal (1889–1981), akivel – a háború kitörése ellenére – még abban az évben házasságot is kötött. Három gyermekük született: Alexandrine, Lily és Gida. Az átalakított kastélyban és a csodálatosan kibővített parkban a családi idill 1944-ig tartott.

A kastély élénk kulturális élet színhelye volt. Leggyakrabban a Velencén élő Meszleny és Mannorff családok tagjai látogatták Halászkastélyt. Jó barátságot ápoltak

az egykori Vörösmarty-házban nyaranként élő, nemzetközi hírzeneész házaspárral, Kresz Géza hegedűművésszel és zongorista feleségével, Norah Drewett-tel. Nem meglepő tehát, hogy nagyobb társaságot megmozgató koncerteknek is gyakran otthont adott kastélyuk. Ilyenkor mások mellett megjelentek a környék nemesi és főúri családjai közül a verebi Véghek, a velencei Wickenburgok, a nyéki Ambrózyak.

A kastélyépület a második világháború pusztításaitól lakhatatlanná vált. Az államosítás következtében pedig előbb a birtok nagy részét, majd a kastélyt, a melléképületeket, végül a meghagyott kis földet is elvették a családtól. Az új

évezred elejére csupán egy nagyon romos állapotú épület emlékeztetett az egykori nemesi otthonra. A kastély újjászületésének folyamata 2014-ben vett igazi lendületet. A magyar kormány és az Európai Unió támogatásának, valamint a Velencei-tavi Kistérségért Alapítvány saját forrásainak és nem kevés munkájának köszönhetően 2016 júniusában ünnepélyes keretek között avatták fel a megújult Halász-kastélyt és 1,5 hektáros parkját. Az egykor díszes, szépen gondozott tájképi kert nyomokban őrizte még egykori elrendezésének maradványait, így a történelmi áttekintés után a XX. század eleji állapot visszaállítása volt a cél. A történelmi telepítésből származó

növényzetet megőrizték, a kert útrendszerét az eredetihez hasonló módon visszaállították, a sétányt szobrok díszítik. A park arborétumhoz illő: minden újonnan ültetett fa mellett magyar és latin nyelvű táblácska jelzi a fajtáját.

Újra élénk kulturális élet

A Velencei-tavi Kistérségért Alapítvány több éves kitartó és elkötelezett munkájának eredménye a csodálatosan megújult kastély és parkja, és a fejlesztéseknek még nincs vége. Kápolnásnyéken a két éve újjászületett épület egyre élénkebb kulturális életnek ad otthont. Immár a negyedik időszaki kiállítás ér véget decemberben, és 2019 januárjában már nyílik az új tárlat. A kastély kulturális élete folyamatosan fejlődik: a valahai tulajdonosok, a Halász-család tagjai örömmel tapasztalnék, hogy a gyönyörű épület falai közt újra a dal-lamoké, a tartalmas beszélgetéseké, az építő közösségi programoké a főszerep.

A törekvéseket igazolják a kastély rendezvényeire egyre nagyobb számban érkező látogatók: telt házzal zajlottak a nyári *Kastély-Koncertek* a komolyzene és a jazz jegyében: az Alba Regia Szimfonikusok, Demeniv Mihály, a Sárík Péter Trió, Gájer Bálint, a Dr. Jazz Band és Schnöller Szabina opera-énekes koncertjei várakozáson felüli népszerűségnek örvendtek, sokakat vonzottak. Az őszi, téli időszak csendesebb látogatottságának élénkítésére indult el a nagysikerű *Kastélymesék* sorozat: havonta egy este különleges vendégek különleges helyszínen mesélnek különleges életükről, különleges épületekről és személyes történeteik segítségével hívják rendhagyó kalandozásra hallgatóságukat. A sorozat vendége volt többek között Gróf Nádasdy Borbála, Margittai

Velencei-tavi Turisztikai Évadnyitó, Tessely Zoltán miniszterelnöki biztos előadása.

Széchenyi István mellszobra a kastély parkját díszíti.

Kastélykoncert a Sárík Péter Trióval

Kastélymesék Gróf Nádasdy Borbálával

Gábor író, Bányai Balázs történelész, Gulyás Gábor művészettörténelész, Oláh Vilmos hegedűművész, Grászli Bernadett múzeumigazgató és még sokan mások. Az adventi időszakban az *Advent a Kastélyban* rendezvénysorozat során minden adventi vasárnapon az ünnepi díszbe öltöztetett Halász-kastélyban és udvarán gyertyagyújtással, forralt borral, karácsonyi dallamokkal és irodalommal várjuk az ünnepre készülődőket. Családok, fiatalok és idősek örömmel csatlakoznak az igényes délutáni programokhoz a lenyűgöző szépségű környezetben. Az a tapasztalat, hogy a színvonalas és változatos programkínáltra van igény, és aki egyszer ellátogat a kastélyba, jó hírét viszi, és szívesen tér vissza rendszeresen az újabb kiállításokra és rendezvényekre. Ezért is indokolt, hogy nagyobb

léptékben fejlődjön tovább e kulturális központ, építve a törzsközönsegre és a kortárs művészek közösségére, akik rendszeresen megfordulnak itt.

Advent a Kastélyban – az adventi időszakban gyertyagyújtással és igényes programokkal várják az ünnepre készülődőket.

Kárpát-medencei Művészeti Tematikus Népfőiskola (KMN)

A Kárpát-medencei Művészeti Tematikus Népfőiskola létrehozásánál stratégiai cél, hogy a Kárpát-medence legkomplexebb – iskolarendszeren kívüli – művészeti képzését, továbbképzését, magyar nemzeti identitást erősítő művészeti nevelési programját megvalósító intézmény jöjjön létre. Ennek érdekében a fejlesztés fontos momentumuma a Magyar Írószövetség és a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány által létrehozott, az elmúlt években jelentős tevékenységet kifejtő, budapesti székhelyű Örökség Kulturpolitikai Intézet ide költöztetése, és a jelenleg Agárdon található, komoly iratanyaggal rendelkező Velencei-tavi Terv- és Irattár Kápolnásnyékre telepítése.

A Kárpát-medencei Művészeti Tematikus Népfőiskola tevékenységi köre a kulturális közösség-szervezés számos területére terjed majd ki. Többek között a magyarság kortárs művészeti alkotótevékenységének összefogása és tudományos igényű dokumentálása, művésztaborok szervezése szerteágazó művészeti ágakban, például kőfaragó, bronzöntő, keramikus, tűzzománc,

ikonfestő vagy nemezelő. Kiemelt jelnetőségű célkitűzés komoly kortárs gyűjtemény létrehozása, különös tekintettel a keresztény szakrális művészetre, ehhez is kapcsolódva a Népfőiskola rendszeresen szervez majd kiállításokat, rendezvényeket és tudományos konferenciákat. A KMN működésének eredményeként létrejövő alkotások és az itt alkotó művészek bemutatására, valamint hálózatépítésre ad remek alkalmat a Velencei-tavi Biennálé elindítása és rendszeres megszervezése.

A KMN további fontos tevékenységei közé tartozik majd az oktatás, a pedagógus-továbbképzés művésztanárok számára; irodalmi, műfordító, drámaíró táborok szervezése (tervezett együttműködő partnerek: Magyar Művészeti Akadémia, Magyar Írószövetség, Fiatal Írók Szövetsége, Erdélyi Magyar Írók Ligája, Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nkft.); kulturális, művészeti médiatartalmak létrehozása, társszerkesztői együttműködések kialakítása; kollégiumok alapítása, amelyek az elméleti képzésen túl nagy hangsúlyt fektetnek a gyakorlati

Felmenők – Pogány Gábor Benő szobrászművész kiállítását Lévai Anikó asszony nyitotta meg.

megközelítésre; a kortárs magyar kultúra kutatása, elemzése, kulturális stratégia alkotása (az ÖKI irányítása mellett); a vidéki közgyűjteményi rendszer újra gondolásával kapcsolatos projektek indítása (együttműködve a helyi Vörösmarty Emlékmúzeummal).

A Kárpát-medencei Művészeti Tematikus Népfőiskola (KMN) létrejövő részegységei az időszak kiállítások rendezésére alkalmas kastélyépület, a népfőiskolát kiszolgáló rendezvényterem és étte-

rem, műtárgyraktárak, vendéglakások, szálláshelyek (műtermekkel kiegészítve), rendezvényház konferenciatermekkel, művésztelepi alkotóműhely (égető kemencékkel, bronzöntő műhellyel, fa- és kőfaragó műhellyel, 3D-s nyomtatókkal és plotterekkel felszerelt digitális központtal stb.), szoborpark, a kortárs magyar meseirodalom és rajzfilmgyártás értékeire is rámutató játszótér, park (arborétum), irodák, tárgyalók és irattár.

Gyakorlati működés

A Népfőiskola egyedülálló közösségformáló és nevelő módszereket bevezető intézmény. Az élethosszig tartó tanulás, a sokszínű és sokrétű felnőttképzés sajátos formáját nyújtja majd a KMN. Az ÖKI-vel folytatott szoros együttműködés lehetővé teszi, hogy a művészeti ágak, a történelem és a Kárpát-medencei kortárs kultúra sajátos összefűzésével a KMN katalizálja a magyar közéletet. A KMN minden új épületének avatásához egy-egy konferencia, alkotótábor és Kollégium beindítása kötetlen majd.

A létrejövő Népfőiskola nem pusztán a szakmai elit, hanem a nagyközönség számára is művelő-

A Puszták aranya című kiállítást Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke nyitotta meg.

Prohászka Ottokár domborművét Spányi Antal megyei püspök szentelte meg a Halász-kastély parkjában, a Fejér megyei közéleti emlékfalon.

dési lehetőséget biztosít. Az év 12 hónapjában jól megférnek egymás mellett a professzionális művészeknek és a tehetséges hazai és határon túli magyar gyermekeknek szervezett alkotótáborok. A feltörekvő nemzedékek tagjai számára különösen inspiráló lehet, hogy együtt élnek és dolgoznak a már befutott művészekkel, akik nem egy esetben a legnehezebb körülmények közül emelkedtek ki tehetségüknek és szorgalmuknak köszönhetően. Például egy székely kis faluból évtizedekkel ezelőtt elindult, azóta országos vagy nemzetközi ismertséget juttató karizmatikus művész és egy ormánsági tehetséges kisgyermek ilyen közegben és alkotósituációban való találkozása életre szóló élményt és inspirációt jelenthet. Ezek olyan lehetőségek, amelyeket a hagyományos művészeti oktatás és a média világa sem tud megadni.

Összefoglalva: a Velencei-tó partján, az ország szívében létrejövő Népfőiskola komoly hiányt pótol, megalapításával, gondos működtetésével, és a Kárpát-medencei kulturális élet folyamatos táplálásával, a fiatal generációk és a Kárpát-medencei kortárs művésztsadalom megszólításával és összekapcsolásával megalapozza azt a szándékot, hogy az összma-

gyarság kultúrájában erősödve kapaszkodjon össze. Működése katalizátorként hat majd az összművészeti kulturális oktatás és fejlesztés kiemelkedő területeire.

L. Simon László

L. Simon László 1972-ben Székesfehérváron született. Középiskolás kora óta rajong az irodalomért, elsősorban a magyar költészetért. Írásai húszéves kora óta jelennek meg, fiatal író társaival közösen megalapította a Fiatal Írók Szövetségét, amelynek 1998–2004 között az elnöke volt. 2004-től 2010-ig a Magyar Írószövetségben dolgozott, két olyan kiváló elnök

L. Simon László, országgyűlési képviselő, a VTKA alapítója

munkáját segíthette a szervezet titkáráként, mint Kalász Márton és Vasy Géza.

Verseket, esszéket és tanulmányokat publikál. Két és fél évtizedes szerkesztői gyakorlattal rendelkezik: a Magyar Műhely szerkesztője és a Kortárs rovatvezetője, valamint évekig a Szépirodalmi Figyelő című folyóirat főszerkesztője volt, s jelenleg is a Kommentár szerkesztőbizottsági tagja. Az általa írt és tervezett könyve, a *Japán hajítás* című verseskötet a 2008-as Könyvhéten Szép Magyar Könyv Díjat kapott. Több mint egy évtizede alapítója volt a budapesti Magyar Műhely Galériának, ami ma a fővárosi képzőművészeti élet egyik elismert helyszíne.

Bálint Ágnesre emlékezve a Frakkot és Labdarózást ábrázoló domborműveket Novák Katalin államtitkár avatta fel, Csukás István idézte fel a nagyszerű pályatárs személyiségét.

Dr. Kazai Viktor

„A Velencei-tavi Kistérségért Alapítvány működése során mindenkorai lehetőségeinek kihasználásával, folyamatos munkát végzett annak érdekében, hogy az alapító okiratában meghatározott célokat megvalósítsa. Immár hatodik éve vagyok a kuratórium elnöke. Legmerészebb álmaimban sem gondoltam volna, hogy olyan intenzív munkának nézünk elébe, mint amit az elmúlt években sikerült

Dr. Kazai Viktor, a VTKA elnöke

2005-től 2012-ig a Pázmány Péter Katolikus Egyetem óraadó oktatója volt. 2016 óta a Kaposvári Egyetem címzetes egyetemi docense. Eddig tizenhat könyve jelent meg, köztük egy macedón nyelvű a kiváló macedón költő-műfordító, Paszkal Gilevszki tolmácsolásában. Irodalmi munkásságát 2004-ben Móricz Zsigmond-ösztöndíjjal, 2007-ben József Attila-díjjal ismerték el.

Kulturális szakértőként elsősorban a hazai kulturális intézményrendszer helyzetéről és a kultúra finanszírozási kérdéseiről közölt írásokat. Az irodalmi, közéleti tevékenysége mellett 2006-ban a Fidesz színeiben aktív politizálásba is kezdett. Az NKA megreformálása mellett útjára indította a könnyűzenészek munkáját támogató Cseh Tamás Programot.

2012 júniusától 2013 februárjáig az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős államtitkáráként, majd 2013–2014-ben a budai várnegyed, a fertődi Esterházy-kastély és a Kúria megújításáért felelős kormánybiztosként tevékenykedett, ez utóbbi minőség-

ében a legismertebb és legszebb feladata a budai Várkert Bazár felújításának irányítása volt.

2014. április 6-án, az országgyűlési választásokon a Fidesz-KDNP listáján szerzett újabb mandátumot. Rövid ideig a Gazdasági bizottság alelnöke, majd két évig a Miniszterelnökség miniszterhelyettese, illetve kulturális örökségvédelemért és kiemelt kulturális beruházásokért felelős államtitkára. Több kormányzati program kidolgozása fűződik a nevéhez, ezek közül kiemelhető a budai várral foglalkozó Nemzeti Hauszmann Terv, a vidéki kulturális örökséget megújítani szándékozó Nemzeti Kastély- és Nemzeti Várprogram, vagy a határon túli magyar örökséget segítő Rómer Flóris Terv. 2018-ban az országgyűlési választáson a Fidesz-KDNP színeiben harmadszor is parlamenti képviselővé választották. Jelenleg az Országgyűlés Kulturális bizottságának alelnöke.

Kiemelkedően fontos számára szűkebb hazájának, a Velencei-tó környékének fejlesztése is. Az eredmények magukért beszélnek.

Az újjászületett Halász-kastély

A gyönyörűen felújított kastélypark

megvalósítanunk. Támogatóink ehhez nyújtott nélkülözhetetlen segítségét ezúton köszönöm meg. Alapítványunk egyik legfontosabb célkitűzése, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel elősegítse a Velencei-tó idegenforgalmának fejlesztését. Ehhez azonban nem elég a tó természetes szépségéből eredő vonzerő, elengedhetetlenül szükségesek olyan kulturális és sportlétesítmények, amelyek önmagukban is érdemesek arra, hogy az idelátogatók felkeressék ezeket, illetve, hogy olyan eseményeknek adjanak otthont, amelyek további látogatókat csalogatnak a térségbe. Eddig elvégzett munkáink megkoronázásaként, az alapítvány beruházásában, befejeződött a műemlékvédelem alatt álló kápolnásnyéki Halász-kastély teljes felújítása, amely népszerű kiállítóhelynek és közösségi térnek ad otthont. A felújított kastélyhoz méltó környezet megteremtése érdekében, történeti kutatásokat követően, megvalósult a park helyreállítása is. Új épület emelni mindig jelentős, hosszú távú, jövőbe mutató döntés, hiszen egy épület fennállása általában

hosszú évtizedekre meghatározza közvetlen környezetét. Különösen így van ez a közösségi célú épületek esetében. Egy meglévő, műemléki védelem alatt álló, leromlott állapotú épület felújítása még jelentősebb vállalkozás, hiszen az elődeinktől ránk hagyott örökség továbbélését hosszabbítjuk meg, örökölni hagyva azt az utánunk következő generációknak. Ezért különösen büszke alapítványunk arra, hogy annak a kastélynak a megmentését érte el, amelyet a második világháború után oly mértékben hanyagoltak el és alakították át, hogy rekonstrukcióját az utolsó pillanatban sikerült

megkezdeni. Az alapítvány 10. születésnapján, két éve, nagy örömmel adtuk át az elkészült kastélyt és a történelmi kertet a nagyközönségnek, azzal a jövőbe vetett hittel, hogy még számtalan, sokaknak örömet okozó színvonalas tárlatot és rendezvényt szervezhetünk itt, hozzájárulva Kápolnásnyék és az egész Velencei-tavi kistérség kulturális és turisztikai életének fellendítéséhez. Törekvéseink minket igazolnak: érdemes volt ennyi munkát fektetni célkitűzéseink megvalósításába, és a fejlesztéseknek, újabb elképzeléseknek még messze nem értünk a végére...”

RODICS ESZTER angol bölcész, pedagógus, múzeumpedagógus, közszolgálati médiaszerkesztő, a kápolnásnyéki Halász-kastély igazgatója. Az ELTE Bölcsész tudományi karán szerzett diplomát, tanítással, fordítással, műfordítással foglalkozott. A Pázmány Péter Tudományegyetem és az MTVA közös képzésén közszolgálati médiaszerkesztő képzésén tanult tovább. Agárdon, a Velencei-tó partján él családjával, 2006 óta. Aktív szerepet vállalt a Gárdonyi Géza szülőházban bevezetett múzeumpedagógia program kialakításában és a foglalkozások vezetésében, szervezésében. A 2013-ban szervezett Gárdonyi-emlékév országos programkoordinátora, a *Szentjánosbogárkák* című családi foglalkoztató füzet író-szerkesztője, nevéhez fűződik a nagysikerű Gárdonyi zeneszerzőpályázat meghirdetése és lebonyolítása. 2014-ben az országos Ybl-emlékév, 2015-ben a Csók István-emlékév főszervezője. Kulturális tanácsadóként dolgozott a budai várnegyed, a fertődi Esterházy-kastély és a Kúria megújításáért felelős kormánybiztosságon, majd a kulturális örökségvédelemért és kiemelt kulturális beruházásokért felelős államtitkárságon. A Forster Központban fősztályvezetőként segítette a Nemzeti Kastély- és Nemzeti Várprogram valamint a Nemzeti Hauszmann Terv megvalósítását. 2016-ban részt vett az 1956-os emlékév lebonyolításában, az emlékév impozáns záró kötetének társszerkesztője.

*A Magyary Zoltán Népfőiskolai Társaság 2018-2020 szakmai programjának bemutatása**

Hagyományainkkal és küldetésünkkel összhangban az előttünk álló 3 év tevékenységeit is több területen kívánjuk kifejteni.

Névadónk nyomdokain haladva, a közigazgatáshoz kapcsolódóan folytatjuk több mint 10 éves megyei szintű munkatanácsadói, munkaerő-piaci, információnyújtási és mentorálási tevékenységünket a Komárom Esztergom Megyei Kormányhivatal összes foglalkoztatási osztályán. Büszkék vagyunk rá, hogy éves szinten kollégáink – jelenleg 14 fő látja el ezen feladatokat – munkanélküliek és hátrányos helyzetű embertársaink ezreit segítik visszavezetni különféle módszerekkel a munka világába (tavalyi évben összesen 9218 főnek, mely számot nagyságrendileg az elkövetkező 3 évben is tartani szándékozunk).

Terveink közt szerepel és hamarosan a megvalósítás szakaszába ér a „Magyary kutató- és tudásközpont” szellemi műhely létrehozása, mely névadónk kutatási és oktatási tevékenységének méltó utóda lenne. E létesítendő szellemi műhely az alábbi célokat tűzte zászlajára:

1. Jelenleg a tatai Móricz Zsigmond Városi Könyvtár rendelkezik

az ország harmadik legnagyobb Magyary gyűjteményével. Célunk, hogy e gyűjtemény értékeiből darabjait digitális formában közkinccsé tegyünk, így segítve a Magyary életmű jobb kutathatóságát. Emellett olyan művek, dokumentumok digitalizálását is tervezzük, ami jelenleg más gyűjteményben található meg. A legfontosabb műveket, dokumentumokat angol nyelven is publikáljuk. Célunk tehát, hogy minél szélesebb körben elérhetővé tegyünk a kutatók, érdeklődők számára a Magyary életművet, mely olyan gondolatok sokaságát tartalmazza, ami meggyőződésünk szerint újszerű, előremutató koncepciókhoz nyújthat inspirációt, nem csupán a közigazgatás elmélete terén.

2. Tematikus terv készítése a Magyary életmű következetes feldolgozására vonatkozóan. A legfontosabb szellemi termékeinek oktatási célú feldolgozásához tematika kidolgozása. Mindazon területek, ami még kevésbé kutatott, a tudományos élet szereplőinek, illetve a fiatal kutatók ösztönzésével tanulmányok készítése (tudományos kutatás, szakdolgozat).

3. Együttműködésben más tudományos műhelyekkel, egyetemekkel, továbbá helyi szereplők bevonásával, egy a Tatai-medencét vizsgáló műhely megteremtését célozzuk meg. Első projektként terület és gazdaságfejlesztés témában arra keressük a választ, hogy a külterületi kertes mezőgazdasági övezetek milyen súllyal szerepelnek a térségi élelmiszertermelésben, illetve milyen lehetőségek vannak e területek termelési volumenének növelésére, erőforrásigényük optimalizálására, továbbá a felesleg piacra juttatására. Megvizsgáljuk, milyen ösztönző rendszert érdemes használni, hogy e területek kihasználtsága fokozódjon. Arra is keressük a választ, hogy az esetleges gépesítés milyen közös formában képzelhető el, az egyes településrész lakói számára. A társprogram keretében, olyan komplex, környezetbarát gazdálkodási módszerek oktatására kerül sor, mely minőségét tekintve jobb eredménnyel bír, mint a konvencionális, ipari termelési produktumai. Megvizsgáljuk továbbá, hogy a helyben lakók együttműködését miként lehet motiválni és milyen

* Az NMI Művelődési Intézet népfőiskolai kiadványok sorozatában 2018-ban megjelent tatai szöveg egy fejezete.

szervezeti keretben valósítható ez meg a leghatékonyabban (pl. szociális szövetkezet, más önszerveződés stb.). A projekt része a módszertan kidolgozása, jó gyakorlatok összegyűjtése, elérhetővé tétele más térségek számára is, illetve vizsgálja a foglalkoztatás lehetőségeinek bővítését is.

A Magyary Kutatóműhely első feladata előkészíteni az „Önellátás és fenntartható gazdálkodás a Tatai-medencében” című projektünket, melynek célja a Tatai-medencében élők gazdálkodási tevékenységének ösztönzése, a helyi élelmiszer előállítás minőségi és mennyiségi növelése, környezetbarát kertészeti módszerek, elvek (biogazdálkodás, perma-kultúrák szemlélet) segítségével, elméleti és gyakorlati oktatás által. A zártkereti, háztáji gazdálkodás csökkenő tendenciájának megállítása, a kapcsolódó külterületek termelési kapacitásának növelése, mikro-vállalkozások létesítésének ösztönzése. A gazdák és szakemberek hálózatba szervezése, jó gyakorlatok összegyűjtése, népszerűsítése.

Ennek keretében hároméves képzést indítunk az alábbiak szerint:

1. év (két félév) elméleti és gyakorlati képzés: 2x15 alkalom mely során előadóink különböző szakterületekről, különféle szemlélettel mutatják be a „konvencionális”, kőolaj alapú mezőgazdasággal szemben, mire képes a szelíd energiákkal operáló, ökológiai szemléletű módszertan és eszköztár. Az elméletben tanultakat az előadások mellett gyakorlati oktatás mélyíti el a tematikához és évszakhoz illeszkedően (félévente 3 hétfőre, szombat és vasárnap). Témák: talaj-előkészítés, zöldség-, gyümölcs-termesztés, gyümölcsészeti, kertészeti ismeretek)

A Magyary Zoltán Népfőiskolai Társaság tradíciójának megfelelően „vándor könyvtár” létesít, melyben a tanultakat segítő a gyakorlatban is hasznosítható szakirodalmat gyűjt össze és tesz elérhetővé a hallgatók, érdeklődők számára.

A résztvevők hálózatba szervezését a program kezdetétől fogva tudatosan építjük, mely a valós és az online térben a tapasztalatcserét szolgálná, illetve erőforrás megosztást ösztönözné. A Népfőiskolánk szervezésében klubtalálkozókat hívunk létre, mely funkcióját illetően a képzés lezárultát követően önképző körre

alakítunk át. Ennek fő feladatául az új tapasztalatok megosztását, illetve az új szakirodalmak bemutatását, feldolgozását, népszerűsítését jelöljük meg. E fázis facilitálását, mentorálását ugyancsak mi végeznénk. A folyamat során a helyi tapasztalatokból, jó gyakorlatokból útmutatót állítunk össze, népszerűsítésre alkalmas digitális tartalmakat készítünk, melyet a közösségi média különféle felületein, toborzáshoz, kampányokhoz használunk fel, ezáltal erősítve a kezdeti célkitűzéseket, biztosítva a folyamatosságot.

A 2. év első félévében (15 alkalom) a gyógynövény termesztést és feldolgozást vesszük górcső alá. Célunk a gyógynövénytermesztés volumenének drasztikus visszaesését hivatott a térségben megállítani. A második félévben (tavasztól ősziig) olyan workshopokat (12 hétfőre, szombat és vasárnap) rendeznénk mesteremberek vezetésével, amik a gazdasághoz szükséges leggyakrabban előforduló eszközök elkészítésének tudását adnák át a résztvevőknek, úgymint házi aszaló, komposztáló, gyógynövény szárító, üvegház stb. építése, illetve a mindennapi élethez szükséges régi mesterségekből merítenénk (szapankészítés, kosárfonás, vályogozás, sajt készítés, befőzés, kemence, agyagozás stb.).

A 3. évben a térség leendő vagy gyakorló szőlőtermesztő, illetve borász társadalmát célozzuk meg egy 15 alkalmas elméleti és gyakorlati kurzussal. A félév során három alkalommal kétnapos hétfői gyakorlatra is sor kerül. Kis parcellákon organikus szőlőtermesztést és borászkodást ösztönző elméleti és gyakorlati képzést indítunk. A cél, hogy minőségi, kézműves boraszatok, szőlőtermesztők indulását segítsük elő, elsősorban a kevésbé neves, de adottságait tekintve jó bortermő, illetve a már jó nevű területeken is.

IKSZ Műhelykonferencia

májában tájékozódhatnak az érdeklődők e témában, hanem lehetőség nyílik közösségi kerthez kapcsolódó gyakorlati bemutatókon is részt venniük, úgymint a komposztálás, vegyszermentes kertművelés, növénytársítások összeállítása, illetve számos más területen. A Bacsó Béla lakótelep kiskertés részén Tata Város Önkormányzatával közösen közösségi kert kialakításába kezdünk, de szeretnénk e tevékenységünket más területre is kiterjeszteni. A közösségi kert szemléletformáló ereje nem korlátozódik csupán a környezettudatosságra, számtalan előnye közül kiemelendő a közösségépítő, szociális, egészségügyi és gazdasági hatása is. A Komárom Esztergom Megyei Klímavédelmi Paktum tagjaként kötelességünknek érezzük a környezeti fenntarthatóság eszméjét minél több háztartásba eljuttatni.

Közművelődési tevékenységünket a népfőiskolai mozgalom hagyományainak megfelelően szerteágazó területeken végezzük. A szabad művelődés, az élethosszig tartó tanulás, továbbá a kompetenciafejlesztés lehetőségét közhasznú státuszunknak megfelelően igyekszünk minél szélesebb kör számára

Egészségügyi előadás

ingyenesen elérhetővé tenni. Évek óta nagy népszerűségnek örvendő (egészségügyi, irodalomtörténeti, történelmi stb.) előadás-sorozatunkat az elkövetkező 3 évben is folytatni kívánjuk, ahogy gyógynövényekkel kapcsolatos, illetve nyelvi tanfolyamainkat is. Ezen feladataink folytatására több, e témakörben elnyert pályázatunk a garancia, illetve Tata Város Önkormányzatával határozatlan időre kötött közművelődési megállapodásunk.

2017-ben került első ízben megrendezésre a I. Magyar Egészségnap, melynek folytatását az elkövetkező években is tervez-

zük. A szakmával egyetértve e rendezvényünk szemléletében a megelőzésre helyezük a hangsúlyt, így az egészséges táplálkozásra (környezeti szemlélettel kiegészítve a helyi vegyszermentes termékekre), a mértékletességre a gyógynövények fogyasztásában, és a mozgás fontosságára.

Szervezet és közösségfejlesztés terén két nagy projektbe kezdünk. Egyrésről az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) helyi rendszerét 2017 óta egy mintaprojekt keretében igyekszünk példaértékűvé fejleszteni, mely módszerekre alapozva, illetve azok segítségével más településeken is fel lehet majd építeni ennek működő rendszerét. A program keretében az Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutató és Fejlesztő Intézetével partnerségben pedagógus-továbbképzést tartottunk, továbbá IKSZ- és önkéntes menedzsmenet hallgathattak civil szervezetek delegáltjai. Jelenleg egy nagy közös rendezvényt szervezünk (IKSZ Börze), ahol állami, önkormányzati, illetve civil szervezetek, mint fogadószervezetek találkozhatnak a diákokkal, érintettekkel. Hagyományteremtő jelleggel ez év áprilisában kerül megrendezésre. Célja, hogy valóban tartalmas, pedagógiai szempontból is hasznos

Pedagógus továbbképzés

tevékenységeket végezhesen az ifúság, továbbá, hogy erősítse a generációk közti együttműködést és terjessze az önkéntesség ethoszát. A folyamat részeként további felkészítő, érzékenyítő programokat szervezünk az érintetteknek az elkövetkező években, lehetőséget biztosítva minden érdeklődőnek a bekapcsolódáshoz.

Az IKSZ-es projektünkre építve – mely „előszobája” az önkéntességnek –, életre hívjuk a Magyar Önkéntes Központot, mely elképzelés a munkaerőpiac szempontjából inaktív személyek szabadidős tevékenységeit kívánja olyan tartalommal feltölteni, ami képessé teszi őket az egész életen át tartó tanulás elsajátítására. Informális és nem formális képzésekkel kívánjuk a célcsoport képességeit fejleszteni, így könnyítve a munka világába történő hatékonyabb elhelyezkedést.

A projekt megvalósítási időszakának tervezett időintervalluma: harminc hónap.

Szakmai tevékenységei a következő csoportokat alkotják:

1. Toborzás, a program népszerűsítése

A toborzás célja a potenciális résztvevők felkutatása és megnyerése; lehetőleg olyan pályázók megszólítása, akik a pályázati feltételeknek, a képzési követelményeknek megfelelnek. Az előzetes igényfelmérés és elemzés alapján a projekt aktivizálási stratégiája a célzott megkereséseken (oktatási intézmények, munkaügyi központok) és a folyamatos tájékoztatókon alapul (információs pont, online felület).

2. Képzések, felkészítések lebonyolítása

Indokoltak tartjuk az alapkompenciákat bővítő, szaktudást nyújtó képzések integrálását a fejlesztési tervünkben. E rendszerben helye van olyan általános, „konvertibilis” gyakorlati jártasságnak is, amely a mindennapi érvényesülés elengedhetetlen feltétele: mára a nyelvismeret és az autózvezetői jogosítvány megléte a munkaerőpiac legáltalánosabb követelményei közé tartoznak. A képzések által valósulhat meg „az egyén képességeinek és szélesebb értelemben vett társadalmi céljainak magasabb szintű integrációja”.

3. Tapasztalatszerzést segítő programok

A csoportspecifikus érintkezési formák gyakorlásával a résztvevőknek lehetősége nyílik megosztani tapasztalataikat, alkalmat ad saját tudásanyaguk felülvizsgálatára, az elméleti és gyakorlati tapasztalatok egybevetésére, miáltal bővíthetik ismereteiket. Ezek a programok a mindennapokba könnyen transzformálható tudást közvetítenek, gazdagítják a személyes kapcsolatok rendszerét, és alkalmasak egy laza, mégis létező szakmai támogató háló kialakítására.

4. Mentoráció és alkalmassági vizsgálatok, felkészítés

Az Egészségügyi Világszervezet megfogalmazása szerint a pozitív lelki egészség „a jóllét olyan állapota, amelynek révén minden egyén felismeri saját lehetőségeit, meg tud küzdeni a mindennapi élet kihívásaival, képes az eredményes munkavégzésre, és hozzá tud járulni közössége fejlődéséhez. A lelkiileg egészséges dolgozók jobban teljesítenek munkájuk során.” Az egészségfejlesztési beavatkozások növelhetik az eredményességet és a teljesítményt, egy tudatos életforma iránti igényt generálva. A résztvevők tevékenységeit egy mentorációs folyamat kíséri.

„Tanuló Tata” projektünk célja a 1603/2014. (XI. 4.) Korm. határozattal elfogadott, az egész életen át tartó tanulás szakpolitikájának keretstratégiájában megfogalmazottak szerint a kulturális intézményekben megvalósuló, egész életen át tartó tanulást biztosító szolgáltatások, tevékenységek, új tanulási tartalmak támogatása, új típusú tanulási formák kialakítása sokszínű tematikájú programmal, az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges feltételek megteremtése, illetve a meglévő szolgáltatások továbbfejlesztése. Programunk rész-céljai: alapkompenciák fejlesztése a nem formális és informális képzési formák és szolgáltatások (pl. távoktatás, e-learning) kiterjesztésével; a formális oktatásba való visszatérés vagy belépés elősegítése az egész életen át tartó tanulási tevékenységek által; kultúra bázisán megszerzett készségek hasznosítása a munkaerőpiacra és a társadalmi, ill. közéletbe való visszatérés érdekében; új innovatív tanulási lehetőségek és formák fejlesztése és elterjesztése a felnőttek és a képző szakemberek számára; tanulás ta-

Egymásért

nulásának támogatása; digitalizált, tanulást segítő kulturális tartalmak (e-gyűjtemény stb.) felhasználási módjainak megismertetése az egész életen át tartó tanulás érdekében; állampolgári kompetencia, kulturális kifejezőkészség és a tudományos magyarázatok alkalmazására képessé tétel, anyanyelvi, nyelvi és digitális kompetenciák fejlesztése; funkcionális analfabetizmus visszaszorítása, továbbá közösségfejlesztés, helyi identitás megerősítése, egyéni kompetenciák fejlesztése; tanulás tanulásának támogatása.

Nemzetközi együttműködésben megvalósuló, szociális fejlesztési programunk a 24 éve megrendezett bécsi Emberi Jogi Világkonferencián elfogadott cselekvési program 3 kritikus területére terjed ki:

1. egyenlőtlen hozzáférés az oktatáshoz-képzéshez,
2. egyenlőtlen hozzáférés az egészségügyi ellátáshoz,
3. egyenlőtlen hozzáférés a gazdasági javakhoz és a produktív tevékenységekhez,

Az ÁROP programok hatás-elemzésének esettanulmánya alap-

ján programunkban néhány területileg független adaptálható (sziner-gikus) elemet hangsúlyozunk a női célcsoportok számára:

- Foglalkoztatási, munkaerő-piaci tanácsadás
 - Nők számára szervezett komplex segítő programok
 - A jövőbeni gyermekvállalás várható követelményeivel kapcsolatos tanácsadás, felvilágosítás erősítése a nehéz gazdasági, társadalmi helyzetben lévő szülők és potenciális szülők körében
 - Áldozatvédelemmel kapcsolatos felvilágosító tevékenység erősítése az áldozattá válás esélyeinek csökkentése érdekében
 - Gazdaságilag kiszolgáltatott nők számára komplex segítségnyújtást biztosító programok bővítése
- Általános és speciális célok:
- A négy nemzetközi (2 szerb és 2 szlovák) együttműködő partner bevonásával a közös munkában rejlő lehetőségek kiaknázása a nemek közötti esélyegyenlőség érdekében az együttműködő szociális innovációk (jó gyakorlatok) fejlesztése, disszeminációja révén:
- A projektünk célja hazai és nemzetközi tapasztalatok és jó gya-

I. TATAI IKSZ BÖRZE AZ ISKOLAI KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLTATÁS LEHETŐSÉGEK TÁRMAZA

GYERE EL!

**HOGY ZSÁK ÉS FOLTJA
EGYMÁSRA TALÁLJON!**

IDŐPONT: 2018.04.10. 08:00-14:00

Helyszín: Eötvös József Gimnázium tornaterme
2890 Tata, Tanoda tér 5.

Jelentkezés és információ:
info@mznt.hu
Tel: 06 30 612 4673

SZÉCHENYI

EUROPAI UNIÓ
Európai Unió
Európai Szociális Alap
HUMANIZMUS
BEFEKTETÉS A JÖVŐRE

A Magary Zoltán Népfőiskolai Társaság

KÉZ A KÉZBEN...
...kreatív humánerőforrás szervezés
címmel

iskolai közösségi szolgálat- (IKSZ) és önkéntes menedzsment képzést indít fogadó szervezetek számára.

A 40 órás képzés célja felkészíteni a szervezeteket IKSZ-es diákok és önkéntesek fogadására, így segítve a szervezetek deklarált misszióját, társadalmi felelősségvállalását, továbbá a generációk közti együttműködést.

A képzés ingyenes, de 12 főben maximál!

Jelentkezési határidő: 2018. január 15. Bővebb információ a képzésről az alábbi elérhetőségeken lehetséges:
Tel.: 06 30 612 4673 E-mail: info@mznt.hu
Web: www.mznt.hu

SZÉCHENYI
Köznevelési Minisztérium
Köznevelési Értéktár Program
MAGYARORSZÁGI KÖZNEVELÉSI MINISZTERIUM
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

korlatok megismerése a nemek közötti esélyegyenlőség témaköréhez kapcsolódó, egyéni és közösségi életminőség-javító fejlesztések terén az évi 6 műhelymunka és az évi 4 db tanulmányút során

– Ajánlások kidolgozása az 1 db minimum 120 000 karaktert tartalmazó szakmai ajánlásban, mely a területi-ágazati disszeminációra alkalmas.

– A nemek közötti esélyegyenlőség csökkentésére kialakított civil és professzionális protokollok megismertetése, a problémák hatékonyabb kezelése a nemzetközi (határokon átnyúló) együttműködések szinergiáinak menedzselése.

– A nemzetközi együttműködések segítik a szakemberek és a tudás cseréjét, disszeminációját, a közös programok / eredmények erősítik a szakmai identitást és a szűkebb-tágabb térségi (európai) összetartozást a két országban (Magyarország-Szlovákia) 100-100 fős célcsoporton történő kutatással, megfogalmazva az összehasonlító kutatást, az 1 db, legalább 120.000 karakteres kutatási zárójelentésben.

– Aktív szakmai/szakpolitikai együttműködés kialakítása hazánk északi és déli határai mentén a ne-

mek közötti esélyegyenlőség csökkentése érdekében.

– A tevékenységek határokon innen és határokon túl is segítik az egyenlő bánásmód érvényesülését érzékenyítő tréningekkel és egynapos, illetve 30 órás felkészítésekkel, melyek hozzájárulnak az oktatási/foglalkoztatási egyenlőtlenségek mérsékléséhez is.

– A programok támogatják a családbarát lokális közösségek meggyökeresedését a társadalmi felzárkózás terén.

Végezetül, de koránt sem utolsó sorban korábbi értéktartó és

értékbemutató munkánk folytatásaként és annak kiegészítéseként, továbbá a Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózat céljainak megvalósítása érdekében a magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény adta lehetőségek alapján a Tatai-medence településeit – azokkal partnerségi viszonyban – segíteni kívánjuk értéktári tevékenységgel kapcsolatos munkájukban. Célul tűztük ki, hogy minden település lakosságát közösségi rendezvények keretében bevonjuk az értéktartás folyamatába és ennek eredményeként a helyi értéktár kínálatot bővítjük.

HERCZIG SZABOLCS szociológus, a Magary Zoltán Népfőiskolai Társaság alelnöke, projektvezető.

ILLÉS KÁDEK KATA tanító, szociológus, 2016-ban csatlakozott a Magary Zoltán Népfőiskolai Társasághoz. Komáromban született, iskoláit Somorján végezte, majd a győri Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola angol nyelvi tanítói szakán szerzett oklevelet. Az ELTE Szociológiai Intézetének UNESCO Minority Studies szakán diplomázott kisebbségsszociológiából angol nyelven. Pályáját az Utrechti Egyetem University College intézetében kezdte tutorként, ahol fiatalokat mentorált. Vezette az intézmény közép-európai diáktoborzó programját, 60 gimnázium és szakközépiskola diákjainak felvételét koordinálta. Magyarország, Csehország, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország, Lengyelország és Macedónia területéről érkeztek a hallgatók. 1998-ban visszatért a Felvidékre, a Szlovák Szociális és Munkaügyi Minisztérium Államtitkárságán dolgozott, a nemzetközi és magyar nyelvű levelezésért felelt. Vezette a Szlovák Köztársaság Kormányhivatalának Kisebbségfejlesztési Osztályát, ismerkedett az első Phare uniós pályázatokkal, majd a Holland Királyság pozsonyi nagykövetségén MATRA kétoldalú társadalomfejlesztési projekteket koordinált. 2003-tól vajdasági zeneművész férjével Tatán telepedtek le. Magyarországon humán erőforrás-fejlesztési területen szerzett tapasztalatot, a DEVELOP tanácsadó vállalatnál HR generalistaként és nemzetközi projekt-koordinátorként működött, majd a Pricewaterhouse Coopers adótanácsadó vállalat HR business partnere, a napi személyzeti ügyek mellett a tehetséggondozás, coaching, tréning-szervezés, toborzás és beillesztés a feladatkörei. Civil területen is tapasztalatokat szerzett, az általa vezetett Magyar Identitásért Regionális Egyesület 2017-ben projektpartnerével együtt a CIDAN European Award for Citizenship, Security and Defence díjban részesült, melyet a Berlini Biztonsági konferencián vettek át. Második gyermeke születését követően csatlakozott a Magary Zoltán Népfőiskolai Társasághoz.

VÁSÁRHELYI BOGLÁRKA természetvédelmi mérnök, tudománykommunikátor. Jelenleg a Szent István Egyetem Környezettudományi Doktori Iskolájában folytatja tanulmányait, múzeumpedagógusként a Magyar Természetudományi Múzeumban dolgozik, és szabadidejében a ZÖLD XVII Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Városfejlesztési Egyesület aktív tagja.

A Salföldi Műhely Népfőiskola tevékenységéből*

Szövés

A Salföldi Műhely alapítója Korényi Dalma képzőművész 1979 óta folyamatosan vezet nyári szövőtáborokat. Ez a Műhely fő profilja, melyet a jövőben is fenntartani és tovább fejleszteni tervezünk.

Első szükséges lépés kilenc műemlék paraszt szövőszék restaurálása és favédelmi konzerválása. Erre képzett restaurátorokat fogunk felkérni.

A színes gyapjú szövéshez szükséges fonalak beszerzése mellett tervezzük saját juhaink gyapjának feldolgozását. Keressük a kapcsolatot hazai és Kárpát-medencei kárto-

ló, fonalkészítő és festő műhelyekkel. Tervünk egy gyapjúfeldolgozó felállítása Salföldön. Ehhez rendelkezésre áll a Nemzeti Park salföldi majorjában egy használaton kívüli teljes gyapjúfeldolgozó gépsor.

A nyári szövőtáborok sorát tervezzük az év többi hónapjára is kiterjeszteni, a szövés, nemezés és más kézműves munkák tudományába a helyi asszonyokat is bevonni.

Zene

A Salföldi Műhely nyári táborai között évek óta szerepel a csellótábor gyerekeknek, és mesterkép-

zés fiatal zenészeknek. Tervezzük ezt más hangszerek oktatására is kiterjeszteni, és összekapcsolni a Kisőrsi Dzsesszfesztivállal és a Szent-György hegyi „Volt-Nincs” fesztivállal.

Lovaglás, lovas hagyományőrzés

A Salföldi Műhely Népfőiskola Egyesület évek óta együttműködik a Salföldi Kopjások Alapítvánnyal. Ez a tulajdonát képező lóállomány, gyakorlópálya és oktató gárda segítségével gyerek és felnőtt lovas képzést vezet.

Szövés a Salföldi Műhelyben (Salföldi Műhely)

* A válogatás a Salföldi Műhely Népfőiskola kiadványa alapján készült (a szerk.)

csolatban áll a Balaton-felvidéki Radetzky Huszár Egyesülettel, és tagja a Magyar Huszár és Katonai Hagományőrző Szövetségnek. Ezért a lovas oktatást a katonai hagyományőrzés irányában folytatja, elsősorban fiúk és férfiak részére. A kiképzés része a magyar történelem, hadtörténelem, vívás és néptánc.

Terveink közé tartozik a lovas oktatás kiterjesztése más településekre, az együttműködés a közeli lovardákkal, a lótarítás és idomítás módszereinek egyeztetése.

Solymászat

A solymászat a nemzeti kultúra és hagyomány szerves része. Szerencsés adottság, hogy Diszelben van a székhelye a két kiváló sólyomtenyésztőnek, Győrffy-Villám Andrásnak és Zsombornak, akik a Salföldi Műhely oktatói, és rendszeresen tartanak bemutatókat a helyszínen. Az elkövetkező három év terveit közt szerepel solymász táborok indítása is.

Csellótábor (Salföldi Műhely)

Terveink szerint ezt tovább fejlesztjük, és egyhetes bentlakásos tanfolyamok formájában négy lépésben végezzük.

1. Alapfokú gyerek lovastábor (10 éves kor alatt)
2. Kis huszár képzés (10-14 éves korosztály)
3. Kópás kiképző tábor (14 éves kor felett gyakorlott lovasoknak)

4. Lovas továbbképzés mesteredző vezetésével kiképzett felnőtt lovasoknak.

Emellett lovaglási lehetőséget nyújt a nyári táborok résztvevőinek.

A Salföldi Kópások egy XVI–XVII. századi végvári hagyományőrző lovascapat, testvérkap-

Gyerek kópás kiképzés (Salföldi Műhely)

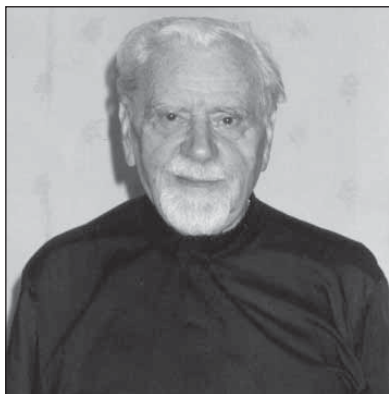
Értékválogatás a népfőiskola alapját jelentő Tamási Értéktárból

A válogatás olyan értékeket mutat be, amelyek Tamási kulturális életének részei, illetve a legalkalmasabbak rá, hogy tevékenység kapcsolódjon hozzájuk.

Kulturális örökség

Cser László irodalmi hagyatéka

Cser (Stockinger) László jezsuita szerzetes, pap, író, költő 1914. december 16-án született Tamásiban. 1933-ban lett a Jézus Társaság tagja. 1939-ben Kínába ment misszióba. Előbb kínai nyelvet tanult, majd 1941-től hittant és latint tanított kínai gyerekeknek. 1945-ben szentelték pappá Sanghajban. 1949-ben a tiencsini francia jezsuiták egyetemén összehasonlító irodalomtörténetet és újságírást oktatott.

Cser László

1949-1953 között kanadai magyar egyházközsegekben teljesített szolgálatot. 1955-ben az USA-ban telepedett le, ahol a Formos-ra menekült magyar jezsuita misszió prokurátora lett, közben három észak-amerikai angol plébánián lelkipásztorkodott. 2001-ben Tamási város díszpolgárává avatták.

Nyugati magyar katolikus lapokban publikált. Számos útleírást, elmélkedést, vallásos cikket írt, de legmaradandóbb alkotásai versei. Filozófáló, intellektuális sorain is átütőgyermekkor, magyarsága és a tamási otthon emléke.

Cser László fiatal kora óta távol élt hazájától, de mindenütt magyar íróként, magyar költőként a körülötte élő magyarok lelkesítőjeként tevékenykedett. Haláláig elkísérte a magyar föld és szülőhelye Tamási szeretete és emléke. Írói, költői munkássága a magyar katolikus irodalomban jelentős értéket képvisel.

Tamási örökség című helyismereti kiadványsorozat

2009-ben Tamási Város Önkormányzati Képviselő-testülete, a Könnyü László Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény és a Tamási Helytörténeti Alapítvány pályázatot hirdetett Tamási település

történetének feldolgozására: bármely korszak politikai, gazdasági, oktatási, kulturális, közművelődési, egészségügyi, igazságszolgáltatási területéről, hivataláról, intézményéről, vállalatáról, üzeméről, fontosabb vállalkozásairól, jelesebb személyiségéről elkészített írott tanulmány elkészítésére. A mindenkori 1. helyezést elért dolgozat pedig megjelentetésre kerül a Tamási örökség című helyismereti sorozatban: ezzel is ösztönözve, illetve segítve a pályázót a publikáció nyomdai megjelentetésében és annak népszerűsítésében. A sorozat mindegyikét angol és német nyelvű rezümé zárja.

• Kurdi Tibor: Présház és pince a Várhegyen: A szőlőhegy, az építmény és a gazdálkodás egy várhegyi présházpincénél (2010)

• Balázs Kovács Sándor: Újévtől szilveszterig: A jeles napokhoz fűződő népszokások és hiedelmek a Kapos mentén (2011)

• K. Németh András: Haza a múltban: Szemelvények Tamási újkori történetéből (2012)

• Örményi János: Mozaikok a tamási külterületi iskolák történetéből (2013)

• Borsi Ferenc: Tamási citerák (2014)

• Dencz Zsuzsanna: „Ember lenni mindig, minden körülményben” (2014)

Iglice népdalkör tevékenysége

A Kör 1997 óta rendszeres résztvevője nemcsak a nagy városi rendezvényeknek, hanem a különféle népzenei találkozónak és versenyeknek is.

Minden esztendőben sikeresen szerepelnek a Tolna Megyei Cinege Népdaléneklési Versenyen. Országos minősítés keretében két alkalommal is arany fokozatot értek el. A helyi népdalkincs mellett szívesen énekelik a magyar népzenei dialektus minden területének dalait. Hatékonyan segítik az autentikus magyar népdalkincs megőrzését és népszerűsítését, ezen belül a helyi és tájbeli népdalkincsét is.

Iglice népdalkör

Pántlika Néptánc Együttes

A város számára különösen fontos ez utóbbi feltárása és minél szélesebb körben való ismertté tétele. Együttműködnek a helyi citerások és néptáncosok csoportjaival. Lelkes és magas színvonalú tevékenységükkel jelentős mértékben hozzájárulnak a Tolna megyei kulturális szellemi örökség védelméhez.

Pántlika Néptánc Együttes

A Pántlika Néptánc Együttes lehetőséget ad a helyi gyerekek, fiatalok és felnőttek számára, hogy magas színvonalon ismerkedjenek meg a népi kultúrával és a Kárpát-medence néptáncaival, népdalaival. Fontos az együttes közösségformáló ereje.

Az együttes 2003 őszén alakult. Célja a népi kultúra erősítése, ezen

belül a néptánc hagyományainak megőrzése, értékeinek ápolása és megújítása. Az együttes csoportjai a Kárpát-medencében fellelhető táncok elsajátításával foglalkoznak. Ezek az ismeretek alapul szolgálnak a különböző táncdialektusok megismeréséhez, koreográfiák elkészítéséhez, és azok színpadi megjelenítéséhez. Az együttes jelenleg öt korosztály szerint elkülönülő csoportból áll. A legkisebbek a magyar népi kultúrában megtalálható gyermekjátékok megismerésével és megtanulásával néphagyományokon alapuló játékos, táncos nevelést kapnak. A fiatal korosztálynál nagy hangsúlyt fektetnek az improvizáció, mozgáskultúra, tér-, forma-, stílusérezék fejlesztésére. A felnőtt csoport célja a hagyományok megőrzése, ápolása, továbbadása.

Elért eredmények:

III. Fejér Megyei Amatőr Néptáncgyűttesek Minősítő Fesztiválja Alap arany minősítés (2011.),

I. Baranyai Szólótánc Fesztivál Pécs Simon Alexandra és Papp Dániel különdíj (2012),

Fejér Megyei Amatőr Néptáncgyűttesek

V. Minősítő Fesztiválja Puztávám arany minősítés (2013),

Tolna Megyei Amatőr Néptáncgyűttesek I. Szakmai Fesztiválja Kakasd arany minősítés (2013),

II. Baranyai Szólótánc Fesztivál Pécs Takács Titanilla, Kárász Gergő, Pech Janina és Somogyi Gergő különdíj (2014)

Szegedi Miklós hagyatéka

Szegedi Miklós autodidakta fényképész, de a szakma igazi mesterévé vált. Évtizedeken keresztül fotózta, filmre vette a város életének fő eseményeit, épületeit, üzemeit.

Nagy utazásokat tett a világ különböző tájain. Az európai országokon kívül járt Törökországban, Egyiptomban, Kenyában, Japánban, Nepálban, Indiában. Utazásairól vetített képes élménybeszámolókat tartott. Fotóiból több kiállítás nyílt a helyi művelődési házban. Életműve, amely papír alapú fotókból, negatívokból, diákból és különféle szélességű mozgófilmekből, valamint fotózás és filmezés korabeli eszközeiből áll, a helytörténeti gyűjteményt gazdagítja.

A hagyatéka több évtized képes dokumentumait tartalmazza a város életéből, ezért helytörténeti szempontból kiemelt jelentőségű.

Kulturális örökség, ipari és műszaki megoldások

Huth család szíjgyártó műhelye

A Huth-féle szíjgyártó műhely a tradicionális családi szíjgyártásnak és egy ma már ritka, de ősi népi mesterségnek a hagyományait, szerszámaikat és termékeit őrzi.

A szíjgyártás Tamasiban 1887 óta a Huth család nevéhez fűződik. Huth János 1887-ben költözött Tamasiba, így lett a helyi ipartestület tagja. Mesterségét a céhes rendszerben tanulta, azt vándorlással mélyítette el. 1938-ban Debrecenben kongresszusi oklevelet kapott kiállított szerszámaiért. Fia, Huth Márton 1921-ben lett önálló iparos és 1967-ig, haláláig dolgozott szakmájában. A sütvényi ménes szállítói voltak, de a környék egyéni gazdaságainak is készítettek szerszámokat. Az évi kvantum

Szegedi Miklós amatőr fotós

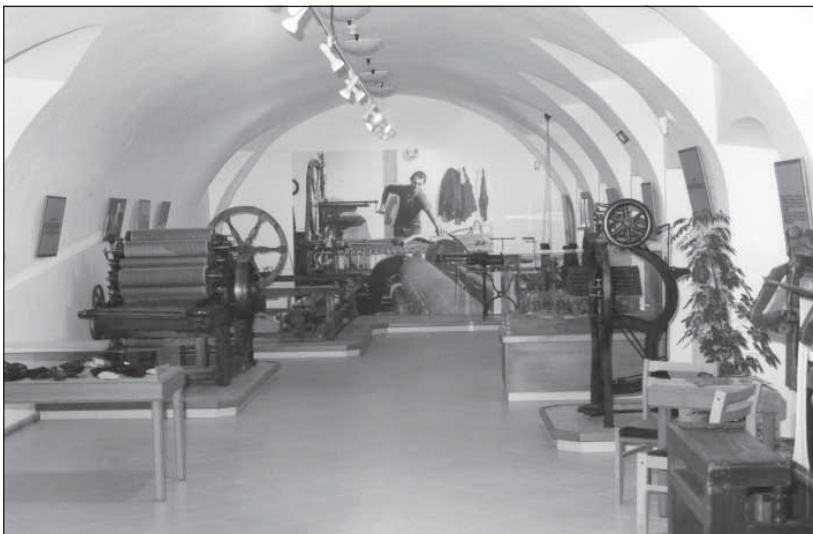
Huth Márton

1937-ben 300-350 pár szerszám volt. 1939-ben Huth Mártont behívták katonának, fia ifj. Huth Márton, aki akkor inaséveit töl-

tötte, egyedül maradt a segédekkel. Ő a háború után tett mestervizsgát. 1947-ben már kiállításon szerepeltek munkái, s a Földművelési Tanács első helyezését kapta. Szerszámai itthon is, külföldön is ismertek és keresettek voltak, állandó résztvevője volt az országos vásároknak, a szilvásváradai, kecskeméti, nagyvázsonyi és tamási lovasnapoknak. Fia, Huth Zoltán 1970-ben tett szakmunkásvizsgát, s vele már a negyedik nemzedék őrzi, műveli e több évszázados mesterséget.

Rittinger-féle tutyiműhely

2012-ben visszakерült a városba az addig az obudai Goldberger Textilipari Gyűjteményben megőrzött, az egyik legtovább működő hazai tex-

Rittinger-féle tutyiműhely

Cserénygáti vízimalom

tilmanufaktúra. A tutyi gyapjából két túvel kötött, kérgetlen papucs-féle. Van vidék, ahol pacskernak hívják, van, ahol mamusznak nevezik. Az 1920-as évektől az 1991-ig Tamásiban működött a híres Rittinger-féle tutyiműhely. 2012-ben visszakerült a városba az addig az óbudai Goldberger Textilipari Gyűjteményben megőrzött, az egyik legtovább működő hazai textilmanufaktúra. Innentől a gépeket, valamint a gyártás folyamatát bemutató makettet, és a tutyikból álló válogatást a tervek szerint a tamási helytörténeti gyűjtemény részeként állítják ki. A családi vállalkozás a 19. századra nyúlik vissza, Rittinger János 1868-ban az Osztrák-Magyar Monarchia közös hadseregében

kezdte harisnyakötőként, később lett önálló iparos mester. A népszerű lábbelit a Felvidéktől Horvátorszáig keresték. A jellemzően sváb lábbelihez használt posztót szintén a tamási műhelyben állították elő.

Ipari és műszaki megoldások

Cserénygáti vízimalom

A város szélén, a központtól mintegy két kilométerre keleti irányban szabadon áll az 1912-es esztendő óta a Cseringát patak mellett egy ligetes területen. A jelenlegi malom helyén Kovács Imre fabódés vízimalma már az 1800-as évek végén állt. A helyére épült nyeregteretűs épület alaprajza téglalap. Kétszintesre emelték, az egyik oldalához félnyeregteretűs melléképületet is húztak. A főépület homlokzatait téglából falazott parkányok és téglá keretelésű,

szegmentíves ablakok és ajtók törrik meg. Mindkét épületben gerendás famennyezet található. Ha szükséges volt, gépi meghajtással is tudták üzemeltetni, a melléképületben állt a gépterem. Alapvetően azonban vízimalomként funkcionált. A vízierő négy hengerszéklet, egy daralót és egy koptatót tudott működtetni. Berendezését 1952-ben elszállították a helyszínről. Az objektum ipartörténeti műemléki védeltséget élvez. Megérdemelné megmentését.

Épített környezet

Würtz Ádám szülőháza

„Rajzoló, tehát vagyok, mondhatom, mert mióta emlékezni tudok, mindig rajzoltam.”

Württembergi Ádám Munkácsy Mihály-díjas képgrafikus, festőművész, érdemes művész, Andersen-díjas könyvillusztrátor nyilatkozott így magáról egy alkalommal. Az 1994-ben elhunyt művész 1927-ben Tamásiban látta meg a napvilágot. Szülőháza ma is a Würtz család tulajdonában van, és csaknem eredeti formájában áll. A teljes épületet és utcai kerítését is helyi védelem alá állította a város önkormányzata. Az épület nem látogatható.

Tamásiról így emlékszik meg a művész:

„Szülőfalum, Tamási a dunántúli dombos, erdőktől, szőlőhegyektől ölelt település a szelíden kanyargó Koppány folyó partján. Itt volt az én „messze ringó gyermekkorom világa.”

CZINK JUDIT a Tamási Művelődési Központ és Könyvtár igazgatója, közel négy évtizede dolgozik közművelődési szakemberként. Művelődésszervező alapdiplomáját a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán szerezte, ezt követően az ELTE felsőfokú kulturális menedzserképzésén, majd az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán szerzett múzeumpedagógus szakdiplomát. Pályáját, a jelenleg általa vezetett intézmény jogelődjében kezdte, egy évtizeden át dolgozott művelődésszervezőként, ahonnan a Magyar Művelődési Intézet Oktatási Osztályára került, közművelődési képzések, továbbképzések szervezésével foglalkozott. Innét hazatérve, több mint két évtizedig tevékenykedett a közművelődési módszertani feladatellátás területén Tolna megyében. 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei Irodáját vezette. Szakmai munkájáért 2014-ben Bessenyei György-díjban részesült.

Életinterjú Imre Károllyal

„a népfőiskola nagyon fontos eleme a praktikus tudás, a hétköznapi tudás és annak a produktumai. Vissza kell adni a presztízst, megadni a méltóságát a helyi társadalomban ezzel rendelkező, ebben tevékeny embereknek.”

M. A.: *A Facebookon a neved mellett egy hozzád írt levél van, és abból kiderül a te Székelyföldhöz tartozásod. És, ami ritka dolog, egy akarást fogalmaz meg a levél, mégpedig, hogy az odatartozásod ne múljon el belőled. Ez tehát azt jelenti, hogy téged olyan embernek érzékelnek és értékelnek, akit nem akarnak elveszíteni. Nagy dolog! Mondanál valamit ezekről a gyökereidről? Erről a világról?*

I. K.: Egészen kicsi gyerekkoromtól fogva belénk nevelték a Székelyföld szeretetét, az édesapám, a családom nagyobbik része onnan származik. Ez a gyerekkor az 1950-es évek elején kezdődik. Amióta az eszemet tudom, legyen ez 5-6 éves korom óta, az apám rengeteg történetet, anekdotát mesélt nekünk Székelyföldről. Nyelvi fordulatokat ismertünk meg, mondta őket, ha jó kedve volt.

Mi nem érthettük el az '50-es '60-as években Székelyföldet, nem volt az egyszerű, mint manapság, hogy beülünk az autóba, és kimegyünk, eltöltünk néhány napot. Először 14 éves koromban, 1966-ban voltam Erdélyben, konkrétan

Máréfalván, ahol a Facebook levél született. Arra nagyon büszke vagyok, hogy Kovács Piroska, az egykori iskolaigazgató, aki Máréfalván köztisztviselőnek örvendő helytörténész volt, „a székelykapuk anyja”, többek között írt egy könyvet Máréfalváról, a címe: *Orcád veritékével*, amiben az őseim első írásos említése 1653-ból datálódik. Amikor először felkerestem, mutatott nekem Piroska néni két olyan oklevelet – ő gyűjtötte a helytörténeti anyagokat –, amikben két Imre perlekedik egymással. Egy jómódú, és egy kevésbé jómódú Imre. Természetesen elolvastam a könyvet, és évente kijártam, tartottam a kapcsolatot az ott lévő rokonaimmal. Nemrég halt meg az utolsó, Imre József, édesapám testvérének a fia, 94 éves korában.

Nekünk, gyerekeknek szinte a mese kategóriába tartoztak, amin fölöttünk – apánk székelyföldi történetei. Ő már Budapesten született 1921-ben, de lélekben mindig máréfalvi maradt.

Az első világháború után nagyon nehéz volt arrafelé az élet, gyakorlatilag éhhalál fenyegette az embereket, előle menekültek át nagyszüleim Budapestre. Nekem a történetek, az emlékképek apám valóságmeséin keresztül élnek. Nagypám csendőrvolt, a felesége háztartásbeli. Jászapáti kötöttek ki. Nagypámnak nem volt nyugdíja, a nagymamámnak úgyszintén,

gyakorlatilag a semmiből éltek. Az egész kinti família egyetlen kincse – nem tudom másképpen fogalmazni – a böcsülete volt, az, hogy dolgozott. Az, hogy tartotta a szavát. Amit mondtak, az úgy volt. Rá vagy utalva a másik emberre. A szolidaritás nem valami úri luxus, vagy ablakba kiteendő erény, hanem létforma, szükséglet abban a közegben. Ez nekem elemi erejű élmény volt. A szegénységben a tisztesség, amit az ottani emberektől lehetett és lehet tanulni. Ahogy a könyv címe mondja: „Orcád veritékével keresd a kenyered!”

Nekem ezt jelenti az idézett levélrészlet, azért tettem ki. Nem is veszem le onnan, mert Piroska néni emlékeztet, akit akárhányszor kint voltam, mindig megkerestem, mindig elmentem hozzá. Mindig vittem neki egy kicsi ajándékot, mindig beszélgettünk pár szót. Ha ő nincs, akkor Máréfalván már nincsen székelykapu. Ő nem engedte őket lecserélni olcsóbbra. És ő volt

az, aki, hogy úgy mondjam, divatba hozta: a tehetősebb emberek a mai napig állítgatják a székely kapukat. A mai napig vannak helyi vagy környékbeli mesteremberek, akik készítik. Státuszszimbólum lett, a „máréfalviság” szimbóluma. Nekem az ottani temető, az ottani embereknek a barátsága, a templomi hangulat, a tudat, hogy amióta ez a templom itt van, azóta az őseink itt éltek-haltak, ezt jelenti Székelyföld. Amíg csak tehetem, bírom, addig megyek, addig az ottani élményeket megpróbálom magamba szívni.

Ahogy apámban a székely, ugyanúgy édesanyámban nagyon erős volt a bácskai, kúlai kötődés. Kúla a Ferenc-csatorna partján, Szabadkától 70 km-re fekszik. Anyám Kúláról álmodott. Állandóan ott volt későbbi betegségében is. Így hát mondhatni tökéletesen „optáns” családból származom: apám székely, anyám félig sváb, félig székely – kolozsvári volt az édesapja. Valahogy a történeti Magyarország félútján állok.

M. A.: *A második dolog, amit kérdeznék tőled az az, hogy igazam van-e abban, hogy ahogy te egy faluban mozogsz, ahogy egy faluhoz, a falu idős embereihez meg egyáltalán embereihez viszonyulsz, az az édesanyádhoz való viszonyodból adódik.*

I. K.: Anyám 20 évvel élte túl apámat. Nekem nagyon erős volt a kötődésem édesapámhoz. Erősebb, mint anyámhoz. Aztán mikor meghalt, viszonylag fiatalon, 77 éves korában, akkor maradt anyám, akit apám tulajdonképpen rám hagyott, aki egyedül maradt egy hatalmas nagy falusi házban. Anyám háztartásbeli volt, státusza állatorvosfeleség, illetéknéppen mindig többé-kevésbé kiszolgáltató. Ami mindig is a nagyon erős kötelék alapja volt, az pont ez, hogy tudtam, hogy anyám egyfolytában Kúláról álmodik. Nem lehet a gyerekkor élményeit, traumáit kitörölni

belőle. Akárhányszor, akármilyen beteg volt a szívével, a tüdejével, és már nem ment sehova, a kapuig nem ment ki, ha azt mondtam neki, hogy gyere, elviszlek Kúlára, akkor szedte a cókmojkját, és ült be a kocsiba. Az Kecelről 130 kilométer. Neki a csatornapart, a régi ház, az apai örökség, a mindent jelentette.

Tragikus életük volt. Jómódú családból származott, az édesapja Budapestről került Kúlára, aztán a háború alatt mindent elvesztettek, az édesapját is, tizenhárom éves volt ekkor. Kalandos úton menekültek át Magyarországra.

Anyámmal 20 évig voltunk összekötve. Ami nagyon erős kapocs volt az az, hogy akárhol voltam, bárhova mentem, nekem mindig ott volt, hogy az anyámról gondoskodni kell. Egyedül van, 100 ezer forint nyugdíjjal egy hatalmas nagy, 200 nm-es házban, amit nem tud fönntartani. És beteg. Volt úgy, hogy éjszaka három órakor telefonált, hogy gyere haza, lázam van, nem tudok mit csinálni. És akkor éjszaka összepakoltam. Vagy volt úgy – az ember borzasztóan kiszolgáltató –, kiment a postaládát megnézni, föllökte a kutya, eltört a

lába, ott maradt a földön. Ha nem jönnek arra... vagy ha télen történik, akkor tragédia van. Ez a fajta készenlét meghatározta az életemet. Például soha nem ihattam emiatt. Vannak ilyenek, az ember nem is gondolkodik rajta, így van. Napközben azért nem ihatsz, mert kocsiban ülsz, este megint nem ihatsz egy sört, mert mi van az anyáddal – bármi történhet. És ha van kötelék, akkor ez a fajta kötelességtudat: apám mindig azt mondta, mi lesz anyáttal, hogyha én meghalok. Ez mindig ott volt előttem.

Valóban volt egy erős kötelék, de sokkal erősebb volt az öcsém meg az anyám közötti viszony. Általában nálunk a családi kötelékek nagyon erősek voltak. Tiszteltük a szüleinket, soha nem fordulhatott elő az, hogy ellentmondunk. Akármit gondoltunk – teljesen homlokegyenest mást –, próbáltunk engedelmeskedni, jobban is a kelletnél egyébként. És hát ez az, amire esetleg ráéreztl, hogy bizony, van egy ilyen kötelék, hogy nekünk gondoskodnunk kell egymásról, és hát megígértem neki akkor, amikor még a tudatánál volt, hogy

soha semmilyen körülmények között nem adjuk be semmiféle otthonba vagy elfekvőbe, hanem mi, a fiai gondoskodunk róla. Bár ennek a végén semmi értelme nem volt, tartottuk a szavunkat... Mert ott feküdt az ágyban, nem is tudott menni, le volt bénulva, és azt mondta, hogy vigyél haza. Szörnyű érzés volt, hogy nem tudtam, hogy hova kell mennie haza. Mondtam, hogy itthon vagy, nézd a falon a képeket, ott a menyasszony. Nézd meg, itt van a kutyád melletted... Hiába, ő „Haza” akart menni.

A másik pedig, ma már erről nem szoktak beszélni, de bennünket – hülyén hangzik, hogyha én mondom – tisztességre neveltek. Tehát a parancs: a kötelességedet teljesíteni kell. A szomszéd gyereket, legyen az bármilyen vallású vagy hitű vagy felekezeti, egyszerű ember, tisztelni kell. Később Tolsztojnál olvastam: „A legelterjedtebb és legáltalánosabb tévhitük egyike, hogy mindenkinek megvannak a maga határozott sajátságai: van jó és rossz ember, okos és buta, erélyes és tehetetlen, és a többi. Az emberek nem ilyenek. Annyit bárkiről állíthatunk, hogy többször jó, mint rossz, többször okos, mint ostoba, többször erélyes, semmint tehetetlen, vagy megfordítva; de nem lehet

igaz, ha az egyik emberről azt állítjuk, hogy jó vagy okos, a másiktól pedig, hogy gonosz vagy ostoba. Pedig többnyire így osztjuk fel az embereket, s ez merőben téves. Az emberek olyanok, mint a folyók: a víz mindegyikben víz, egy és ugyanaz, de mindegyik folyó az egyik helyen keskeny, a másikon sebes, hol széles, hol csendes, hol tiszta, hol hideg, hol zavaros, hol langyos. Ugyanígy van az emberekkel is. Mindenki magában hordja az összes emberi tulajdonságok csíráit, néha az egyik nyilvánul meg benne, néha a másik, s olykor egyáltalában nem hasonlít önmagához, holott ugyanakkor mégiscsak önmaga marad.”

Apám nem engedte meg, hogy szégyent hozzunk rá bármivel. És anyám ebben társa volt. Ő nem bírt volna velünk, két fiú gyerekkel, apám viszont ott volt mögötte, rendcsinálónak, elég volt csak határozni rá. És mi nagyon értettük ezt a munkamegosztást a gyereknevelésben.

M. A.: *A Kecelhez való viszonyod, amiket ebben a faluban csináltál, az erősen összefügg a családi meghatározottságaiddal. Talán édesanyád helyzetével is, nem?*

I. K.: *Azzal függ össze, hogy nem szabad rájuk szégyent hozni.*

Tehát mi nem csinálhatunk olyat, egyikünk se – se az öcsém, se én –, ami az egyébként köztisztületben álló szüleimre szégyent hozna. Ez egy nagyon erős készítés volt. És ez valahogy olyan nagyon természetesnek tűnt. Én nem tudom ezt magyarázgatni. Egyszerűen apám a doktor úr volt. Anyámat még eleinte nagyon sokan nagyságos asszonynak hívták. Se az iskolában, se a szomszédokban, se másutt nem lehetett összevissza hazudozni, vagy nem betartani azt, amit megígértél. Apám nagyon kevésszer büntetett meg, egyszer iszonyúan elvert, mert nem vittem el egy levelet a postára. Gyakorlatilag semmiségért. De kegyetlenül elvert. Utána megbánta, azt se tudta, hogy mit hozzon, hogy udvaroljon körbe, hogy ne haragudj. De olyan dühbe gurult. És ez lerakódott, „mint a guano”. Anyám meg ebben, mondom, társa volt, mert csak annyit mondott, hogy „majd apád megtudja...”, akkor már mindenki kussolt. Ezzel megszoktuk azt is, hogy mi nem panaszkodunk. Makovecz mondta, hogy panaszkodni balkáni szokás. Nagybátyám mindig azon nevetett, hogy öcsémmel úgy jöttünk föl, hogy egymás fülét csavargattuk meg rugdostuk egymást a teraszon, de egy szó nélkül, mert tudtuk, hogy nem lehet vinyogni, mert akkor még kapunk esetleg. A keceli ügyek nagyrészt ebből az irányítottságból adódnak.

Másrészt én mindig azt mondtam magamnak, hogy „én sehonani ember” vagyok, én nem vagyok keceli. A szüleim Erdélyben születtek, anyám kúlai, apám székely, máréfalvi. Éltem Kőteleken, iskolába jártam Kalocsán, Szegeden, Egerben, laktam Verpeléten, Soltvadkerten... És egyszer csak, ahogy öregedtem, rájöttem, hogy olyan mély gyökereket eresztettem Kecelen, hogy gyakorlatilag mindig oda kerültem vissza, ha akartam, ha nem, mint a „föföldobott kő”. Életem nagy részét mégiscsak ott

töltöttem. Annyi szeretetet, megbecsülést, tudást, emberséget kaptam, hogy azt soha nem tudom viszonzni. Egyáltalán nem a címekre, rangokra meg a cafrangokra gondolok, megtanultam, ezeket sokféle szempont szerint osztogatják. Egyszerűen azon kaptam magam, hogy én oda begyógyultam, és én onnan nem tudok meg- és elszabadulni, tehát akárhova megyek, én odavalósi vagyok. Ott csináltunk '86-ban helyi újságot, ott értek a kudarcok, ott értek a sikerek, és – persze azért erre büszke vagyok – ott kaptam díszpolgári címet. Ott történt minden vagy majdnem minden, ami fontos az életemben...

Nekünk ott csodálatos gyerekkorunk volt. Azt akkor nem tudtuk. De hogy 15-20 gyerek mindig együtt volt, és hol verekedett, hol puszipajtás volt, hol segített nekünk tehenet lopni vagy mit tudom én, micsodát csinálni, gazemberségekben. Mégis. Ez úgy szépen lassan beleivódott az emberbe, és aztán érezte egy idő után, hogy neki ott van dolga. Nincs más, nem lehet máshova menni. Mai napig, ott vannak, voltak a közösségeim a helyi keresztény értelmiségi szövetségtől kezdve... Bármire megkérnek, ha a virágkiállítás, a fazekas pályázat fővédnöksége, termé-

szetesen szinte gondolkodás nélkül megyek. Pláne miután kaptam egy nagyon megtisztelő címet is... Ezzel kapcsolatosan úgy vagyok, hogy még többet kell tenni a településemért, nehogy azt mondják, hogy miféle ember ez. Ezek nem döntések, nem elhatározások, nem egy konkrét időponthoz vagy eseményhez köthetők, ezek szépen lassan, gyerekkortól kezdve beleivódtak az emberbe.

M. A.: *És hogy alakult a pályád?*

I. K.: Elég sokat sodródtam, kerestem a helyemet. Kalocsán érettségiztem. Már eleve nagyon rossz a pedigriem. Papirom van róla, mai napig megvan a papír, hogy kulák népnyzó, osztályidegen családból származom. Ráadásul klerikális, mert anyám rendszeresen járt templomba. Apám nem, de papnak készült. Ő iszonyatosan sokat és keményen dolgozott hajnaltól éjszakáig, nem sok ideje maradt másra, de anyám mint mondtam rendszeresen járt templomba, amíg járhatott az egészsége miatt. Az '50-es '60-as években is.

Természetesen általános iskolába Kecelen jártam. Volt egy kicsit túlambicionált helyi igazgató, aki a hatvanas években elhatározta, hogy Kecelen gimnázium lesz, ha a

fene fenét eszik is. Onnantól kezdve, nekem kötelező lett volna – akkor ilyen körzetesítés volt a divat – a keceli gimnáziumba járni, ahol szüleim szerint nem voltak megfelelően képzett tanárok, a frissen alakult keceli gimnáziumban jó részt általános iskolai tanár végzettségű pedagógusok tanítottak. Kalocsára kerültem egy ravasz csavarral kijátszva a rendeletet. A keceli gimnázium meg is szűnt hamar. Tulajdonképpen nem tudtam, hogy mi akarok lenni, vagy ami akartam volna, pontosabban szerettem volna lenni, az a vágyálmok kategóriájába tartozott az akkori viszonyok között. Magyarból és történelemből voltam jó, tehát humán érdeklődésű emberke voltam. A többi tantárgyból sem voltam nagyon rossz, mert a jeles meg a nagy négyes között ingáztam. Ami az átlagomat rontotta, az a matematika volt, ragaszkodtam a ketteshez az első évet kivéve egész végig. Úgyhogy ezzel voltak a problémáim bőven, és mégis a szüleimnek a tanácsára, gyógyszerész karra mentem, mert ugye nekem nagyon kicsi esélyem volt akkor magyar-történelem szakra bekerülni...

M. A.: *...tanár lettél volna szíved szerint?*

I. K.: ...szívesen, igen. De ott a munkás-paraszti érdemrendtől kezdve, meg a nem tudom, milyen ilyen-olyan pluszpontok között esélyem nem volt, hogy engem tanári pályára főlvesznek. Ezzel számoltunk is, úgyhogy én a gyógyszerész karon kezdtem, csak hát teljesen alkalmatlan voltam rá. A mai napig nem tudom, hogy mik történtek ott, az egy nagyon hosszú mese volna, bele se fogok, hogy miért kerültem én onnan ki, azon túl, hogy mint említettem alkalmatlan voltam minden tekintetben erre a pályára – vagy hogy rúgott ki az ottani egyetem kari párttitkára, aki a fizikát oktatta. Később mondták az akkori évfolyamtársaim, hogy úgy nyilatkozott nyilvánosan,

hogy amíg ő ott van, addig én nem leszek gyógyszerész, mert puszkáztam nála. Az volt az első eset, hogy megtanultam, ha valahonnan kirúgnak, az nemcsak valaminek a vége, hanem a kezdete is. Így hát bizonyos fokig kényszerből kerültem a magyar-történelem szakos pályára, először levelező tagozatra Szegedre, majd kicsi protekcióval nappalira azonnal Egerbe, így egy napig sem voltam levelező hallgató. Ott aztán persze nekem nem volt semmi gondom a főiskolával. Annál inkább a katonasággal, mert két hónap után a padból vittek el a seregbe. Persze ennek is volt pozitív hozadéka, a kiskőrösi ezrednek volt egy színjátszó csoportja, válogatott előfelvételis legényekből, mely Periszkóp névre hallgatott, és Kerényi Gábor Miklós volt a vezetője, rendezője, aki később a Budapesti Operettszínház Kossuth-díjas vezére lett. Bekerültem a csapatba, s bár a katonaságot szívből utáltam – nem az én világom –, a színjátszástól rengeteg pozitív impulzust kaptam. Sok tehetséges srác volt a csoportban, zenészek, versírók, színészpálánták, akik aztán a civil életben is sokra vitték. Túl voltam akkor a katonaságon, a főiskolai éveken, azután teljesen véletlenül sodródtam a közösségi művelődés

területére, mert magyar-történelem szakos állást sehol nem kaptam akkoriban, telítve volt a pálya. Soltvadkerten volt egy úgynevezett művészeti előadó állás a művelődési házban, oda kerültem először, úgyszólván a számlátra legaljáról kezdve, szakirányú végzettség és gyakorlat nélküli segédmunkás voltam. Emlékszem, milyen megalázonak éreztem, hogy órára be kellett kopogtatni, és gyerekeket műsorlátogatásra kapacitálni, jön az XY bohóc, bábszínház, Halász Judit stb. Amolyan műsorszervezőként kezdtem, ha ezt a tevékenységet annak lehet nevezni. Akkor úgy

gondoltam, hogy ez a „kulturális munka”. A főnöknőm mindenféle szempontból jó pozícióban volt ott, és magas presztízse volt a helyi és járási vezetőknél is. Én ott egy ilyen szaladj ide, szaladj oda küldönc voltam. A legfájóbb talán mégis az volt, hogy nem engedett, hogy továbbtanuljak. Azt mondta a vezér, hogy minek az neked, nem kell. Ez az állapot nagyjából öt évig tartott, ’79-ben kezdtem el dolgozni, 1984-ben kaptam egy ajánlatot Kecelről, intézményegység-vezetőnek hívtak az akkor épülő általános művelődési központba. Persze azonnal igent mondtam, onnantól kezdődött el a dolognak az a része, amely a valódi szakmához köt. Nyilván nem tagadom meg a soltvadkerti időket, ott az ifjúsági klubos időszak nagyon innovatív, érdekes, tanulságos volt, meg nagyon sok máig tartó baráti kapcsolat jött létre. Főként szakmunkásképzős fiatal „inasokkal” hoztunk létre klubot, kifejezetten izgalmas volt, sokan kicsit a periferiára szorultak közülük, és úgy jöttek a műházba, mint a második vagy talán esetenként első otthonukba. Tehát ott volt egy mindennapos társaság, amit rám bízta. Ez volt az első, a pályán kapott közösségi élmény. Aztán elkerültem Kecelre, és ott már kifejezetten követelmény

volt a továbbtanulás, elkezdtem egyetemre járni, az ELTE kiegészítő szakára. Abban az évben volt először, hogy felvételizni kellett a kiegészítő szakra is. Fölvettek, és akkor az nekem nagyon-nagyon nagy sikerélményt jelentett, nem nagyon bíztam magamban...

Számomra kiáltó ellentét volt a főiskolai élet, a vidéki falusi létforma, és a fiatal felnőtt egyetemi létezése között. Pesten sok olyan impulzus ért, amilyen addig soha. Krisztusi korban voltam, felemás érzések keringtek bennem. Sose felejttem el, mikor leszálltam Kecelen a vicinálisról, akkor botor fejjel úgy gondoltam, hogy jöttem ide a „lokál-posványba”, Pesten meg mi csoda élet van, meg milyen szellemi közeg. A csoporttársaim, évfolyamtársaim többsége mind sokkal többet tudott, mint én. Nekem nagyon sokat kellett tanulnom, gondolkodnom, hogy fölzárkózzak.

M. A.: *Milyen szakon voltál?*

I. K.: Népművelés szak, hároméves kiegészítő képzés... Remek tanárok, igazi egyéniségek: Marciszovszky, Maróti, Gelencsér Kati, Király Jenő, Gazda István. '84-ben kerültem Kecelre, és az első keceli évemben fölvettek az egyetemre. És olyanokat hallottam! Akkor hallottam először, '84-ben, hogy

létezik egy Bibó István nevű ember, hogy ő ki volt, mit csinált, miket írt.

M. A.: *És ki beszélt róla?*

I. K.: A művelődéspolitikát tanító Marciszovszky János. Ez a „reformkommunista időszak” volt. Lengyel László, Bihari Mihály, Bíró Zoltán ennek a korszaknak az emblemikus figurái. Itt találkoztam olyan emberekkel, akik sokkal informáltabbak voltak, sokkal többet tudtak, mint én. A faluban ez nem volt probléma, mi egész mással foglalkoztunk. Szembe kellett néznem a korlátaimmal, műveltségbeli hátrányaimmal. Ez az időszak részben ijesztő, részben ösztönző volt

számomra. Teljesen átalakította a világvégemet. 1985-től már igazgató-helyettes voltam a keceli ÁMK-ban. Elkezdtünk helyi újságot szervezni, írni, '86-tól saját helyi újságja volt Kecelnek, ami hát talán... az egyik legnagyobb vállalkozásom volt akkoriban. Megengedték néhány helyen – Kecskés Jóska Gödöllőn, aztán Tiszakécskén Polyák Berciék már helyi újságot csinálhattak. Bercivel szinte pályám kezdete óta ismertük egymást, ő biztított, hogy miért nem csináltok ti is ilyen helyi lapot. Végigjártuk ennek az ügyes-bajos dolgait, és megcsináltuk. Hát a mai napig emlegetik ott. Az egy független újság volt, primitív eszközökkel csináltuk. Egy Romayor nevű nyomdagéppel, kezdetleges technikával Tiszakécskén nyomtatták, a művelődési háznak volt egy ilyen gépe. Ez volt az első igazán közösségfejlesztő, közösségépítő, már tudatosnak nevezhető program, amikor gyakorlatilag az egész falu írt, legalábbis lehetőséget kapott az írásra. (Akkoriban Kecel még falu volt, ma már város.) Bárki írhatott tehát, aki írásképes volt. Sőt, az is, aki nem, mert stilizáltuk, átírtuk, szerkesztettük és megjelenhetett a keceli újságban. Teljesen, mint a Miért éppen Alaszka c. filmben, igyekeztünk az aktualitásokat közölni. Hogy friss

hús érkezett a henteshez, hogy hogyan kel a malac, mikor oltják a kuttyákat, kinek van trágyája eladó stb. Ami a helyieket konkrétan a hétköznapi valóságában érintette. Sose felejtem el, mikor valaki – ha jól emlékszem épp Polyák Berci – a kezébe vette az újságot, megnézte, a hirdetéseként nyitotta ki, volt benne vagy három oldalnyi hirdetés, és azt mondta: „jó az újság”. Olvassák, abból látszik, hogy sokan hirdetnek. Rengeteg olyan praktikát találtunk ki, vagy lestünk el máshonnan, ami életszerű volt. Aztán később jöttünk rá, amikor megjelentek ezek a tucat helyi újságok, hogy mennyire eleven és friss volt azokhoz képest, még akkor is, hogyha újságíró szakmai szemmel, színvonallal nem feltétlenül jellemezhető. Nem újságírás volt az, hanem közhasznú információk átadása. Szerették az emberek, alig várták, hogy megjelenjen.

Az akkor általános művelődési központoknak nevezett intézményeknek – amelyek ebben az időszakban az innováció csúcsának számítottak – az igazi profiljához tartozott volna, hogy létezik egy információs közmű a falu központjában, ugyanúgy, mint az ABC áruház, csak ez nem kenyeret meg szappant, hanem információt, tudást árul vagy oszt, ahova be lehet

menni tanulni, tudni, ismereteket szerezni, valóságos emberi szellemi, érzelmi szükségleteket kielégíteni. A másik ilyen varázsszó az „integráció” volt. Mindenki integrált, ha kellett, ha nem. Konkrétan ez azt jelentette, hogy intézményeket vontak össze, ahol az emberek a bölcsőtől a sírig okosodhatnak. Ha esetenként voltak is kétségeink, azokat nem mondtuk, többnyire hittünk benne, mert mást nem nagyon tehettünk.

Az egyik legnagyobb dobás – amit mi csináltunk először – az a bébiszépverseny volt. A lényege, hogy az újságban bébiszép-

versenyt hirdettünk, és mindenki – nagyszülő, szülő, keresztapa, keresztmama, szomszéd – behozhatta közzétételre zsenge korú gyermekének a fényképét. Leközlöttük az újságnak a hátsó lapján – tudtuk, mindenki ott kezdi az olvasást. Lehetett szavazni, és aki az első lett, az nyert egy éves előfizetést az újságra. Egyszerű logika, akkor még nem tudtuk, hogy a marketing ezen az alapon működik.

Mindenkiről tudtunk, aki megszületett a faluban, mert minden gyerek képét behozták. Mindenkinek a saját gyereke a legszebb, ez nyilvánvaló. Nem volt egészen tudatos, de hát ez teljesen világossá vált, és ettől kezdve gyakorlatilag szinte mindenki megfordult a művelődési házban, tudták, hogy hova kell jönni, kit kell keresni, mit lehet találni. A kollégák elég ügyesek voltak ahhoz, hogy mással is megfogják őket.

Az újságot a helyi szülész-nőgyógyász, a helyi gyerekorvos, a helyi növényvédős, a helytörténet-kutató, Rideg Feri bácsi, Németh Miska bácsi, aki egyszerű parasztember volt, írták. Volt egy rovat *Pillantás a múltba* címmel. Egy pici szösszenet, milyen volt régen például a lakodalom, a disznótör vagy a vasárnapi kocsmai multság.

Álltak sorba, várták az újságot, amikor jön már. Az 1500 példányt elkapkodták, mint a cukrot.

M. A.: *Nem kellett pénzért adnotok?*

I. K.: De, pénzért adtuk. Akkoriban 15 forint volt az ára, úgyhogy nem valami horror összeg volt, a falusi ember megnézte, mire adja ki a pénzét, meg volt olyan, hogy öten is kiolvastak egy példányt, összefogtak a szomszédok, meg hol ez vette meg, hol az vette meg. Nem tudom, mennyi család volt akkor Kecelen, az biztos, az 1500-as példányszám az szép volt annak idején. És azt vitték, nem is maradt remittenda soha.

Paradox módon pont az újság miatt kellett eljőnnöm Kecelről. Egészen pontosan kirúgtak, nemcsak engem, hanem az összes munkatársamat is. Egyértelműen helyi politikai játszma végén vesztettem. Persze gazdasági okokra hivatkoztak, hiába voltam képviselő, nem védett meg senki, sőt ahogy lenni szokott az döfött hátba, aki hasznot húzott a tevékenységünkől. Mintegy fél évig munkanélküli voltam, azután másodszer alakult úgy az életem, hogy valaminek a vége egyben egy új élet kezdetét jelentette.

1991-ben kerültem a Kecskeméti Katona József Gimnáziumba

tanítani, egészen pontosan kettős feladattal, közművelődési tanárnak ott csak egy tanévet voltam, és utána áthívtak az akkori megyei pedagógiai intézetbe, mert a megyei közgyűlés úgy döntött, hogy a pedagógiai intézet tevékenységét kibővítették közművelődéssel. '92-ben kerültünk oda hárman, Polyák Berci, jómagam meg egy adminisztrátor lány, és úgy volt, jól emlékszem, a megyei közgyűlés határozatában, hogy „kis létszámú közművelődési csoportot” hoznak létre a megyei közösségi művelődési feladatok ellátására. A váltáskor komoly dilemma előtt álltam.

A gimnáziumban olyan kevés volt a fizetésem, hogy abból csak éhen halni lehetett, ott meg a dupláját kaptam egyből. Úgyhogy nagyon nagy szívfájdalommal, de átmentem. Sokáig gondolkodtam, hogy mit csináljak, de hát, ha jól emlékszem, havi 3.700 Ft volt csak a busszal való bejárásom. 120 kilométert utaztam oda-vissza minden nap. Ráadásul nekem a közművelődési feladatokat is el kellett látni a gimnáziumban is, és sokszor este tértem csak haza, másnap meg öt órákor indulás vissza.

M. A.: *Ti Polyák Bercivel mikor ismertétek meg egymást?*

I. K.: Még Vadkerten dolgoztam, amikor 1980 körül ő már Tiszakécskén volt művelődési ház igazgató, náluk már ott rengeteg szakmai innováció volt. Saját nyomdájuk volt. A környék vállalkozásainak, intézményeinek is dolgoztak, többek között a sajátjuk mellett másoknak is nyomtak helyi újságokat. Természetesen ott nyomtuk a Keceli Híreket is. Tartottuk a kapcsolatot, sokszor magam mentem el az újsággal Kécskére, megvártam, míg kinyomják, volt idő körülnézni, beszélgetni, tapasztalatokat szerezni. Rendszeresen találkoztunk különböző szakmai és egyéb fórumokon,

megértettük egymást. 1992-ben kezdtük a közös megyei munkát. A szakmáról, a feladatokról, a hogyanról nem nagyon kellett egyeztetnünk. Beszélgettünk persze arról, hogy nem szeretnénk rendezvénykiszervező szervezet lenni, partnereket keresünk, önkormányzatokat, intézményeket, civilszervezeteket, kultúrával, művészettel, közösségekkel foglalkozó magánszemélyeket, önkénteseket, egyszóval partnereket. Nem is tehattünk mást, adottságaink is erre készítettek, egy irodában dolgoztunk mind a hárman. Abban is egyetértettünk, hogy helyzetfeltárással kezdjük, mert a megyében érdemi területi közművelődési fejlesztő munka nem, vagy alig volt. Időbe került, míg képet kaptunk a partnereinkről, bizalmat szereztünk. Használtuk a statisztikákat, saját felméréseinket, kiépítettük a személyes kapcsolatokat. Voltak sikereink, kudarcaink, törések, de azért haladtunk is. Már a közös munka előtt '90-től találkoztunk Bekéékkel, a Közösségfejlesztők Egyesületének tagjaként ebbe az irányba mozgattuk volna el a közművelődés szekerét. Sok a szakmából jövő és azon kívüli kiváló szakember jött össze ebben a csapatban közös gondolkodásra, cselekvésre. Voltak vezéregyéniségek: Bekén kívül Varga Tamás, Vercseg Ilika, Balipap Feri, Kovács Flóri, Makovecz Imre, körükben gyűltünk vagy huszonegynéhányan. Belőlük alakult aztán a Közösségszolgálat Alapítvány. A közös gondolkodás lényege az az volt, hogy a szakma akkor maradhat fenn, ha az aktuális társadalmi kihívásokra érvényes válaszokat tud megfogalmazni és adni. Ennek legfontosabb eszköze a közösségfejlesztés, tehát a társadalmi részvétel fontos, az aktív cselekvési programok láncolata...

Magunk részéről igyekeztünk megragadni az adódó lehetőségeket, jártuk a saját utunkat főleg a szakmai képzések és vidékfejlesztés,

tés, településfejlesztés területén. Pályáztunk, ahol lehetett, építettük saját szervezetünket is. Persze csak a lehetőségek és a feladatok szerint. Szerencsések voltunk, kiváló, lelkiismeretes szakemberekkel dolgoztunk az intézményen belül és kívül is. 1999-től önálló közművelődési intézményként dolgoztunk. Leváltunk a pedagógiai intézetről, saját szakmai utunkat jártuk. Kiterjedt kapcsolatrendszerünk, a minőségre való törekvés tette lehetővé, hogy olyan feladatokat is felvállalhassunk, amelyeket más hasonló profilú intézmények nem, mint például az agrárkamara megbízásából elvégzett térségi tudástár projekt munkája.

Érdekes és újszerű feladat volt, négy település hétköznapi praktikus tudásainak feltérképezése, elemzése. Viszonylag rövid idő alatt az érintett településeken élő önkéntesekkel, az éppen aktuálisan futó közművelődési szakemberképzésen részt vevő hallgatókkal kellett lekérdezni az általunk összeállított kérdőíveket az adott témában. Arra voltunk kíváncsiak, milyen gyakorlati tudásuk, képességeik, jártasságaik, ügyességeik vannak a kérdezetteknek, ezek hogyan hasznosulnak, milyen a társas kapcsolatok rendszere, a bizalom, a részvétel a közös ügyekben,

a nyilvánosság, az integráció szintje, a jövőképe.

Mihez értenek az adott településeken lakó emberek, mit gondolnak saját településükről, életkörülményeikről, milyen a helyi tudás alkalmazhatósága, hasznosulásának lehetősége? Milyenek a települési kapcsolatok, a kohézió?

Azt gondoltuk, abban hittünk és hiszünk, hogy a helyi közösségekben mindig vannak olyan józan gondolkodású, tapasztalatokkal, gyakorlattal bíró emberek, akik a hétköznapi felmerülő problémákra kiváló megoldásokat alkalmaznak, vagy éppenséggel egy-egy szakterületen különleges ismeretekkel, jártasságokkal, képességekkel, ügyességekkel rendelkeznek, és nem biztos, hogy saját közvetlen közegük ismeri őket. Az ő felkutatásuk, megerősítésük, elismerésük segítése közösségi érdek, a közösség javát szolgálja.

Friss még az élmény, saját tapasztalatom, példám. Súlyos beteg édesanyám ápolását testvéremmel vállaltuk. Adódtak olyan feladatok, amelyekhez egyszerűen kevesek voltunk. Segítségre volt szükségünk, és találtunk is a városkában olyan kárpitós képesítésű asszonyt, aki kiváló segítőtársnak bizonyult. Szakszerűségben, türelemben, együttérzésben, szorgalomban,

megbízhatóságban vetekedett a hivatásos ápolókkal. Értően, hitelesen beszélt a háziorvossal, nagy-szerűen helyt állt, édesanyánk is szerette.

M. A.: *És mit gondolsz te erről manapság?*

I. K.: Azt gondolom, hogy a tolsztoji idézet igaz. Az emberek, ha értelmesen, megértően, türelemmel közelítenek hozzájuk, többnyire ugyanígy válaszolnak. Erre kiváló terep volna a hungarikum program, amellyel nekem dolgom van, nyugdíjasként, magánemberként, ha tetszik önkéntesként is. A tudástártól egyébként már csak egy lépés volt a hungarikum programmal való találkozásunk. Azt gondolom, amit ma is csinálók, csinálni fogom, és úgy, ahogy azt kigondoltuk annak idején négyen, Lezsák Sándor, Polják Albert, Bányai Gábor meg jómagam.

A 2008. június 13-án megszületett országgyűlési határozat gyakorlati megvalósításának lehetőségeiről gondolkodtunk négyen néhány nappal a határozat megszületése után. A parlament alelnöke, a megyei közgyűlés elnöke, és két közművelődési szakember. Lezsák Sándor keresett meg bennünket, ő volt az egész program spiritus rectora. Ismerte a munkáinkat, tájékozott volt a tudástár ügyében is, voltak konkrét elképzelései a hosszú távú programépítéssel kapcsolatosan. A két-három órás megbeszélésen kirajzolódott egy megvalósíthatónak látszó jövőkép, és egy konkrét feladatterv, a felelőségekkel, határidős feladatokkal. Izgalmas közösségfejlesztő szemléletű munka volt. Az úgynevezett hungarikumpiramis építését a települési értékek szintjéről terveztük építeni. Ha egy országnak lehet nagyfontosságú, emblematikus, kiemelkedő jelentőségű értékekből létrehozható kirakata, akkor egy-egy településnek, térségnek, kistáj-

nak miért ne lehetne? ... és miért ne lehetne elérni azt, hogy maga az adott közösség tárja föl, mutassa be, értékelje, becsülje meg kutatóit, létrehozóit, gondozóit. Beke Pali „Méltóságkereső”-je jut eszembe: az alkotó ember, a tevékenység, az alkotás méltóságának keresése, meg- és visszaadása.

Hiszek ebben a munkában, pontosabban azokban az elkötelezett emberekben, akikkel az ügy kapcsán találkozom, hiszen „konok hit nélkül nem megy”. Jártam Erdélyben, Felvidéken, Kárpátalján, Vajdaságban, mindenütt nagyon sokat kaptam. Rendszeresen részt veszek a Bács-Kiskun Megyei Értéktár Bizottság munkájában, látom, milyen komoly munka folyik. Persze van több település, amelyik közömbös a program iránt, de sokkal több a pozitív élmény, mint a negatív viszonyulás. Nagyon sok múlik az emberi tényezőn, van-e partnerség, és van-e értő, elkötelezett, hiteles közvetítő. Van néhány fontos tényező, ami erősen befolyásoló lehet a program megvalósulását illetően, elsődleges a közvetítő szerepe. Fontos a partnerség, a kreativitás, az értékekre irányuló

széles látókör, a gazdatudat és a sikerélmény, a segítő, támogató attitűd. Sokat jelent az értékek tudatos „közösségi piacra” juttatása.

Nekem mi dolgom a hungarikumokkal? Nekem a helyi értékekkel van dolgom!

M. A.: *És van falu, ahol intenzívebben dolgozol?*

I. K.: Hogyne. Nagyon kevés helyen, de például Tázlaron, Bács-Kiskun megyében. Az elejétől végéig következetesen végigvitték azt, amit mi annak idején, hogy úgy mondjam, jövőképként megálmodtunk erről az egész hungarikum programról. Amiről meggyőződésem a mai napig, hogy egy komplex, teljes programot tud adni egy települési művelődési háznak. A program tartalma: helyi értékek föltárása, bemutatása, kezelése, frissítése, karbantartása, piacra juttatásuk segítése.

M. A.: *És ezt mikortól mikorig csinálta a falu?*

I. K.: Volt egy erre a célra kiírt pályázat, és ez a kicsi település, amely korábban alig jutott hozzá pályázati forrásokhoz, mert periferián van mindenféle tekintetben

– ráadásul fiatal falu, 1921-ben alapították, korábban tulajdonképpen egy tanyacsoport volt –, nyert 1 millió 200 ezer forintot, közösségi alapú értékfeltárássra úgy, ahogy annak idején megálmodtuk. Kérdőíves módszerrel lekérdezik a falut, ők maguk. A program mozgatója egy talpraesett ügyes óvónő, félállásban. A művelődési ház vezetője segítséget kért a pályázati projekt szakszerű megvalósításához. Megcsinálták úgy, ahogy kell. Minden közösségfejlesztő program időigényes, ennek tudatában vágta bele. Összejöttek három alkalommal. Háromszor 21 emberrel, kérdőívet összeállítani, értelmezni, nyomtatni. Végig, minden pontját megbeszéltük, hogy hogy kell (lehet) lekérdezeni. Nem csak arra vagyunk kíváncsiak, ami konkrétan a kérdésben van, hanem nyitottak legyenek arra, hogy olyan értékeket is meg lehessen találni, amit a helyiek nem tartanak feltétlenül annak.

Nyisd ki a szemed, láss! Lekérdezték a falut, ebből csináltak egy összesítést. Van egy testvértelepülésük Szilágyságban, Diószadon – egy 500 lelkes kicsi falu. Ugyanazt megcsinálták ott is, az eredmény a közös kiadvány része lett.

Anno a jövőképünkben szerepelt, hogy a különböző szintű értéktárakba bekerülő javak alkotóinak ne csak egy díszes oklevél meg egy meleg kézfogás járjon, hanem kapjanak különböző kedvezményeket, előnyöket, például adókedvezményt. Nos, a tázlári értéktárba bekerült termékek létrehozóinak elengedték a piaci helyépnt, az önkormányzat tőlük vásárol rendezvényeire ajándékot, ahol lehet, segíti őket a piacra jutásban. Lehet azt mondani, hogy ez kevés, de ők megteszik azt, ami az erejükből futja.

Olyan irányba kellene elvinni a pályázati támogatást, hogy azokat támogatni, akik helyben tesznek. Azoknak adni támogatást, akik

mint a tázláriak, vásárolják a helyi termékeket, abból készítenek csomagot a testvértelepülésnek, odafigyelnek a hétköznapokon, ünnepeken, falunapokon erre. Mindig akkor volt a főfutás a programban, amikor megjelent egy-egy jól célzott pályázat.

M. A.: Hogy látod, hogy amivel te foglalkozol, a népfőiskolákban hogy jelenik meg?

I. K.: Akárhonnan nézem, én egy kicsit a népfőiskola gyereke is vagyok. Az utóbbi években, vagy talán évtizedben nagyon szorosra szövéődött ez a szál. Ez a tevékenység teljes egészében annak a szellemnek a része, amit Lakitelek testesít meg. Szerintem a népfőiskolai mozgalomnak, aminek nagyon fontos eleme a *praktikus tudás, a hétköznapi tudás* és annak a produktumai, a hungarikum program szerves része. Nem véletlen, hogy innen indult az egész hungarikum-mozgalom.

Néhány hete a Lakiteleken szervezett hungarikum szabadegyetemen arról kellett beszélnem, hogy mi történt a helyi érték programmal az elmúlt éppen tíz évben. Mert most 10 éves a hungarikum-mozgalom. Mint már említettem 2008-tól számíthatjuk, amikor először elindultunk a tíz kistérségbe

Bács-Kiskun megyében. Amikor tartalommal kell megtölteni ezt a dolgot, mármint a népfőiskolai tevékenységet, akkor ez egyszerűen nem kerülhető meg, hogy a praktikus tudást előtérbe helyezzük. Csak akkor lehet sikeres társadalom, ha vannak sikeres emberek, és azok a sikeres emberek helyben tudnak sikeresek lenni. Az egésznek ez az értelme.

Megdöböntett, hogy amikor kulturális közfoglalkoztatottnak tartottam képzést a helyi értékek témakörben, és a bemutatómban vetítettem képeket, az adott település hallgatója nem ismerte fel, hogy ez a saját településének értéke. A bácskai falvak némelyikében a módos sváb parasztok az úgynevezett *Einfulhrok*ba, bejáratokba díszítésül képeket festettek. Egy Wittner Frigyes nevű ügyes kezű szobafestő és mázó, akire később templomok belsejének kifestését is rábízták néhány településen, freskókat, faliképeket festett a gazdák megbízásából. Tulajdonképpen nevezhetnénk ezeket a képeket a település székelykapuinak. Megkérdeztem a hölgyet, aki odavaló volt a településre, hogy honnan van ez, tudja-e, azt mondta, „hát úgy tudom, hogy a szomszéd faluból”. A saját településéről nem tudta, hogy minden tehető, módos

parasztpolgár annak idején ezekkel a képekkel díszített.

De sorolhatok pozitív példákat, mintaértékű, követendő kezdeményezéseket is. Például az ugyanezen háromnemzetiségű településen ilyen a közösség által ápolt Kegyeleti Park. „Múltunkban a jövőnk.” Mi sem testesíti meg jobban ezt a bölcsességet, mint a temetők, ahol a közösség tagjainak felmenői nyugszanak. A temető az, ahol a szegények és gazdagok, ahol a béresek és az előjárók egyként emlékeztetnek a múltra. A mai bácsbokodi temetőt az 1700-as évek második felében jelölték ki. Ez a falu harmadik római katolikus temetője. A Kegyeleti Parkban emlékek, értékek és érzések összpontosulnak. Egy példaértékű kezdeményezés, melyet a lakosság és a hivatalos szervek teljes vállszélességgel támogattak. Méltán lehet rá büszke minden bácsbokodi, legyen helyben lakó vagy elszármazott. A nemzet egységét, a múlt összetartó erejét és az őseink tiszteletét megtestesítő emlékhely példaként szolgálhat minden magyar embernek.

Vagy Kecelen egy civil szervezet a Keresztény Értelmiségi Szövetség elkezdte fölgyűjteni, rendbe tenni,

ápolni a település katolikus örökségéhez tartozó értékeket: út menti keresztet, szobrokat, Mária-képeket, kegytárgyakat, temetői síremlékeket. Vajay László keceli káplánt 1919-ben – idén lesz 100 éve – lelőtték a vörös terror kapcsán a helyi plébánián, semmiért. Jöttek be a tanácsköztársaság ideje alatt a messziről odarendelt vörös katonák, és azt mondták, hogy a papok felelősek mindenért. Egy 28 éves, teljesen ártatlan káplánt lelőtték a plébánia folyosóján. A közösség hajlamos felejteni, pláne úgy, hogy a síremlékről lecsiszolták a nevet is, benőtte a gaz. Semmi nincs rajta. 100 év alatt betakarta a borostyán, láthatatlanná vált, most vágjuk le róla az elburjánzott növényzetet, tettük újra éppé a síremléket. A jó példa is lehet ragadós, a település polgárai közül többen örökbe fogadtak út menti keresztet, felújítják, kezelik, virágot raknak mellé. Mindegyik emlékhelyre oda van írva, hogy ki állíttatta, egyik-

re-másikra az is oda van írva, hogy miért. Erről szól az identitás, erről szól az a történet, hogy mi dolga van, hogy kötődik a településhez a polgára. Ezek kiveszőfélben lévő, a modern kor által már nem értékelt attitűdök. Mi megpróbáljuk visszahozni, több-kevesebb sikerrel, eredménnyel, inkább azt mondom, hogy több sikerrel, és esetleg kevesebb konkrét kézzelfogható eredménnyel, minthogy erről már ne lehessen beszélni vagy semmibe lehessen venni. Következésképpen, vagy a program részeként a KÉSZ Kecelen civil összefogással most készítette el azt a kiadványt, ami kétkötetes. Az egyik része a *Kecel anno*, a másik *Kecel katolikus örökséget* mutatja be. A templomtól az orgonán keresztül a kegytárgyagig, a temetőig. A keceli amatőr szobrász tevékenységéig, aki a helyi síremlékeket készítette. Kálvária, Mária-képek, a kegyhelyek, tárgyak. Valamikor, akik nem tudtak elmenni búcsúba, leültek imádkozni a Mária-képnél, együtt voltak a többiekkel, a maradékkal, betegekkel, öregekkel. A búcsúsaink régen lovaskocsikkal, szekerekkel jártak Vodicára, más búcsúhelyekre, volt, aki gyalog ment 80-100 kilométert. Olyan volt, mint Csíksomlyó, csak kicsiben. Akik nem tudtak egészségi vagy egyéb okokból elmenni, azok kiültek a Mária-kép elé, és ott imádkoztak esténként. Most újra divatba jött érdekes módon a régi szokás. Rendbe tettük a Mária-képet, parkosítottuk a környékét, kicsi fahíd került az előtte lévő árokra, érsek úr meg a helyi plébános megáldotta, és most, ahogy látom, körötte mindig van friss virág.

Imre Károly beszélgetését a Hungarikumok Németországban fotósorozat illusztrálja.

IMRE KÁROLY (Jászapáti, 1952) népművelő közösségfejlesztő, okleveles bölcsész, középiskolai tanár. Soltvadkerten, Kecelen, Kecskeméten dolgozott közművelődési szakemberként, tanárként. A Nemzeti Művelődési Intézet Bács-Kiskun megyei irodáját vezette nyugdíjba vonulásáig. Elismerései: Wlassics Gyula-díj, Bessenyei György-díj, Magyar Érdemrend lovagkeresztje, Kecel Város Díszpolgára.

Rendek Lászlóné és a kunpusztai tanyai családi gazdaság a nemzetközi kapcsolatokban

„A tanya egy világ.”

Rendek Lászlóné Olga 18 éve vezet a Kiskunsági Hagyományörző, Kézműves és Turisztikai Egyesületet, ennél is több ideje, harminc éve ökológiai gazdálkodást folytat családjával Kerekegyháza, Kunpusztán. A kultúra és a biológiai sokféleség megőrzése kapcsán a nemzetközi vérkeringés része, melyben maga is tanul és tanítja az érdeklődőket a saját örökségében szerzett tapasztaltakra és annak éltetésére.

M. A.: *Mit fed ez a „Kultúra, örökség, identitás és élelem” cím?*

R. L-né: *Ez egy közép-európai Slow Food projekt címe, melyben öt*

ország vesz részt: Olaszország, Horvátország, Lengyelország, Csehország és Magyarország. Mi hoztuk a projektet, mivel közel 20 éve a Slow Food Internationale Biodiverzitásért Alapítvány tagjai vagyunk 140 ország között. Torinó mellett van Pollenzóban a világon az egyetlen gasztronómiai egyetem, velük is évek óta együttműködünk a mi kunpusztai családi gazdaságunkkal. Amikor írtak nekünk az olaszok, hogy válasszunk magunk mellé egy várost a projekthez, mivel minden SF civil hozott, mi Kecskemétet választottuk. Mint egyesületi elnök és a Slow Food Kiskunság projektmenedzsere megyek tárgyalni itthon és külföldön. Én nem vagyok perfekt angolból, inkább németül beszélek, angol nyelvet használó összejövetelekre együtt megyek dr. Tamás Ferencnével, ő fordítja a projektanyagokat is, Angliában is együtt voltunk a Világ Nőszövetségének a konferenciáján. Szoktam mondani, hogy nem feminista összejövetel, mert ott a demenciától a káros cukrok fogyasztásáig merült fel sok más fontos téma.

A Slow Food projektben komoly feladatok vannak. Először meg kell értetni az emberekkel, hogy ez mit jelent. Maga a szó lassú étkezést jelent a gyors étkezéssel szemben, és mindazt a kultúrát, amellyel létrejön az élelem egészen a föld meg-

Én vittem a magyar zászlót az ACWW, azaz a Világ Nőszövetségének a konferenciáján.

művelésétől, magok begyűjtésén át az asztalig, főleg a Földanya tisztelete. A projekt lényege végül, hogy mi Kecskeméten, Kecskemét városával együtt megvalósítsunk egy ilyen szellemiségű piacot. Földrajzi, történelmi bemutatás történik, amihez képzéseken kellett részt venni, például Krakkóban, amely képzés arra tett alkalmassá, hogy mi képezzük tovább azokat, akik nekünk tudnak segíteni. Ők szakácsok, termelők, 20-30 ember, aki riportot tud adni „emlékek magtára” és „ízék bárkája” címen. Az emlékek magtárában arról kell beszélni, főleg idősebbekkel, hogy ők mit hogyan tanultak meg. A kétkezi munkáról van szó, például, hogy dolgoztam a szülőkkel, mit csináltam, hogy főztem, a tésztát hogy nyújtottam, a szőlőt hogy műveltem, a fákat hogy szaporítottam. Már hús riportot eddig készen van. A mi itthoni képzésünk pedig arra kell, hogy ezek készítésében nekünk tudjanak segíteni, akit képezünk, ők a Munkacsoport tagjai. Az a szerencse, hogy olyan a baráti körünk, akikkel lehet együtt dolgozni. Lajosmizsén például az orvos felesége, aki építésmérnök, de bodzát is termel. A tanulmányok írására

Kecskemét kér fel embereket, írt például a muzeológus, dr. Bereznai Zsuzsa, „A népi táplálkozás hagyományai Kecskeméten és környékén” címmel. A honlapot mi csináljuk, egy pesti ismerősünk kezeli, ő rak föl mindent, hogy az olaszok lásák, mit dolgoztunk eddig, ők a fő partnerek. Most, mivel a végcél az, hogy a kecskeméti piacon is ez a fajta kultúra jelenjen meg, a piac igazgatónöje a város projektmenedzsere, akivel nagyon jól össze tudunk dolgozni. A szakmai irányító én vagyok, sokszor éjfélig nézem a filmeket, amiket az egyetemnek küldünk, angolra fordítva. A város a 20 film elkészítéséhez jó szakmai felkészültségű videóst bízott meg, jól sikerültek a filmek.

M. A.: *Hogyan készül a film?*

R. L-né: Javaslok embert az ismeretség kapcsán, akinek ez az ősi tudása megvan, és tud beszélni. Ezek a kritériumok. Mindenkit a saját munkahelyén keresnek föl, hogy a háttér az mindig az legyen, amiről szól a beszélgetés.

M. A.: *Tehát akkor itt a környéken általad ismert emberekről van szó, akik erre alkalmasak.*

R. L-né: Igen. Például benne van a lajosmizsei Tanyacsárda vezetője, aki kiváló mesterszakács. Ez a projekt a Kiskunságról szól. Lajosmizsén például van egy tehenész

is, nagy tudású nő, a fiú testvéreivel egyetemet végeztek mindannyian. A szülei kezdték el a tehenészetet, a fiatalok viszik tovább, úgy, hogy ők dolgoznak a tehenekkel, ők csinálják a marketinget és az árusítást is. A filmekből ki kell választanunk a legjobb hármát, mely teljes egészében angolra lesz fordítva, a többi csak részben.

M. A.: *És például ez a hús riport mind másféle foglalkozású emberekkel készült?*

R. L-NÉ: Mind más. Vannak méhészek, van a Cseh Zoli péksége, van egy fagyis, akinek a nagypapája is fagyis volt. Kiválóan elmondja, és végig mosolyog, meséli, ahogy oldalkocsival vitték a fagyaltot a búcsúba, a vásárba. Pontosan ez az emlékek magtára kell. A Garaczi úr is nagyon jó, ő a mesterszakács, vezette az Aranyhomok Szálló konyháját is. Ő még úgy tanult, hogy a tanuló évek során a hús szétbontását is tanulta, mint szakács. Mindent megtanultak. És meséli, akkor nem lehetett probléma, hogy Helvéciáról, mint tanulónak be kellett járnia biciklivel Kecskemétre. 7-re ott kellett lenni, vinni a fehér vassalt köpenyeket. Elmesélte, hogy az egyik köpeny csupa vér lett, mert aznap halat kellett bontani.

M. A.: *És még milyen szakma van a filmekben bemutatva?*

R. L-NÉ: Még van a faiskolás Barna Tamás, ő régi fajtakat szaporít, Kecskeméten lakik, a fiai folytatják a munkáját. Az apuka még volt a tanyán nálunk, mert adtunk neki homoktövis szaporító anyagot, ő hozott helyette régi fajta almákat. Tehát gyakorlatilag így épülne az ország, hogy egymásnak segítünk, s az nekünk természetes.

M. A.: *Homoktövis van a tanyáton belül, és előttetek is?*

R. L-NÉ: Igen, van belül már újabb is, és a tanya mellett, mert már mondta a falugazda, három éve, hogy „miért nem szeditek ki a külső darabot, olyan csúnya”. Egyébként a falugazda, aki segíti a gazdákat információval, kiváló barát. Igaza van, nem szép a tanyán kívüli, merthogy az őzek, a vadak is szeretik, letördelik. Tudják, mi a jó! A lényeg az, hogy ez egy földalapú pályázat szempontjából nem előny. Én mondtam, hogy amíg új nem terem, addig ezt ki nem szedjük, hiába csúnya amiatt, hogy a vadak össze-vissza rágják. Terem, ez a lényeg! Tavaly termett, amikor a férjemnek nagyon kellett a homoktövis. A pénzbe nem tudunk beleharapni, hiába kaptunk volna 60 ezer forint állami támogatást. Tavaly lett rajta majdnem 100 kiló homoktövisünk. Az idén, igaz, csak két kiló, de még mindig

terem. A férjemnek kell, hogy folyamatosan egye, és a gyógyteákat is igya. A homoktövist egyszerűen a turmixgéppel összezsapatom, ki nyomom a levét, majd szárítom a magját, a héját, amit fogyasztunk mi is.

M. A.: *Beszéljünk az elkészülő filmekről! Kikerülnek Olaszországba, és ők ott azt használják...*

R. L-NÉ: Használják, de ugyanúgy mi is használjuk, természetesen a piac is. Most még nincsenek a filmek a honlapon, de sok minden látható. A két honlap, amit lehet nézni, a www.okomuzeum.hu és a www.kiskunhagyomany.hu. A lényeg ez a tudásbank, és hogy így terjedjen mindenfelé. Nem a külföldről behozott, ezer kilométereket utazott, vegyszeres árut szeretnénk látni, ne az terjedjen. Sajnos a kecskeméti piacon, láttam, amikor voltam tárgyalni, hogy a fő soron volt rózsabarack, meg kajsziféle, gondoltam én naiv, hogy innen a környékből van, megkérdeztem, hogy honnan hozták, azt gondoltam, hogy Szentkirály, Ballószög, kérlek, szépen azt mondta, „spanyol”. Nem volt rá kiírva, pedig az is szabály. Kerekegyháza és más falvakban is a CBA előtt, vagy a másik helyen is tele vannak mindenféle külföldi zöldséggel, gyümölcssel. Magyar nincs. Fran-

cia krumpli, lengyel alma, holland hagyma, izraeli szőlő, görög szőlő, spanyol barack. Itt tartunk. Én, még véletlen sem veszem meg. Az eladóval beszélgettem, mondom, a CBA hirdeti, hogy magyar termékek. Azt mondja, erre van igény. Mondom, nekem ezt ne mondjad már, hogy erre van igény!

Ez olyan, mint az illatosított vécepapír. Sok kutatóval dolgozunk együtt, és akkor az egyik barátunk, ő ugyan botanikus is, de a néprajzos is kutatja, hogy mit használtak régen. Az áruházban, mikor mondom, hogy egyszerűen sima vécepapír, ami nincs beillatosítva, nincs beáztatva vagy papír zsebkendő, van-e. Ő is azt mondja, hogy erre van igény, az illatosra. És akkor elmesélem, hogy Kunszentmiklóson egy 18 éves lány milyen betegséget kapott az illatosított vécepapírtól, egy örök életre tönkre tette az alsó fertályát, mert nem bírják meggyógyítani a kiütésektől. Most van például, akik Angliában dolgoztak, egy házaspár, egyébként ballószögiek, vettek tanyát, és jöttek tanulni. Mi az a puhább valami, kukoricacsuhé vagy lapulevél, vagy mi az, ami fenéktörlésre alkalmas. Az értelmiség kezd ezt fölérni ésszel. Némelyik!

M. A.: *A tanyákon a budikban kiváló lenne, ha nem papírt kéne használni.*

R. L-NÉ: Például a csemegekukoricának, a pattogatni való kukoricának, ezeknek az étkezési kukoricáknak a csuhéja sokkal puhább, mint a takarmánynak való kukoricáé.

M. A.: *Szárítod, és azt használod?*

R. L-NÉ: Igen, mi is vetünk ilyet, de ehhez kell a régi fajta. Ezt most nem lehet kapni. Aki most hazajött Angliából, ők vetnek ilyen kukoricát, mi adjuk a magot.

M.A. *Kik jártak még a tanyákon?*

A németek és az osztrákok, akik annyira jártak ide, mára kihalt két generáció, így kevés a német vendég. A vízelvezető árok mellett az út másik oldalán svájciak laknak, Margaret és az orvos férje. Ők nagyon kulturáltak, ha ők el akarnak jönni a rokonokkal vagy barátokkal, előtte fölhívnak. Őket ismerjük 30 éve legalább, már akkor jártak Magyarországra, Lajosmizsén laktak egy ismerősünknel, lovagoltak, de akkor még Svájcban dolgoztak. Vannak, akik azért jönnének hozzánk nézelődni, hogy agyonüssék az időt, megnézzék az állatokat. Az Elke férje, meghalt már sajnos, Petőfi verseket olvasott németül.

Andiék, Mexikóból hazajöttek a Gáborral, ők madarászok. Az övéké a Kondor tanya. Mexikóban dolgoznak, a természet szeretete, a madárfotózás a mindenük. Szállást is ad a Kondor tanya, de csak a csöndes vendégeknek, jönnek hozzájuk a madarászok, barátok. Egyesületünknek, s nekünk is nagyon fontos a környezetvédelem. Sajnos Kunpuszta sem a régi, mivel van olyan magyar helyi vállalkozó, aki tönkre teszi a természetet, mert az anyagi haszonszerzést helyezi előnybe, ez nagy probléma. A külföldi szomszédok sokkal jobban vigyáznak természeti értékeinkre.

Például mi is csak oktatás céljára fogadunk gyerekeket, vagy akár felnőtt legyen, de csak úgy, hogy beférjen a munkamenetbe. A férjem szánt, én még este palántázom a batátámat, paprikámat. Nem tudom azt a fajta kultúrát tanítani, ha én nem csinálom.

Pénz tekintetében jobban járunk, ha nem így csinálnánk, de mit csinálunk a pénzzel? Akkor nincs normális enivalónk, és nincs normális élet! Mondjuk, én szeretnék delelni, ha megtehetem meg is teszem, mert szüksége van rá a szervezetemnek a sok fizikai és szellemi munka mellett. A tanulók sokat kérdeznek, én válaszolok, az ember lemerül egy idő

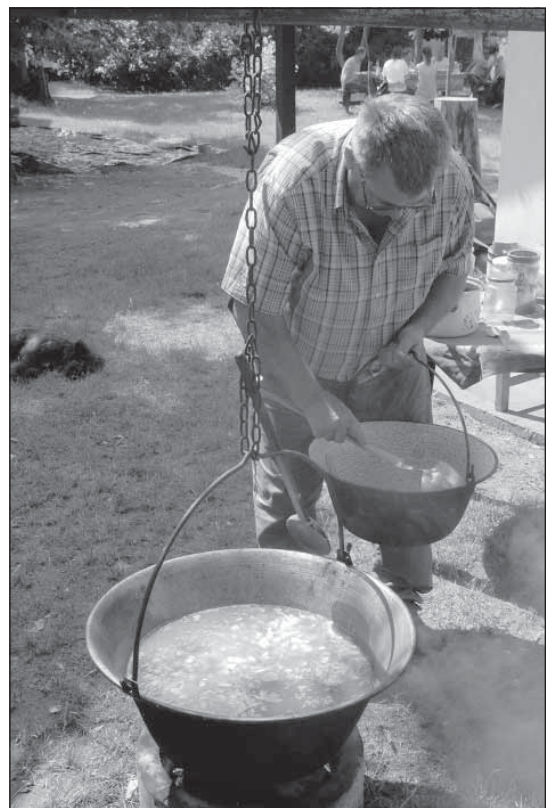
után. És akkor én, ha tehetem, azt a fél órát, egy óra hosszát pihenek, ezután megújulok. Most, hogy sürgősen át kell nézmem a projektben készülő filmeket, így más az időbeosztás, muszáj visszajelezni a partnereknek.

M. A.: *Mi annak a rendszere, hogy emberek a Rendek tanyára kerülnek? Milyen információs forrásból tudják meg, hogy te vagy, hogy mit csináltok ti itt? Bejelentkeznek hozzád, és akkor te, mondjuk, egy felnőtt csoportot fogadsz? Egy napra, egy hétre, egy délutánra?*

R. L-NÉ: Van, hogy egy napra, vagy egy programsorozatra.

M. A.: *Azt, hogy mit mutatsz nekik, mit mondasz el nekik, azt hogy egyeztetitek?*

R. L-NÉ: E-mailen. És szeretem is, ha e-mailen van, nem csak telefonon. Megírják e-mailen, hogy mikor szeretnének jönni, mennyi időt kívánnak itt eltölteni, ezt is le kell tárgyalni. A Varga tanyáról, a Kunsági majorból szoktak jönni, az Ádám tanyáról is voltak már. Az ott van Balázspusztán. De jöhetnek akár kecskeméti hotelből, a lényeg

az, hogy előre, nagyon pontosan mindent le tudjunk egyeztetni. Ezek általában csak kiegészítő programok, maximum egyórák.

Az oktató programok előre kidolgozott, korcsoport szerint kialakított anyagok. Semmit nem lehet a véletlenre bízni, mindig kell A és B terv. Ezeket mind magunk szervezzük meg, tehát a marketingmunka is hozzátartozik. Működik a honlapunk, akik hoznak csoportot hozzánk, tudják a honlapunkat, és működik a szájról szájra reklám. Ide általában olyan emberek jönnek, akik hasonlóképpen gondolkodnak. Például a Borbás Marcsi műsorában olyan is volt, aki látta, hogy tanítottam a gyerekeket dagasztani, így annak alapján jött. Egyeztetünk időpontot, van, hogy tól-ig. Hogy hogyan fér bele. Akkor nem egy nap van. És akkor zsemlesütés, de a gazdaságbemutató mindig benne van. Vannak, akik gyógynövényt akarnak megnézni, vagy a hagyományos tartósítási eljárást. Tehát kinek milyen az érdeklődése. És akkor mindent leírok konkrétan. Azt is leírom, hogy van lehetőség mondjuk lovaskocsizni, de azt a szomszédokkal kell egyeztetni, ez az igazi együttműködés. Nem azt mondjuk, hogy dögöljön meg a szomszéd tehene.

M. A.: *Ha például ma itt lenne valaki, akkor este, amikor a férjed végzett a szántással, mehetne veled batátát palántázni?*

R. L-NÉ: Akár azt is, vagy nézhetné. De miért szoktam mondani, hogy a szabadságunknak meg kell maradni... Kunszentmiklóson volt, és már Kecskeméten is, Pesten is van felnőttképző, ahol kertészetet, ökológiaikat képeznek. Ez az iskola nagyon jó volt. Amikor indultak, a gyógynövény tanfolyamukat én kezdtem el. Én találtam ki a kérdéseket, a vizsgát. Aztán a

vegyszerlobbi miatt legutóbb már azt akarták, hogy a vegyszerezést is tanítsuk. Mondtuk, nem, mi ehhez a nevünket nem adjuk, nem is tudnánk szakmailag, mert mi nem vegyszerezünk. Tehát ennek a szabadságunknak meg kell maradni, hogy ne lehessen minket megvenni kilóra. Kis dolgokban is következetes vagyok. Öko-vizsga, a hagyma csomózása volt egyszer az egyik tanulóknak feladat. Lenspárgát adtam neki a hagymához. Most már merrefelé mennek? Gumizni kell a hagymát! Nem az, hogy egy természetes anyaggal összekötöd, hanem gumival! Még most is jönnek gyógynövényesek, de én ehhez tartom magam, hogy semmi vegyszert nem használunk itt, csak hamu van, házi szappan, csalán. És ezzel mi bőven megvagyunk. Ez a pénzvilág erős. Amikor a Bayer gyógyszergyárá a Monsanto¹, akkor mit lehet tenni? Valahogy a mi szabadságunkat, ahogy azt mi gondoljuk, mint például a homoktövisrel, nekünk meg kell őriznünk. Nekünk homoktövisre van szükségünk, gyógyteára van szükségünk. Nem szeretnénk a korai halált. A férjem korosztályából már alig

vannak, ő 69 éves lesz most. Kétszer is bekerült tüdőgyulladással a kórházba, disznóvágáskor nem öltözött át, tüdőgyulladást kapott, amikor a kórházból kijött, akkor tudtam a betegségből kikaparni, gyógynövényekkel. Ráadásul még az jött közbe, hogy menni kellett Olaszországba, és úgy volt, hogy együtt megyünk. Menjünk el, mert nem lehet, hogy Magyarország nincs ott. Akkor egy egyetemista fiúval mentem, előtte is mindig vittünk valakit. Vittük mi már az iskolaigazgató-helyettest, hogy ezt a szellemiséget lássa, a Szent István Egyetemről már kétszer tanuló, a szegedi egyetemről is, hogy lássák a fiatalok a biológiai sokféleséget a világból. Sajnos mondjam azt, hogy egyikük sem dolgozik ebben, mert más pénzkereseti lehetőségük van.

M. A.: *Amit ti így itt összehoztatok fizikai valóságában is, meg életformában is, meg tudásban, egy külföldi projektben összpontosul, és kifelé látom a tapasztalataitokat működni, és ugyan a honlapotok orientál, de talán, ha egy intézmény, szervezet állna mögöttetek, amelyik az országos hálózatában*

1 A környezetvédők a Monsanto nevet a környezetre végzetes hatást gyakorló agrártermékek használatához társítják. A Bayer és a Monsanto fúziójával az agrárvegyiparban és a vetőmagtermelésben világméretben meghatározó óriáskonzern jön létre (a szerk.).

tudná terjeszteni ezt a szemléletet, másképpen hasznosulna itthon is, ami a gazdaságokban és benned tudásban felhalmozódott. Az értelmiség egy kis része, de valójában itt is a külföldiek mozdulnak feléd. És neked ebben benne van 30 évéd. És ebben a szervezetben?

R. L-NÉ: 16-17 év.

M. A.: Jó lenne, ha a befektetett munkád terjedne és hasznosulna nemcsak az által, amit te tudsz mozditani. Magamról is tudom, az ember azt nem bánja, hogyha amiért ő megdolgozik, az elkezd működni másutt is.

R. L-NÉ: Voltak nálunk alternatív középiskolások, hogy sátorban aludtak, meg volt, aki szalmában. Kiváló tanárokkal jöttek, 12-15 fős osztályokkal, nagyon jól tudunk velük együtt dolgozni. Mindent előre megbeszéltünk a tanárokkal. Mobiltelefont nem hozhattak. Mikor megérkeztek, fogadtam őket, hogy az élettapasztalatomat szeretném átadni. Nem akármi-lyen gyerekek voltak, és ezek a gyerekek nem ismerték a csontos húst. Aztán együtt főztünk, volt mindenféle munka, megéheztek a tinédzserek, következett az ebéd. Ott álltam az asztalnál, látom, beleharap, otthagya. Elmagyaráztam, hogy a csont közeli hús a legfinomabb. A legdrágább húsokat kap-

ták, borjúhús, csirke, mindenből a legjobbakat, meg is fizették, de bántott a maradék. Már a második napon ott tartottunk, hogy a társak figyelmeztették a többieket. És már a harmadik napon ölelgettek, hogy nem tudták, hogy milyen finom a csont közeli hús. Ezek a nagy gyerekek csak a kígyóuborkát ismerték. Középiskolás korosztály. Szedtük a csemege uborkát, nem egyformák, nem egyenuborkák. Ha nem lett teli vele az üveg, akkor még valamit szedtünk hozzá. Újrahasznosított üveget mosattam el velük, majd a kész savanyúságot vitték haza ajándékba a szülőknek. Azt mondták, még ilyen finomat ők nem ettek. Öt napig voltak itt, ilyen nem is volt még sosem, hogy öt napig. Előre megszerveztem, ki mit csinál. Mit oktat az Ancsi, mit oktat az Icuska, ők egyesületi tagok, melyik lovász visz hova, ki nyírja a birkát.

M. A.: *Tehát vannak mozgatható embereid!*

R. L-NÉ: Ó, hát ez a lényeg!

M. A.: *Beszéljünk erről az egyesületről.*

R. L-NÉ: Nincs rövid neve, Kiskunsági Hagyományörző Kézműves és Turisztikai Egyesület. 2001-ben alakultunk, mégpedig itt Kerekegyháza Kunpusztán. Ezt a fajta szellemiséget szerettem volna,

hogyha terjed, és olyan embereket vontunk magunk köré, hogy ezt tovább tudjuk vinni. Aki úgy kezdte, hogy mi lesz belőle a hasznom, annak mondtuk, hogy nem kell belépni. Ez nem az az egyesület. És akkor hát persze voltak nehéz évek, mert semmink nem volt költségnek a működésre. Egyszer próbáltunk pályázni, azt is vissza kellett fizetni. Rengeteg papírmunka 100 ezer forintért. Az egyesületben az óvónőtől kezdve a gyári munkásig, az üvegművestől a mérnöknőig, jogászig, kutatóig van mindenféle kiválóság, nagyon széles a paletta az ismeretségi körből.

Volt olyan például, itt Kerekegyházán a kézműves, aki történetesen óvónő, az Ádámné Icu, vele például Dániában ismerkedtem össze, mivelhogy egy kulturális delegáció indult innen Kerekegyházáról, és valami ok folytán engem is ebbe beválasztottak. Az egy busznyi delegációban voltak tanárok, orvosok, egyéb képviselők, és mindenféle foglalkozású tanárok, és az volt a feladat, hogy Dániában mutassuk be a mi helyi kultúránkat a testvérvárosnak. A kultúrház-igazgatókkal mindig nagyon jól összedolgoztunk, akkor az volt a feladat, hogy ott egy kiállítást szervezzünk, mi kitaláltuk, hogy hogyan is képzeljük el, Icu készítette az ő szalmafonásait, elég sokoldalú, a szövéstől a szalmafonásig mindent tud, én pedig a paraszti kultúrából vittem az anyagot. Férjem napraforgószárból szótt kerítést, mint ahogy régen, az összeteherhető volt, gyönyörűen elfért a busz csomagtartójában. A napraforgószárra kitaláltam, hogy mekkora méretű kis köcsögöket fogok vinni, hogy ott egy olyan miliőt teremtsünk. 3-4 méteres futószőlőt vittünk nejlonzsákban, hogy nyirkosságban legyen, mert ez hosszú út volt, 26 órás. És még fotókiállítást is rendeztünk, mert egy ismerősünk készített olyan fotósorozatot, amiben például a férjem lóval

ekézi a csicsókát, vagy különböző csendéletek a tanyáról, a paraszti kultúrából. Magyar zászló, magyar szalag, ami az én táskámban mindig szokott lenni, mert az általában kísérik a delegációt. Gyönyörűen sikerült a kiállítás, jó volt az egész kirándulás, és Icuskával volt időnk erről az egész kultúráról beszélni, mivel ő itt született Kunpusztán. Korban nálam kicsit idősebb, tehát még több emléke volt és van, hál' Istennek. A mai napig úgy összedolgozunk, hogy amikor kézműves foglalkozás van, mindig próbálunk olyan ősből dolgot kitalálni, ami érdekessé teszi, például a körmön fonás. Azt most már kis pálcikákon és gallyakon tanítják. De ezt nekünk fonnai a körmünkön kellett. A gazdasszonyok, amikor dolgoztak a földön, a gyerek le volt ültetve a föld végére, a kisebbeket még talicskában odatolták, mint az én nagymamám is, és akkor, hogy lefoglalja magát a gyerek, adtak neki egy fonaldarabot, azt az ujjacs-kájukon, a körmökön fonogatták. Elmondjuk a háttérét is, az egész történetét a dolognak. De ugyanígy vonatkozik ez a főzésekre, az ételkészítésre, a házi tartósításra,

a csillagászattal, a Holddal kapcsolatos kultúrára, a lélekápolással kapcsolatos egész paraszti kultúrára. És ez fogja meg a hallgatóságot. Nemcsak a gyerekeket, hanem a felnőtteket is.

M. A.: *Az egyesületben levő emberekkel kiegészítitek egymást, mindenki mást tud...*

R. L-NÉ: Természetesen.

M. A.: *Tehát akkor van ez az óvónő, aki kézműves dolgokat tud.*

R. L-NÉ: Van mézeskalács készítő is, ő egy ballószögi hölgy. Akkor van olyan hímző hölgy, aki kecskeméti, ő is alapító tag, úgy hívják, hogy Fehér Imréné, de ő be is főz, akkor az ő fajta dolgairól beszél, hímez, varr. Készítünk csutkababát is időnként. Most már a csutka is kuriózumnak számít, mert nem természetnek kapás kukoricát, és ha kombájnnal aratnak, az összeszeűzza a csutkát.

Maga ez az egész paraszti kultúra és a tanyasi élet, úgy mondták régen, hogy egy világ. „A tanya egy világ”. Nálunk ez most is így van, mert ha mi nem teljeskörű gazdálkodást folytatunk, és ez nekünk nem egy világ, akkor nem érdemes csinálni. Meg kell termelni az előre gondolkodás által azokat a magvakat, amit aztán szedünk, hogy tudjuk vetni. Ha az időjárás nem úgy alakul, másképp alakul, tudnunk

kell, akkor mit csinálunk. Minden magot nem vetünk el, mert lehet jég, vagy lehet akármilyen. Tehát ezt az egész folyamatot tudni kell, és mi tudjuk, mert hál' Istennek úgy nőttünk föl. És ezt adjuk át az érdeklődőknek.

M. A.: *Van gyereked, aki ez iránt érdeklődik?*

R. L-NÉ: Van három gyermekünk, a középső, az Anikó ma is itt volt, innen öt kilométerre laknak, Fülöpházán, az én szülői házában. Nem adtuk el a házat külföldieknek. A lányunokánk, a legidősebb, aki 14 éves, pontosan ma egyezett le velem, hogy ők mikor jöhetnek a barátnőjével – én így nevezem, hogy a – túlélő táborba. Itt volt karácsonykor és szilveszterkor is a barátnője, osztálytársnője egyébként, akkor szaggatták ki a süteményből a malacokat, mert ugye a disznó odatúrja a szerencsét. Van ilyen tematikus tábla, magyarul és angolul is rajta vannak a disznóval kapcsolatos híedelmek. Nagyon tetszett a gyerekeknek, meg kaptak egy kis kutatómunkát, na, kutassátok ki, milyen kiskunsági ételek vannak. Odaadtam nekik a megfelelő könyveket, melyik oldalon mi van, azt nekem gyűjtsétek ki.

M. A.: *Ebben a túlélő táborban, amire akar jönni az unokád, meg a*

barátnője, több gyerek is lesz, vagy ők ketten?

R. L-NÉ: Csatlakozik hozzájuk a hétéves fiúunoka is a nyáron. Nem csak gyümölcszedés lesz, a homoktövis levele is gyógynövény, azt is szedünk, az is immunerősítő, azt adták a háborúban a katonáknak, teának. Tanítom őket, hogy melyik növény micsoda, gyógynövényt gyűjteni. Dinnyét is termesztünk, már az apukám is termesztett, görögöt is, sárgát is, megszedjük a magokat, ezek régi fajták, kicsik, de sokkal ízebbek, mint a mai, többe oltottak. Tanítom, hogy melyik dinnyéjét érdemes, milyen legyen a hangja, ha levesszük. Ez a csizmaszár hang! Amikor kapálunk, tanítom, hogy a gazokból melyik az ehető. Mert a gazok nagy része az nemcsak gyomnövény, hanem gyógynövény is. Időnként el szoktunk menni a Kecskeméti Múvelődési Házba, kinézünk valami darabot, megnézünk valami előadást. Elmentünk legutóbb a múzeumok éjszakáján retró buszozni. Így próbálom a fiatalokat játékosan tanítani. Érdeklődési köre legyen! Nem lesz ideje a telefonját használni, eszébe se fog jutni.

Fogunk főzni helyi ételt, abban eleve benne vannak. Ancsika nem is volt napközis sosem, de a szülei sem. Mert én mindig olyan munkahelyet választottam, mikor már megvoltak a gyerekek, hogy nekem otthon délre ebéd volt. És mindig foglalkoztam a gyerekekkel. Nem akartam, hogy ők kulcsosak legyenek, eleve így volt a nevelés. És lát szik a gyereken. Ugyanezt csinálja a lányunk, hogy megfőz, mire a gyerek hazaér, az iskolába minden nap hazai szendvicset visz.

A nasi innen ki van tiltva. Kérjük a vendégeket, hogy ne hozzanak ide üdítőt sem, vizet sem, van jó vizünk, adunk teát, adunk gyümölcslevet, de ennek ellenére csak

hoznak. Visszaküldjük. A szülő megveszi. Gyereket inkább lehet nevelni, a szülőt kevésbé. Ez például a tegnapi gyerekeken nagyon látszódott. Két kecskeméti kiváló tanárnő volt velük, bementünk a kis múzeumunkba, ott van egy krumplinyomó, hát azt nem szokták kitalálni, hogy az mi. Egy kislány, 7-8 év körüli gyerek mondja, hogy ez egy krumplinyomó. És mondják a tanárnők, hogy igen, mert Kiskörösön voltunk Petőfi házában, és ott volt, ott látták. Ragad rájuk csöndben. Én azt mondom, hogy igenis elindult valami, ha sikerül a gyerekekre hatni, mert szerencsés esetben a gyerektől a szülő is átvesz dolgokat.

M. A.: *Jó hallani, ahogy és amit mondasz és mesélsz.*

R. L-né: Ugye, miket lehet egy pusztán gondolni és csinálni? Szükség van a tudásunkra. Például van egy lovász ember, a Majorban dolgozott, kiváló gyógyító. Szoktam mondani, hogy többet tudsz, mint egy állatorvos. A népi gyógyászatot. Mi is tudjuk gyógyítani a teheneket, még otthonról tanultuk, például, hogy mivel kell a tőgyét bekenni, hogyha a bögöly megcsípi.

Ezek miatt a tudásaink miatt vagyunk benne a nemzetközi könyvekben is, a magyaron kívül svédül, franciául, angolul, ahány nációval együttműködünk, azoknak a nyelvén. Érdekes, hogy a svédeknek is van egy tejoltó fűvük, de az itt nem terem meg, ezt például a könyvből² tudom, ez is benne van például. A botanikus barátunkat kérdeztem

meg, és ő mondta, hogy csak abban a klímában terem, nem véletlen. Nekünk a pusztában pedig tejoltó galajunk van, ugyanazt a cél szolgálja a mi klímánkon. Kiváló együttműködő partnereink közé tartozik a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, ahonnan dr. Sári Zsolt keresett meg vagy 14-15 évvel ezelőtt, Slow Food témában tett látogatást. Ő maga is meglepődött azon a munkásságon, amelyet mi teljes önszántunkból végzünk évtizedek óta. A lényeg a jó együttműködés a hasonló gondolkodású emberekkel.

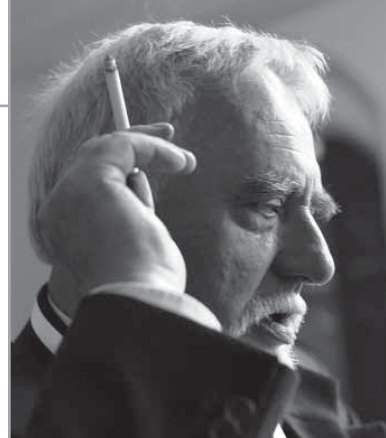
2008-ban a Reneszánsz év kapcsán Zsolt írta a megjelent kiadványokat, köztük a „Save our sources”-t is, szervezett kiállítást a Vendéglátóipari Múzeumban rólunk, vagyis főként a mangalica disznóról, gazdaságról. Noé Bárkájában mi is benne vagyunk!

Amikor nevetséges volt a mangalica tartása, mivel dupla idő alatt vágásérett, tehát sokkal többet is eszik, mint a modern fajták, akkor is mi ezt az ősi fajtát tartottuk. Gazdaságunk udvarán az összes tájékoztató tábla magyarul és angolul Zsolt munkájának eredménye. Főszereplő: a mangalica! A mangalica disznó, a biológiai sokféleség révén jutottunk nemzetközi ismertséghez és elismertséghez. Nagyon remélem, hogy aki a cikket olvassa, érzékeli, hogy a kitartó munkának mindenkor megvan az eredménye. Kívánok kitartást, előrelátást, jó egészséget a kedves olvasóknak!

M. A.: *Kedves Olga, köszönöm a beszélgetést.*

RENDEK LÁSZLÓNÉ OLGA: Fülöpházán születtem 1957-ben. Férjemmel 42 éve házaspár vagyunk. Három kiváló leánygyermekünk és három csodás unokánk van. A biztos családi háttér segítette munkámat eddigi életemben. Gyermekkoromban szüleimtől, nagyszüleimtől megtanultam a paraszti gazdálkodás fortélyait. Idegenforgalmi és vendéglátási tanulmányaim hozzájárultak mindennemű vállalkozásunk sikeréhez. Egyesületünk vezetésével sok társadalmi munkában veszünk részt. Németül beszélek, más nációkkal is megértetem magam. Pillanatnyilag egy Közép-európai „Kultúra, Örökség, Identitás és Élelem” programnak vagyok Magyarországon a szakmai vezetője.

2 Saves our source. Cult rural Cultur 2000. A kötetben a magyar feltüntetett intézmény a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre.

Méltóságkereső – önéletrajzi és szakmatörténeti töredék (részlet)

Település- és közösségfejlesztési kezdemények

Az 1985-ös helyhatósági választásokon az addigi egyetlen helyett alternatív jelölt állítására nyílt mód. Az igazgatásilag székhelyközségükhöz csatolt, de finomkodva „társult”-ként emlegetett települések ekkortól az önálló ügyintézés jogát kapták. (Nagy változásnak, és a változtatás nagy lehetőségének gondoltuk mindezt akkoriban, pedig milyen neveléses kezdemények voltak ezek a ma önkormányzati gyakorlatnak ismeretében!)

Ekkor választották meg eljárónak a somogyországbéli Csomán a község immár új hivatalába Orbán Ottót, a kultúrházat, utat a saját pénzén építő állomásfőnököt. Ettől kezdve kapott utólagos igazságot Tancsik József helybéli téesz-elnök a Tolna megyei Várongon, aki nemcsak megtartotta kis falujának saját határát azzal, hogy nem engedte beolvasztani termelészövetkezetét, hanem több, a helyi életminőséget javító kezdeményezéssel is renitenskedett. A friss hús vásárlását elősegítendő vágóhidat akart csinálni. Nem engedték. Helyette a szabványokban

nem szereplő, és így engedély nélkül is létesíthető „szűrőházat” építettek. Horgásztavuk sem lehetett. Kialakított tehát egy jóléti-tóként megnevezett, és így ugyancsak szabványon kívüli horgászhelyet. Falujának vezetékes vizet úgy teremtett, hogy a téesz istállóját a kúttal átellenben, a falu túloldalára telepítette, így a vezetékre (ha már úgyis arra jár!) ráköthettek az emberek. Parasztok Háza néven közösségi teret, vagyis művelődési otthont avatott. Nem felejtendő, hogy Csoma és Várong az akkori településfejlesztési koncepció szerint az „egyéb” kategóriába sorolva távlatosan a sztyeppésítendő falvak közé tartozott.

Nevüket azért is idézem, mert bátor tetteik a helyi cselekvés helyből megoldható maximumát jelentették az általam most bebarangolt előidőkben. Az ötletgazdák maguk voltak, nekünk csak bátorításuk jutott.

A Szabolcs-Szatmár megyei Csengerben az 1985-ös választásokon alternatív tanácselnök-jelölt volt a helyi termelészövetkezet

kertészmérnöke, Apáti György. Megválasztása után azonnal akcióba kezdett azért, hogy nagyközsége a városi rangot, és ezzel az akkor szokásos előjogokat, több pénzt és a nagyobb fejlesztési lehetőségeket megkapja. A várossá válás egyik akadálya a kellő számú és alapterületű közintézményi hiány volt. Építkeznie kellett tehát. A megoldáson töprengve talált rá egy televíziós műsorban Makovecz Imrére, és elhatározta, hogy Csenger hiányainak pótlására ez, és csak ez az építész kell. Kinyomozta elérhetőségét, fölhívta, időpontot egyeztetett vele, és már utazott is.

Érkezésekor hivatalos voltam a tervezőirodába. Jól emlékszem tehát, hogy miután a segédeivel érkező tanácselnök előadta kívánalmait, elhallgatott. Bizonyára arra várt, hogy a határidőre, a tervezési díjra és hasonlóknak megbeszélésére kerül a sor, de nem. Makovecz (mintha nem hallotta volna a felsorolt listát) megkérdezte:

– Most végül mit akar?

– Egészségházat – ismételte Apáti.

* A Beke Pál: Méltóságkereső (Editio plurilingua, 2001) című könyv részlete a falufejlesztő látásmód egy Beke Pál és Makovecz Imre által képviselt változatát mutatja – a szerző jól olvasható stílusában (a szerk.)

– Rendben. És még? – kérdezte Makovecz.

– Sportcsarnokot.

– Mekkora?

– Jó nagyot.

– Milyen nagyot?

– Nem tudom.

– És még mit?

– Iskolát.

– És abból mennyit?

– Egyet.

– Miért nem több kicsit? – kérdezte az építész.

– Miért ne több kicsit? – kérdezett vissza a tanácselnök.

A válaszban megbúvó engedékenységből született csengeri feladatunk. Az építészek számára ki kellett ugyanis derítsük, hogy végül is minek a megépítésére van szükség a várossá válás, de igazából a komfortos település feltételeit megteremtendő. Meg kellett határozzuk azt is, hogy ha valóban szükséges valamilyen beruházás, az milyen és mekkora legyen. Ehhez meg kellett ismernünk, hogy mi van jelenleg ott. Nem szükségképpen épületben, hanem a gyerekek mai és várható számában, az emberi képességekben és szakképzettségben, a meglévő szellemi kapacitásban, a vendégforgalomban stb. Meg kellett ismerjünk a beköltözés, de leginkább az elvándorlás tendenciáját és okait. Elemeznünk kellett a különféle szolgáltatások előfordulását, minőségét és az esetleges bővítés szempontjából az arra való igényt is. Meg kellett vizsgálnunk, hogy sajátos földrajzi helyzetének közismert hátrányai mellett (esetleg éppen ugyanebből) mely feltételek megvalósításából milyen előnyök származhatnak? – ehhez persze meg kellett tudjuk azt is, hogy korábban mi volt itt, és hogy abból mi maradt.

Rájöttünk, hogy innen szinte minden elveszett.

Csenger Szatmárnémeti elővárosaként valamikor az ország közepén volt. A helybéli emlékezet szerint naponta megállt itt a pári-

zsi gyors („ami Ady Endrét is vitte” – mondogatták). Azután jött a trianoni határ, és kettévágta a szatmári tájat úgy, hogy a nagyváros éppen a túloldalra került, Csenger pedig az utolsó települések egyikévé innen nézvést. Zsák, ahonnan csak visszafelé lehet továbbmenni. Az 1970-es árvízről odalett Szamos-hídja is, azt szovjet parancsra néhány kilométerrel odébb, immár a településen kívül építették újjá. Még az átmenő forgalom is elkerülte.

Valóban csak magukra számíthattak.

A csengeri helyzetfeltárásunk a település vezetőivel, a felelős és teljes személyiségekkel való, gyakorlatilag folyamatos beszélgetéseken túlmenően forrás- és adatelemzést, a környező városok, elsősorban Mátészalka szolgáltatási lehetőségeinek, valamint a Csengerhez csatolt kisebb falvak szolgáltatási igényeinek elemzését követelte meg.

Elképzeltek, hogy helybeliek vagyunk, és valamilyen gondunk, feladatunk, problémánk akad. Elképzeltek, miképpen intéznék el azt a helyi boltokban, hivatalokban, szolgáltatóknál és szervezeteknél, illetőleg megpróbáltuk el is intézni azt. Rájöttünk, hogy szinte lehetetlen helyből megoldani az ügyeket, legyen az építkezés, betegség, gazdálkodási kérdés vagy vásárlás. Elképzeltek azt is, hogy ha (mint valójában) idegenek vagyunk itt, és enni, vásárolni, megszállni szeretnénk, mire számíthatunk. És mire számíthatunk akkor, ha esetleg meg akarunk tudni valamit a településről, a környékről, az érdekeségekről, a látnivalókról.

Rájöttünk, hogy ezekre sincs megoldás. Tapasztaltuk azt is, hogy megtudni sem lehet semmit sehonnan, persze nem azért, mintha nem lenne érdemes. „De kinek, mi nek és miért?” – nyafogták válaszul.

Tapasztalatainkat és benyomásainkat több alkalommal is nyilvánosságra hoztuk, hogy a hely-

bélieknek módjukban álljon véleményünket és elgondolásainkat korigálni. Ha részletkérdésekben valamilyen javaslatra jutottunk, az abban érintettekkel azonnal megbeszéltük. Reagálásuk sok esetben befolyásolták alakuló véleményünket, ám több esetben vitába szálltunk velük. Ha saját érveink már nem voltak elegendőek, az adott kérdésben élenjáró hazai megoldásokat tapasztalatcserék során közösen megtekintettük és tovább gyúrtuk egymást. Itt is kapóra jött a normandiai Paul Blin-nel kialakult barátságunk, hiszen a csengeriek is részesei lettek a közreműködésével szervezett franciaországi cseréknek és tanulmányutaknak, s az ottani példákat látva könnyebben ment az érvelés.

(Micsoda állapotok között élünk még a nyolcvanas években is! Paul egyik ismerősének az ismerőse az almabor lepárlásából előállítható híres-neves normandiai ital, a Calvados gyártásából élt. Paul ismerte a csengeri és általában a szatmári almatúltermelést, és arra gondolván, hogy ez is csökkentheti a felesleget, azonnal lecsapott rá és felénk továbbította, hátha összejön valamilyen közös érdekre alapozott üzlet. Az illetőt Ferihegyen vártuk és valamilyen járművel már Mátészalka táján jártunk, amikor telefonálni akart a feleségének. Tudtuk, hogy ez lehetetlen, a Calvados-üzlet pedig éppen ebből kifolyólag nem sikeredett.)

Csenger társadalmi-gazdasági fejlesztésére fogalmazott javaslatainkat írásban fogalmaztuk meg. A szöveg kritikusabb volt a településtől megkívánható életkörülmények és a helybéli életminőség kérdésében, mint ahogyan azt a csengeriek maguk megélték. A dokumentum egyes fejezeteiben természetesen nem a közismert állapotokat elemeztük, hanem a tervezett megoldás célját, okát, és a megvalósítás lehetséges útjait írtuk le. Szervezeti átalakítást, tár-

sadalmiasítást, építési feladatokat egyaránt javasoltunk. Nem csoda hát, ha a tanácsülés során válaszul csak kifogásokat és epés megjegyzéseket fogalmaztak a tanácstagok, és jobbára elhatárolódtak a szöveg tartalmától.

A csengeri tennivalókat (értsd: a fejlesztési feladatokat) összegző tanulmányunk túl nagyot lépett. A civil szerveződésekre tett kezdeményezéseink sem a közös cselekvőerőt, hanem a markáns elkülönülés kezdeteit szolgálták. Akkor nem is következett semmi belőle. Ami esetleg mégis, arra még visszatérek a későbbiekben.

Csengeri feltáró- és elemzőmunkánk részesei voltak Makovecz ifjú építészei, akik később a szükségessé vált (és manapság immár városépítészeti különlegességet jelentő) tervezéseket is elvégezték. Először, és a mi munkánkkal egyidejűleg azonban nem a konkrét létesítményekkel, hanem saját szakmájuk logikája szerint a település általános fejlesztési kérdéseivel foglalkoztak. Éppen úgy, mint mi.

A település folyamatos és együttes megismerése, a különféle emberekkel és a különböző érdekű csoportokkal közösen átélt beszélgetések (és azok kontraí) mellett a mi külön eszmecseréink, a barátságos vitákkal díszített együttlétünk a települések fejlesztése szempontjából fölöttébb érdekes közös gondolkodást jelentett és eredményezett. Sem akkor, sem később nem jegyeztük fel annak részleteit, hogy a gyakori és mindig többnapos, jó kedélyű, de azért mégis kényszerű együttléteink során (talán a takarékossági okokból közös utazás és a fölöttébb primitív közös szálláshely miatt) milyen hajszályökerekkel kezdtük átszöni egymás szakterületét, finoman átalakítva annak részleteit, hangsúlyait, kérdéseit és következtetéseit. Racionális városépítészeti elgondolásaikba begyű-

rűztek olyan, számukra korábban értelmezhetetlen kategóriák, mint az „emberek közötti együttműködés”, „szolidaritás”, „képességfejlesztés”, „közösség” és más, általunk használt kulcsszavak.

Már a csengeri munkát megelőző éveinket is jellemezte az építészekkel közös településfejlesztési gondolkodás. A faluházak tervezésében és a megvalósításukért vívott partizánháborúk során formálódott ez először Makovecz Imre társaságában, majd miután ő függetlenítette magát, és MAKONA néven vállalkozást indított, ezekhez a feladatokhoz (is) csatlakoztatta ifjú tanítványait. A személyükkel és gondolkodásmódjukkal való ismeretségünk tehát már ekkortól való.

(Közbevetőleg meg kell jegyeztem, hogy az előbb emlegetett „faluház” persze korántsem azonos a falusi művelődési otthonnal. Bár már korábban kizártam, hogy a faluházakkal kapcsolatos, egyébként az itt megidézett előidők teljességét betöltő kezdeményezéseinkről beszámoljak, annyit azért megemlítek, hogy ez az először általunk használt szóösszetétel – emlékezetem szerint Varga Tamás és Makovecz Imre együttesen lelte egy vasúti büfé kocsiiban – nemcsak a hiányzó közösségi teret jelentette, hanem valamennyi olyan helybéli hiány pótlásának lehetőségét is, amelyeket a közösségi térrel egyidejűleg megépítve véltünk megoldandónak.

Hol ezt, hol amazt foglalta magában tehát. Általában könyvtárat és időnként mozit, aztán hol panziót, postát, orvosi rendelőt, üzletet, hivatalt, szolgáltatást és szolgáltatót, hol mire volt szükség. És persze valakinek munkahelyet is adott, akit nem annyira népművelőként, tehát az embereken kívül és fölöttük állónak képzelünk, hanem egy közülük való, egy hozzájuk tartozó kezdeményezőt, a szakma francia művelőitől kölcsönzött szóval „animátort”. Arra is történtek kez-

deményezéseink – például a baki, a somogyásomsoni, majd később a nagykapornaki faluházak esetében –, hogy a helybéliek egyesülte vezérelje maga-maguk szabadidő-szervezését, de ez csak sokára és csak egy helyütt, Győrvárott sikerült, bár ott már évtizede tart.)

Egy faluház-tervezés mentén végiggondolt helyi gazdaság-, társadalom- és közösségfejlesztésre mintaként kőröshegyi munkánkat idézem már csak azért is, hogy valami legalább megmaradjon belőle, hiszen ott végül nem valósult meg terveinkből semmi. Kőröshegyen így, másutt persze másképpen kellett forgatnunk a szót és a tervet, hiszen itt erre, másutt meg másfelé fordított bennünket a helybéli szükség és igény.

A már említett 1985-ös választások után történt, hogy a Balatonföldvár társközségeként korábban nem nagyon fejlesztett Kőröshegy előljárást és elkülönített költségvetést kapott. Megválasztott előljárójuk keresett meg bennünket, hogy a helybéliek és a műemléktemplom hangversenyei miatt időnként, főleg nyaranta megjelenő nagy tömeg kiszolgálására közösségi létesítményt tervezzünk. Egy, már csak terményforgalmazásra használt hajdani malomépület átalakításával gondolták kialakítani ezt.

A tervezőmunkát megelőzően a már szokásos recept szerint az építész Siklósi Józseffel együtt kezdtük megismerni a falut. Nem volt nehéz alapvető jellegzetességüket feltárni, mert az előljárónak szép szőlője, takaros pincéje és jó bora volt a település fölötti domboldalon. Kiderült, hogy ez a néhai jeles bortermő hely az elmúlt évtizedek alatt elveszítette fajtajellegét, és mert ki ilyen, ki olyan szőlőt ültetett, és így egymástól eltérő minőségű borokat termeltek a hajdanán jól azonosíthatók helyett, kitörölték a borvidékek jegyzékéből. Ennek ellenére sokan éltek abból,

hogy borukat eladták a környékbeli vendéglősöknek. Nem felejtendő, hogy a Balaton innen csak egy ugrás, volt felvevőhely bőven tehát. A szőlőhegyről egyébként a Balatonra látni, és a kilátás talán innen a legszebb: a vízen túlról Tihany látszik a Balaton-felvidéki hegyek, és mögötte a Bakony karéjában. Bizonyára ezért vált hétvégi házas nyaralóteleppé a hajdani szőlőhegy, és az elaprózott parcellák szőlőhöz és borhoz nem szükségképpen értő tulajdonosaitól vélhetően nem kívánható az azonos minőség.

Megtudtuk, hogy van azért egy olyan helybéli réteg, aki érdekelt a borüzletben, bár az nagyon alacsony áron jövedelmez. Megtudtuk, hogy az itteniek esetenként még mindig markáns borait alföldiekkel keverve hozzák forgalomba – természetesen kőröshegyiként – a vendéglősök, többszörös hasznot elérve annál, amennyit a helybelieknek fizetnek. Feltételezhető volt tehát, hogy ha lenne valamilyen külön, a mai vásárlóktól függetlenített piac, és ha a minőség tartható lenne – és néhány gazda tartani is tudná –, nagyobb haszonra tehetnének szert.

Körvonalazódott tehát a tennivaló: ha garantálni lehetne a minőségi bort, meg kellene hozzá teremteni a közvetlen piacot. A beinduló üzlet egy idő után nagyobb mennyiséget kíván, ezt a szőlőhegyi összevisszaság rendezésével lehetne elérni. A rendezés legjobb módjának a már régen elfeledett – ám napjainkban a hasonló megfontolások miatt újjáélesztett – a Hegyközség szervezetét véltük alkalmasnak. Az elképzelt szervezet, mint a legjobb gazdák közös akaratát végrehajtó intézmény, sokaknak bizonyára fájdalmas intézkedéseket hozna, de elvárásainak betartásával a régi hírnév, és talán a történelmi borvidék elveszített becsülete is visszaszerezhető. Úgy gondoltuk, hogy központi szabályozás, tehát külső-felső hatalom

– és akkor még az erre vonatkozó rendelkezés – híján az Előljáróság határozatilag garantálhatná az egyesületként működő Hegyközség testületének helybéli jogait.

Valahogy így kerekedett hát hónapról-hónapra az egész.

Egyszer csak nyilvánvalóvá vált, hogy hol máshol lehetne eladni a bort, mint a leendő faluházban? Siklósi József azonnal áttervezte a már valamennyire megrajzolt épületet. Az épület pincéjébe borozót, melléje bor- és üvegraktárt, palackozót rajzolt. Úgy képzeltük, hogy vendégként ki-ki kóstolgat, és amelyik ízlik neki, abból néhány üveggel vagy egy-két kartonnal vásárol is. A vendég előtt, esetleg külön műsorként általa fejthető a hordó, palackozható a bor, címkézhető az üveg. S ha valakinek bora már fogytán, jöhet a következő gazda.

Bizonyos volt számunkra, hogy nemcsak a szőlőhegyen kell rendet teremteni, hanem a bor értékesítéssel is. A gazdák egyéni érdekeit biztosítandó olyan új szervezetet kellett kitalálnunk, amely a legkisebb közös többszörös alapján valamennyiük lehetőségét és kötelezettségét szolgálja. A szőlőtermelők borértékesítő egyesületének megalapítását is terveztük tehát. Ez a szervezet lett volna a faluház üzemeltetője. Az intézmény által ellátandó, és bizonyára szükséges közművelődési feladatok megoldására ők alkalmaztak volna számukra megfelelő szakembert.

Bizonyosak voltunk abban, hogy a saját kézben tartott borüzlet mentén felértékelődik a szőlőhegy. Bizonyosak voltunk abban is, hogy a Hegyközség által megkövetelt rend: az azonos fajtájú szőlők viszszafejtése és termőre fordulása után a kívánt időben való nyitás, metszés, permetezés, szüret stb. nem hagyta volna a falu közös dolgait sem rendezetlenül. Bizonyosak voltunk persze abban is, hogy a siker és az anyagi haszon átrendezi a falu gazdaságát és később társadal-

mi hierarchiáját is. A rátermettség, a hozzáértés, a befektetett munka és az ennek arányában alakuló anyagi színvonal hatással lett volna Kőröshegy jövőbeni társadalmára.

(Az építésszel közösen végzett település- és közösségfejlesztő szándékaink kapcsán – közbevetőleg – szólnom kell a megidézett előidők teljességét átfogó francia kapcsolataink munkánkat segítő hasznáról. A kőröshegyi szőlősgazdák is részesei voltak normandiai barátunk, Paul Blin révén megismert Bernard Kohler szervezte borász-utaknak. Társaságunkból Varga Tamás és Vattay Dénes voltak az e célból szervezett tanulmányutaknak atyamesterei, gyaníthatóan az e nemes italok iránt érzett múlhatatlan elkötelezettségük okán. És érdekes: másfél évtizeddel később egy egészen más francia társasággal jártunk egyik jeles hazai városunk alpolgármesterénél, aki a vendégek iránti udvariasságból föl-emlegette a borkombinátjuk privatizációjában közreműködő francia céget és személyeket – főborászuk ugyancsak az előidők egyik túsorán odautazó társaság tagja volt. Ki tudja hát, hogy ki hogyan és miként szötte tovább a segédletünkkel elkezdett kapcsolatot! Ki tudja már, hogy azokból milyen eredmény következett?

A dél-franciaországi borászutak során megismerhető volt az a szövetkezeti forma, amely egészen eltért a hazaitól, lévén az ottani semmi más, mint a termelők szabályozott együttműködése szőlőjük feldolgozására és boruk értékesítésére. Megismerhető, bár nehezen értelmezhető volt, hogy ott ki az elnök és miért – megjegyzem: bárki, például névsor szerint annyi időre, amennyiben megegyeznek. És semmi másért, csak hogy valaki rendet tartson, hogy az aktuális kérdésekben a többiek nevében döntsön, avagy hogy a többiek képviselőjét ellássa valahol, természetesen a maga költségéből. Megis-

merhető volt a minőség garanciáját jelentő eljárás, amellyel meghatározták egy-egy gazda földterületnek borhozamát: annyi államilag hitelesített zárjegyet kapott a termelő, ahány palacknyi borra volt képes szőleje. Megtudtuk azt is, hogy ezt nem valami állami főhivatal, esetleg a szövetkezet írhatnám elnöke határozta meg, hanem a tagok, tehát a gazdák közös gyűlékezete mindegyikük földterületéről egy időben és persze nyilvánosan. Megismerhető volt a szövetkezet szakértői gárdája: az évente megújított szerződéssel dolgozó, a minőség arányában fizetett borász és az eladásokkal arányosan fizetett kereskedő. Rajtuk kívül aztán senki más. Megismerhetőek voltak az itthoniakhoz képest kicsi, házi használatra készült gépek: a címkézők, az üvegmosók, a dugózók. És megismerhetőek voltak persze a borok, amelyek kinek ízettek, kinek nem, de tagadhatatlan volt, hogy annyit azért kapnak érte, amennyiből meg tud élni belőle az, aki megélhetését ebből gondolja. Tapasztalhattuk azt is, hogy ez a „megélhetés” meg lehetős színvonalú, hiszen minden út során a gazdák, a családok vendégei voltunk. Ez alkalmat teremtettem nemcsak irigylésre méltó életmódjuk alapos megismerésére, hanem a családok meghívására, és a különféle kapcsolatok kiépülésére és kiépítésére is.

...

Kőröshegy faluháza a tervezett formában nem valósult meg. Az ott végzett munkánk akkor akadt meg, amikor az akkor még fungáló állampárti hatalom úgy próbálta megakadályozni a makoveczianus épületek sokasodását, hogy azokra tűzoltói felülvizsgálatok sorát kötelezte, illetőleg az építési engedélyek kiadását tűzoltói tilalommal akadályozta meg. A művi akadályon átlábolva végül együttműködésünk akkor szakadt meg, amikor már híre jött, hogy valami tán majd visszakapható az államosított tulajdon-

ból, és ugye a mi faluház-átalakítási tervünk is valakinek hajdani malára készült. Éppen felhívhatnám az előjáróból azóta polgármesterre lett Pavlek Ferencet és rákérdezhetnék, hogy mi történt azóta, de nem teszem. Nem oknyomozást folytatok, hanem gondolkodásmódkunk alakulását követem nyomon. Jó emlékeim közé tartozik a Kőröshegyen eltöltött – egyébként nem kevés – idő, és a település szőlőre és borra alapozott fejlesztésének tanulságait azóta is hordozom. Barátságunk része az a néhány boldog óra, amit '90 februárjában préháza vendégeként töltöttem el az RMDSZ-től tanulmányútra érkezett csoport társaságában. Talán akkor hallottam, hogy valami közösségi ház mégis épül náluk. Bizonyára hiányzik az azóta már biztosan befejezett épületből a borosztoló, a palackozó, de talán már megalakultak az annak idején tervezett szervezetek. Reménykedem, hogy valakik palackozzák is, és boruk közelíti azt az árat, amiből immár itthon is megélhet belőle az, akinek az ebből való megélhetés tetszik.

Csengerben tehát, és az ottani feladatokkal egy időben, de mást végzett, az építésekkel közös munkánkban körvonalazódott egy sajátos település- és közösségfejlesztési gondolkodásmód, amely az emberek tudását és képességét, életmódbeli és társas viszonyait, életkörülményeiket és megélhetésük lehetőségét, a rendelkezésükre álló, vagy éppen szükséges intézmények és a hivatalok tevékenységét és teljesítőképeségét a fizikai környezettel arányosan és egy időben ítélte fejlesztendőnek. Ez a gondolkodásmód számolt azzal, hogy a települések fizikális fejlesztése hatással van a polgárok életére és életminőségére, egyéni és csoportos lehetőségeikre és jövőjükre. Az általunk alkalmazott gyakorlat ezért előre kereste a fizikai fejlesztést kívánó egyéni és közösségi óhajokat, és kiemelten szorgalmazta az emberek képességeit és lehetőségeit fejlesztő megoldásokat. Ez a gondolkodásmód hidat képzett a szükséges fizikai fejlesztések és a helyben élő polgárok között úgy is, hogy ez utóbbiak befolyással legyenek az előbbire. Sőt: e gondolkodásmód szerint előbb a helyben lakókkal kell párbeszédet kezdeményezni és körükben kell helyzetfeltárást tartani, esetleg éppen tőlük kérve meg a helybéli szükséglet és tennivaló, és csak ez után, csak ebből lehet következtetni az esetleges beruházásra, mértékére, nagyságára.

És erről eszembe jut Paks, ahol Makovecz Imre városi főépítész megbízatást kapott a nyolcvanas évek utolsó harmadában. Nagy feladatok voltak készülődésben, hiszen az atomerőmű bővítését tervezték akkortájt, és járulékos beruházásként lakások százait kellett volna építeni. Az erre fordítható összegből akár egy új lakótelep is épülhetett volna a meglévők mellé, de Makovecz és az akkori tanácselnök, Jákly Péter ebben arra láttak lehetőséget, hogy átgondolásra és átépítésre kerüljön a város lakásállományának jelentős része. Hogy újként az és úgy épüljön meg, ami egyidejűleg mások lakáshelyzetében is megoldást jelent.

Ez volt a nehezebb. Ezt választották. Kiindulópontként azonban meg kellett tudni, hogy ki hogyan él, és ki mit szeretne. Nekem a dunai gátként is funkcionáló 6-os út melletti, a „gödörben” lévő hajdani halászfalu lakói jutottak. A tulajdonviszonyokkal tisztában volt a Tanács, ám azt honnan is tudhatta volna, hogy ha mozdulni lehet, akkor ki mit akar? Mentem házra tehát, és kikérdeztem az embereket. Elégedettek-e körülményeikkel? Akarnak-e máshová menni? Maradnának-e itt, és ha igen, bővítenék-e a házukat? Ha

nem, persze nem baj, de ha igen, akkor mekkorára? Ha viszont valami mozgásra szánnák magukat, hová mennének? Feladatomból volt, hogy megtudjam, milderre ki mennyit szán, hogy van-e pénze, vagy hitelt akar? Esetleg támogatást a várostól?

Feljegyzett válaszaikra írásban is visszakeresztünk, és az így megalapozottnak gondolt előzetes állapotot térképre vittük. Az átépítés során mindenkire figyelem került volna. Így arra is, aki helyben maradna, mert maradhatott volna változatlanul. Arra is, aki helyben szerette volna bővíteni házát, hiszen az elköltözőktől felszabaduló területen lehetőség nyílt volna rá. Mert kitűnt az is, hogy ki keresné másutt boldogulását. Az elköltözni akarók telkeit egyberajzolva alakult ki tehát egy modernizált „halászfalu” a panelből építendő lakótelep helyett, persze annak egységáráért.

Később kiderült, hogy nem bővül az erőmű, tehát nem lesz a lakásépítésre járulékos pénz, és marad minden a régiben. Mako-vecz paksi főépítészségére csak az általa tervezett katolikus templom emlékeztet. Sajnálom – persze leginkább a helyben lakók sajnálhatják! – hogy ebből nem lett semmi. A megvalósult példa többlet érne, mint az erről szóló emlék. Az azonban bizonyos, hogy a településfejlesztéssel kapcsolatos tapasztalataink e feladat során újra bővültek.

Jelentős mértékben eltért tehát a munkáink eredményeképpen kialakult gondolkodásunk attól a korabeli megközelítéstől, amely hierarchizálta a településeket, és amely az ott élő emberek óhajaira, szándékaira, képességeire és életminőségére nem figyelt, s legfeljebb csak darabra számolta őket. Volt alkalmam megismerni ezt a gondolkodást egy, a Mérnökto-

vábbképző keretében szervezett urbanisztikai szaktanfolyamon. Megismerheti bárki ma, tehát e sorok írásakor is ugyanúgy, hiszen e téren a mai napig szinte semmi sem változott. A terület- és településfejlesztési gondolkodás (a regionalizmus kivételével) ugyanolyan maradt, mint amilyen a pártállami időkben volt.

(Nem állom meg, hogy el ne meséljem egykori franciaországi élményemet valahonnan a Lyon és Saint Etienne közötti félútról. Az itt lévő dombok közötti városkában élt Claude Aleo népművelő barátom, akihez szerencsém az előidők során többször is eljuttattott. Tőle való a történet.

Településén bölcs vezetők éltek. Bölcsességük abban nyilvánult meg, hogy nem hitték magukat tévedhetetlennek. Még akkor sem, ha mindannyian együtt voltak az odaválói képviselő-testületben. Éppen ezért valamikor olyan törvényt tettek, hogy ha valamilyen fejlesztési döntésük bizonyos összegben felüli, vagy ha az a városka területéből egy meghatározott négyzetméternyi felületet vagy meghatározott hosszúságot elér, illetőleg ha egy meghatározott létszámon felül érinti a lakosságot, a testület döntése csak egy hónapon belül válik hatályossá és csak akkor, ha azt nem támadja meg senki.

A „támadás” persze szabályos kellett legyen: legalább három helybéli lakosnak egyesületet kellett alakítania a döntés megváltoztatása céljából. Ha ezt megtették, és bejelentkeztek a polgármesterségen, ugyanannyi időt kaptak az új, a saját variáns elkészítésére, mint amennyi ideig a testület foglalkozott a témával. Ugyanannyi pénzt kellett a rendelkezésükre bocsátani, amennyibe a hivatalnak az eredeti variáns került. Ha elkészültek, szóltak. Variánsukat az előzővel együtt nyilvánosságra

hozták, majd a testület szavazott róla.

A második döntés éppen úgy halasztott hatállyal lépett életbe, mint az első, és azt megváltoztató is lehetett a helybelieknek szervezkedni, és ha szervezkedtek, időt és pénzt kellett adni, és így tovább. Elvileg a végtelenségig, de föltehetően mégsem addig. Mert – mint mondták – előbb-utóbb kiderült, ha valaki csak kekeckedni akart, és erről őt a változásokat igénylők rövid úton négy szemközt lebeszéltek.

Amikor én ezt a szisztémát a nyolcvanas évek elején hallottam, megmosolyogtam. Akkor az utcák egyirányúsításáról volt szó, és már a harmadik variációt gyűrték. Nem tartottam operatívnak ezt a megoldást, hiszen mikor jutnak a végére? – kérdeztem.

– Sokára – mondta a polgármester.

– Hát ez az! – okoskodtam.

– De hát miért kellene hamar a végére jussunk? – kérdezte tőlem.

– Hát biztos azért vettétek napirendre, mert szükséges számotokra a döntés – bölcsekedtem.

– Szükséges, persze, szükséges – mondta a polgármester. – De még fontosabb, hogy mindenki elfogadja majd, ami kialakul.

Én egy olyan országból érkeztem, ahol az autókkal való behajtási irányt szakemberek szabályozzák, és hogy ilyenkor majd ki, merre menjen, azt sem akkoriban, sem most nem szokás megkérdezni senkitől. Nem értettem tehát, miről beszél az elfogadást illetően. Hiszen aki nem fogadja el, azt megbüntetik, vélekedtem. De ő ingatta fejét, és azt mondta:

– Végül is mindegy, mi honnan egyirányú. Az a fontos, hogy tudják, hogy értsék, és hogy megélik azt, hogy ők döntenek el. Ez az ő városuk, nem az enyém. Közük kell legyen hozzá.

Napló

Szolgálatra teremtőd- tem, írom patetikusan.* Ajánlottam a Pál-drámámat

Szolgálatra vagy teremtve, olvasom a Budai Református Egyházköztség nem is tudom, minek nevezzem, hírlevelének, istentiszteleti tájékoztatójának hangsúlyos pontján. A négyoldalas lapot november 20-án vettem magamhoz, mikor beléptem a templomba, s fent a karzaton, míg énekelt a gyülekezet – a ritmikus éneklést nem kedvelem, inkább hallgatok – rögvést olvasni kezdtem.

A kiemelt szöveggel meg a többi idézettel rögtön egyetértettem, lévén, hogy magam is ekként vélekedem. Kiszakítok hát az idézetek közül néhányat, s ide helyezem:

„Az életnek értéket csak a szolgálat adhat, amellyel az emberek ügye felé fordulunk.” (Márai Sándor)

„Az ember élete csak akkor értelmes, ha szolgálatnak fogja fel.” (Tolsztoj)

„A szeretet gyümölcse a szolgálat.” (Teréz anya)

„Ki milyen lelki ajándékot kapott, úgy szolgáljatok azzal egymásnak, mint Isten sokféle kegyelmének jó sáfárai” (A Bibliából Péter lev. 4, 11)

A szövegek szépek, igazak, s ha én nem is tudtam így megfogalmazni, de valamiképpen ekként éreztem és gondolkodtam, amikor nem is oly rég, három hete talán, úgy döntöttem, hogy felkínálom szolgálataimat a református egyházaknak, felkínálom magamat, hogy bemutassam léleképítőnek gondolt monodrámámat a Biblia szövegére épülő, Pál apostolt idéző és megjelenítő, mai kérdésekre választ kereső egy személyes színjátékomat, az *És ki az a Pált*. Ellenszolgáltatás nélkül.

És levelet írtam néhány volt tanítványnak és négy református lelkésznek. A címzettek ezt olvashatták, ha elolvasták:

„Hogy mi készíted a levélírást?
Három érv: Az egyik, hogy a monodrámája jó.

A másik: 83 éves vagyok. A szellemem ugyan nem kopott, de Isten tudja, meddig hívhattok.

A harmadik: Szolgálatnak fogom fel az előadást az üzenete miatt. És pénzbe nem kerül.

Ha gondoljátok, hogy valamikor a jövőben szívesen látnátok, írjatok, és küldök ismertetőt. Akkor is írjatok, ha nem vagytok cselekvő vagy befolyásoló helyzetben. Egyet ne tegyetek, válasz nélkül ne hagyjatok, azt modortalanságnak tartanám és sértene.

Az előadás ötven perc, elég egy terem, akár harminc érdeklődővel is. Válaszotokra reagálok. Ölel benneteket...”

A címzettek több mint fele válaszolt. A válaszolók között egy konkrét meghívás.

Milotta Krisztina, volt tanítványom beprotezsált a bicskei református lelkésznel. *S Máté János tiszteletes úr* megörült, s hívott is rögtön. Kedves volt a hangja, s persze, hogy igent mondtam. Hogy ő fizet tiszteletdíjat is, mondta. Ne fizessen, mondtam, nem azért csinálom.

*

Megjártam Bicskét. És nem lehet nem elmondani, hogy az üzenő és a befogadó itt valahogy egymásra talált, és a közönség nem csak arra kereste a választ, hogy „ki az a Pál”, de arra is, hogy „ki vagyok én”, és hogy bizony ettől boldog lettem.

*

Elmondom azt is, hogy a bemutatót követő nap reggelén megcsörrent a telefon, és a kedves Krisztina hívott, hogy tudom-e, milyen fontos volt nekik az a tegnapi előadás, és hogy köszönik, és várnak máskor is.

* Egy naplókönyv részlete.

Kalendárium – Ki Kicsoda Vésztőn?

A Vésztői Kalendárium Baráti Kör a település egyik legidősebb civilszervezete, melyet 1992. április 7-én jegyezték be a Gyulai Bíróságon. 2013-ban felmerült az igény egy helyi jelentőségű személyek nevét tartalmazó lista összeállítására. Az anyagok összegyűjtéséhez, az interjúk, illetve a hozzájárulások beszerzésére igényeltük a kulturális közfoglalkoztatásban dolgozókat. A 2014 decemberében megjelenő kalendáriumba több mint 200 név, illetve a személyek munkásságát tartalmazó szöveg is a rendelkezésünkre állt, melyet ezek a fiatalok állítottak össze.

Arató Imre

(Hegyközkovácsi, 1923 – Vésztő, 1984)

Nagy Imreként született a mai Románia területén. Az ottani törvények szerinti kötelező 10 osztályos általános iskolát ott végezte 10-es osztályzattal. 1940-ben egy véletlen baleset következtében egyik szemére teljesen elvesztette látását. Ettől kezdve még nagyobb volt a bizonyítási vágy benne. A magyar-román határ lezárása után illegálisan került Vésztőre, ahol Szűcs Gáborné (Arató Zsófia) édesanyjának testvére (édesanyja: Arató Erzsébet) vette pártfogása alá, és adta neki az Arató Imre nevet. 1945-ben rőfös és divatáru kereskedő vizsgát tett és a mai művelődési központ helyén lévő rőfös és divatáru szaküzletben volt eladó. 1950-ben id. Arató Imrénél volt kérekpárjavító inas, majd kitanulta a villanyszerelést. 1961. december 11-én sikeres vizsgát tett és villanyszerelő mesternek nyilvánították. Ettől kezdve Vésztőről és környékéről több éven keresztül voltak szakmunkás tanulói. Villanyszerelőként a KTSZ-ben dolgozott, majd kisiparos lett. 1971 és 1973 között az ÁFÉSZ alkalmazottja, 1974-től a Vízműveknél karbantartó-villanyszerelő, és haláláig a TSZ üvegmosó üzemében dolgozott. Amikor a 61. évet betöltötte, azon a napon vonult be a kórházba, ahonnan már nem tért vissza.

relőként a KTSZ-ben dolgozott, majd kisiparos lett. 1971 és 1973 között az ÁFÉSZ alkalmazottja, 1974-től a Vízműveknél karbantartó-villanyszerelő, és haláláig a TSZ üvegmosó üzemében dolgozott. Amikor a 61. évet betöltötte, azon a napon vonult be a kórházba, ahonnan már nem tért vissza.

Bak Sándor

(Vésztő, 1926-)

Mezőgazdasági termelőként dolgozott egész életében. 20 évig fuvarosként dolgozott, lovas kocsival vállalt fuvarozást. Nyugdíjas éveiben is a mezőgazdasággal foglalkozik. Számtalan elismerésben részesült eddigi életében.

Bak Sándorné

Ökrös Irma

(Vésztő, 1927-)

Földműveléssel és jószágneveléssel foglalkozott és jelenleg is foglalkozik. A szabóságban 20 évet töltött el, és közel 840 menyasszonyi ruha elkészítését vállalta. A szabóságból ment nyugdíjba. Ezek mellett a Kalendárium Baráti Körben tevékenykedett, és az ő nevéhez kötődik a Páva-kör elindítása is.

Balogh Imre

(Vésztő, 1925 – Vésztő, 2001)

Az általános iskola elvégzése után Vizesfásra járt, majd kubikusként is dolgozott. 1955-ben a község házára került községgazdaként, 1956-ban az ÁFÉSZ-nél vállalt munkát. Először a régi piactéren levő baromfifelvásárolóba került, ahol 1 évet töltött, mint felvásárló. Ezután a bútorboltban dolgozott nyugdíjazásáig. Az ott töltött évek alatt a bú-

torboltot több helyre átköltöztették. Volt az ÁFÉSZ udvarán, a jelenlegi Polgármesteri Hivatallal szemben (a Kiss-féle házban), üzemelt a Kiss Elek féle épületben és végül a Gólyafészek Étterem helyén működött bútorbolt. Innen vonult nyugdíjba. Az ő lánya az országos asztalitenisz bajnok: Balogh Ilona.

Benkóné Domokos

Zsuzsa

Domokos Zsuzsa

(Vésztő, 1949-)

Általános és középiskolai tanulmányait Vésztőn végezte. Nagy szeretettel emlékezik első rajztanárára, Tóth Erzsébetre, akinek a szakkörén kezdett rajzolni, festeni, s az ő ösztönzésére választotta e nemes hivatást. A Juhász Gyula Tanárképző főiskolán szerzett magyar-rajz szakos diplomát. A főiskola elvégzése után Vésztőn tanított, közben egyetemre jár. Ettől az időszaktól kezdve rendszeresen fest és kiállít. Gödöllőn szerepeltek először képei, azóta számos kiállításon szerepelt sikerrel, Vésztőn először 1992-ben.

Bertalan Károly

(Sarkad, 1936 – Vésztő, 1995)

Az iskola elvégzése után előbb malomipari és később mezőgazdasági technikus oklevelet szerzett. Malomipari tanulmányainak befejezése után molnárként dolgozott Sarkadon. Vésztőre 1963 októberében került, a malom üzemzető feladatát látta el. 1970-től a Kosuth Termelőszövetkezet párttitkára, majd tsz-elnökké választották. A helyi termelőszövetkezetek öszszevonásakor a párttitkári teendőket látta el, majd háztáji ágazatvezető és sertésfelvásárló lett.

RENDELJE MEG!

Útmutató a közművelődési szakterület megújult jogszabályi környezetének alkalmazásához

Hiánypótló ismeretanyagot összegző kötet jelent meg a Nemzeti Művelődési Intézet gondozásában. Az „Útmutató a közművelődési szakterület megújult jogszabályi környezetének alkalmazásához” című kiadvány elsődleges célja, hogy közérthető kalauzként szolgáljon a települések és a közművelődési alapszolgáltatást végző szervezetek, intézmények vezetőinek a jogszabályok alkalmazásához, másrészt pedig bemutassa a törvénykezést vezérlő, a mindenkori közösségek szerepét megerősítő szemléletbeli fordulatot is. A kötet nemcsak sorba veszi a közművelődést érintő jogszabály-módosí-

tásokat, hanem a konkrét feladatokhoz mintadokumentumokat, sablonokat is nyújt.

A publikáció hasznos sorvezető a helyi közművelődési megállapodás elkészítéséhez a magasabb vezetői beosztás ellátására vonatkozó pályázatok kiírásához, az éves szolgáltatási terv összeállításához, valamint a képzési és beiskolázási terv elkészítéséhez. Segítséget nyújt a költségvetési szerv alapító okiratának és SZMSZ-ének elkészítéséhez is. A módszertani kötet tartalmát foglaltár, valamint a szakterülettel kapcsolatos jogszabályok gyűjteménye teszi teljessé.

Útmutató

a közművelődési szakterület
megújult jogszabályi környezetének
alkalmazásához

Kiadó: Nemzeti Művelődési Intézet
Oldalak száma: 248
Borító: puhatáblás, ragasztott
ISBN 978-963-651-508-9
Kiadás éve: 2018
Ár: 2800 Ft+ szállítási költség

A TANYAMÚZEUM SPARHELTJE MŰKÖDIK – A SÜTNI VALÓ TÖK MAGÁÉRT BESZÉL.
RENDEK LÁSZLÓNÉ OLGA FOTÓJA.

A NEMZETI KULTURÁLIS ALAP
TÁMOGATÁSÁVAL JELENIK MEG